

ЧЕСТЬ І ЗАКОН

Щоквартальний науковий журнал

Видання засновано у 2001 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації (КВ № 21023-10823 ПР від 22.09.2014 р.)

Засновник і видавець –

Національна академія
Національної гвардії України
м. Харків, пл. Повстання, 3
Тел./факс: (057) 732-75-12

Журнал “Честь і закон” внесено до нового Переліку наукових фахових видань України у галузі військових наук (постанова президії ВАК України від 26 травня 2010 р. № 5-08/4-з, Бюлетень ВАК України, 2010, № 6).

Рекомендовано до друку та розміщення у мережі Інтернет вченою радою Національної академії Національної гвардії України (протокол № 10 від 25.03.2015 р.)

Редколегія не завжди поділяє думки і позиції авторів публікацій.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідає автор.

Редколегія залишає за собою право на власне рецензування поданих статей.

Листування з читачами – тільки на сторінках журналу.

Статті, не прийняті до друку або відхилені, авторам не повертаються та не рецензуються.

Головний редактор

Григорій Андрійович Дробаха, *доктор військових наук, професор*

Редакційна колегія:

Василь Максимович Телелим, *доктор військових наук, професор;*

Олександр Миколайович Шмаков, *доктор військових наук, професор;*

Вячеслав Петрович Городнов, *доктор військових наук, професор;*

Михайло Олександрович Єрмошин, *доктор військових наук, професор;*

Євген Борисович Смірнов, *доктор військових наук, професор;*

Сергій Петрович Ярош, *доктор військових наук, доцент;*

Олександр Олександрович Морозов, *доктор технічних наук, професор;*

Олександр Павлович Кондратенко, *доктор технічних наук, професор;*

Іван Іванович Ліпатов, *кандидат психологічних наук, професор;*

Володимир Вікторович Довбня, *кандидат військових наук, старший науковий співробітник;*

Олександр Васильович Лавніченко, *кандидат військових наук, доцент;*

Юрій Павлович Бабков, *кандидат технічних наук, доцент;*

Володимир Миколайович Бацамут, *кандидат технічних наук, старший науковий співробітник;*

Дмитрій Вадимович Павлов, *кандидат військових наук, старший науковий співробітник*

Відповідальний секретар

Сергій Олексійович Воробйов

ЗМІСТ

CONTENTS

*Службово-бойова діяльність сил охорони
правопорядку*

*Routine and Combat Activity of Law
Enforcement Agencies*

Шмаков О. М.

Shmakov O. M.

Чинники ефективності оперативних дій
Національної гвардії України..... 4

Operative action factors efficiency of
National Guard of the Ukraine..... 4

**Бабков Ю. П., Адамчук М. М.,
Бабков А. Ю.**

**Babkov Yu. P., Adamchuk M. M.,
Babkov A. Yu.**

Система принципів створення
угруповань військ (сил) Національної
гвардії України..... 8

System principles to create groups of
troops (forces) of the National Guard of
Ukraine..... 8

Бацамут В. М.

Batsamut V. M.

Підхід до визначення ризиків, що
виникають під час перегруповування сил
Національної гвардії України внаслідок
ускладнення суспільно-політичної обстановки
у державі..... 16

Approach to determining of risks of
regrouping strength of the National Guard of
Ukraine, which is conducted during
complicated social and political situation in
state..... 16

Неклонський І. М.

Neklonskyi I. M.

Результати наукових досліджень
взаємодії Національної гвардії України з
Державною службою України з
надзвичайних ситуацій під час ліквідації
наслідків надзвичайних ситуацій..... 24

Results of scientific researches of co-
operation of the National Guard of Ukraine
with Government service of Ukraine on
emergencies at liquidation of consequences of
emergencies..... 24

**Варакута В. П., Дробаха Г. А.,
Луговський І. С., Гніденко С. М.**

**Varakuta V. P., Drobakha H. A.,
Luhovskyi I. S., Hnidenko S. M.**

Система показників можливостей
бригади оперативного призначення
Національної гвардії України у спеціальній
операції зі знешкодження незаконних
збройних формувань..... 35

System performance capabilities brigade
of operational purpose of the National Guard
of Ukraine in special operations for the
disposal of illegal armed groups..... 35

**Горєлишев С. А., Бондаренко О. Г.,
Баулін Д. С., Побережний А. А.**

**Horelyshev S. A., Bondarenko O. H.,
Baulin D. S., Poberezhnyi A. A.**

Технічне та тилове забезпечення
підрозділів Національної гвардії України
під час виконання службово-бойових
завдань: проблеми і шляхи їх вирішення..... 45

Technical and logistic support of units of
National Guard of Ukraine during the
execution of service and combat missions:
problems and solutions..... 45

**Лисенко С. В., Ковтонюк Д. О.,
Афанасьєв В. В., Кузнецов В. В.**

**Lysenko S. V., Kovtoniuk D. O.,
Afanasyev V. V., Kuznetsov V. V.**

Проблемні питання виконання завдань
розвідки частинами та підрозділами
Національної гвардії України в
антитерористичній операції..... 53

Problem-solving questions execution of
the intelligence tasks by units and
subdivisions National Guard of the Ukraine in
antiterrorist operation..... 53

ЗМІСТ

CONTENTS

*Інформаційні технології та процеси
у сфері безпеки*

*Information Technologies and Processes
in the Security Area*

**Обрядін В. В., Овчаренко В. В.,
Радіонов Г. О., Луговський І. С.**

**Obriadin V. V., Ovcharenko V. V.,
Radionov H. O., Luhovskyi I. S.**

Використання ГІС-технологій для
коригування стрільби артилерійських
підрозділів Національної гвардії України.... 58

Use of the GIS technology for adjustment
of the shooting artillery subdivisions of
National Guard of the Ukraine..... 58

Гуманітарні та правові аспекти безпеки

Humanitarian and Legal Security Aspects

Ліпатов І. І.

Lipatov I. I.

Проблемні питання забезпечення
інформаційно-психологічної безпеки
військовослужбовців Національної гвардії
України під час проведення спеціальних
операцій..... 65

Problem questions of providing of
informatively-psychological safety of
servicemen of the National guard of Ukraine
during realization of the special operations.... 65

Різне

Miscellaneous

Подрігало М. А.

Podrigalo M. A.

Рецензія на довідник “Сучасні зразки
озброєння та військової техніки військових
формувань України”..... 70

Review for the reference book “Modern
sample of the weapon of the military technics
of the Ukraine troop organizations”..... 70

Матеюк О. А.

Mateyuk O. A.

Рецензія на навчальний посібник
“Психологія натовпу та управління ним при
виконанні службово-бойових завдань”,
який підготував авторський колектив:
доктор психологічних наук, старший
науковий співробітник Приходько І. І.,
доктор психологічних наук, професор
Тімченко О. В., кандидат педагогічних
наук, професор Полторак С. Т., кандидат
психологічних наук, старший науковий
співробітник Мацегора Я. В., кандидат
психологічних наук, старший науковий
співробітник Воробйова І. В., Молдавчук В. С.,
кандидат психологічних наук, професор
Ліпатов І. І., кандидат педагогічних наук
Рютін В. В., кандидат психологічних наук,
доцент Кравченко О. В..... 71

Review for the textbook "Psychology of
crowd and control her when executing
official-combat tasks". Author's group: doctor
of the psychological sciences, senior scientific
researcher Prikhodko I. I., doctor of the
psychological sciences, professor Timchenko O. V.,
candidate of the pedagogical sciences,
professor Poltorak S. T., candidate of the
psychological sciences, senior scientific
researcher Matsegora Ya. V., candidate of the
psychological sciences, senior scientific
researcher Vorobyova I. V., Moldavchuk V. S.,
candidate of the psychological sciences,
professor Lipatov I. I., candidate of the
pedagogical sciences Riutin V. V., candidate
of the psychological sciences, assistant
professor Kravchenko O. V..... 71

Анотації..... 72

Annotations..... 72

Наші автори..... 75

Our authors..... 75

УДК 35.071.1

О. М. Шмаков

ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ДІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Визначено заходи із забезпечення можливості оцінювання ефективності оперативних дій, обґрунтовано необхідність розроблення уявлень про оперативний успіх у діях Національної гвардії України.

Ключові слова: оперативне угруповання Національної гвардії України, оперативний успіх, типова обстановка, оперативно-тактичні нормативи.

Постановка проблеми. У військових організаціях ефективність дій сил оцінюється на різних рівнях управління. Виходячи з методологічних уявлень оцінювання необхідно починати з вищих рівнів управління, оскільки військові організації є ієрархічними структурами. На таких рівнях зароджуються завдання для формувань, і ці рівні повинні визначати спрямованість оцінювання ефективності на нижчих ланках. Вищий рівень управління Національної гвардії України (далі – гвардія, НГ України) контактує з органами державного управління (гвардія належить до системи МВС, а органи внутрішніх справ є виконавчою гілкою державної влади, тобто складником державної адміністрації; з іншого боку, у діях оперативного масштабу гвардія достатньо самостійна відносно органів внутрішніх справ). Розуміння змісту ефективності гвардії, співвіднесення її з ефективностями інших структур сектора безпеки і оборони держави дають можливість органам виконавчої влади виявляти роль і місце формувань гвардії у забезпеченні національної безпеки, а керівництву гвардії – ставити адекватні питання перед державою стосовно розвитку, забезпечення і застосування своїх формувань. Для оцінювання ефективності гвардії достатньо оперувати ефективністю оперативних дій формувань гвардії.

Мета статті. Оцінку ефективності дій гвардії оперативного масштабу можна розглядати як один із засобів, який необхідно враховувати під час обґрунтування перспективних напрямів розвитку, доцільних організаційних структур і потрібного рівня забезпечення гвардії. Звідси мета статті полягає у такому: показати шляхи визначення ефективності оперативних дій гвардії; звернути увагу на складності, що супроводжують цей процес; запропонувати організаційні заходи для їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. До теорії ефективності Національної гвардії України відношення мають такі поняття: можливості формувань гвардії; ступінь виконання завдань

формуваннями (угрупованнями) гвардії; затрати (втрати), яких зазнали формування під час виконання завдань.

На сьогодні ці поняття не є достатньо розвиненими, особливо стосовно оперативних угруповань гвардії, за браком чітких уявлень щодо змісту ефекту від оперативних дій гвардії; змісту затрат, які необхідно відносити до дій з виконання завдання оперативного масштабу. А втім ці уявлення дозволили б визначитися з таких питань: у чому полягає оперативний успіх гвардії; якими затратами він досягається; з яких питань і яких організаційних рішень вони вимагають від командування гвардії; якого рівня фінансового забезпечення вони потребуватимуть від держави.

Оперативне угруповання гвардії можна розуміти як зведені у певну систему і розміщені (розгорнуті) певним чином у зоні відповідальності з'єднання, військові частини і підрозділи (оперативного призначення, з охорони громадського порядку, спеціального призначення, з охорони промислових об'єктів, з охорони дипломатичних представництв), а також підрозділи забезпечення, призначені у сукупності для виконання конкретного завдання.

Оперативне угруповання гвардії виконує такі загальні завдання: із захисту і охорони життя, прав, свобод та охоронюваних законом інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки під час масових заходів або заворушень; завдання у надзвичайних ситуаціях техногенного або природного характеру; у взаємодії з правоохоронними органами – завдання із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Крім функцій у сфері забезпечення громадської безпеки для гвардії посилено

функцію з оборони: брати участь у взаємодії зі Збройними Силами (ЗС) України у відсічі збройної агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Під час ведення бойових дій з метою відсічі агресії навряд чи можна очікувати від гвардії ефективних наступальних і навіть оборонних дій, як це очікується від формувань Збройних Сил (з урахуванням бойового складу, характеру озброєння, спрямованості підготовки гвардії). Зі стабілізацією бойової обстановки оперативні угруповання гвардії скоріш за все будуть розташовуватися у другому ешелоні із завданням блокування території, забезпечення тилу угруповання Збройних Сил, проведення режимних заходів і стабілізаційних дій (оборони важливих об'єктів і комунікацій, знищення диверсійно-розвідувальних груп противника, ударно-штурмових дій, спрямованих на окремі населені пункти, зайняті противником, оперативно-профілактичних відпрацювань визволених міст і територій).

На відміну від загальновійськових угруповань Збройних Сил оперативне угруповання гвардії є угрупованням нового типу, яке хоча й веде дії з'єднаннями, військовими частинами, окремими підрозділами, але основну частку завдань виконує дрібними підрозділами (і навіть військовими нарядами) за умов їх просторової роз'єднаності.

У детальнішій формі завдання оперативного угруповання гвардії можна звести до таких:

- охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки під час масових заходів або заворушень;
- блокування району надзвичайної ситуації і забезпечення громадського порядку в ньому;
- підтримання встановленого режиму у районі антитерористичної операції;
- оборона важливого державного об'єкта у разі спроби його захоплення з терористичною метою;
- припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань у збройному конфлікті всередині країни;
- блокування території, проведення режимних заходів і стабілізаційних дій з метою забезпечення тилу угруповання Збройних Сил під час воєнних дій.

Основними формами оперативних дій гвардії можна вважати: оперативні дії; спеціальну операцію (оперативного масштабу).

Оперативні дії гвардії є сукупністю узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом службово-бойових

дій і спеціальних операцій угруповання гвардії, які проводяться у визначеному районі або в районі відповідальності одночасно чи послідовно за єдиним замислом і планом для виконання завдання із забезпечення національної безпеки національного (регіонального) рівня значущості у встановлений період часу; форма дій оперативного масштабу.

Спеціальна операція гвардії полягає у сукупності узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом спеціальних і бойових дій військової частини, з'єднання або угруповання гвардії, які проводяться у заданому районі одночасно або послідовно за єдиним замислом і планом протягом короткого часу для виконання завдання із забезпечення національної безпеки регіонального (місцевого) рівня (значущості) у встановлений період часу; вона є формою дій оперативного (тактичного) масштабу. На відміну від оперативних дій у спеціальній операції гвардії передбачаються конкретні терміни дій і застосування вогнепальної зброї, військової і спеціальної техніки.

Основними видами оперативних дій гвардії можна вважати:

- режимні дії (у зоні надзвичайної ситуації, у районі проведення антитерористичної операції, із забезпечення правового режиму надзвичайного стану);
- стабілізаційні дії (охорона об'єктів і комунікацій, припинення дій диверсійно-розвідувальних сил противника, незаконних збройних формувань (НЗФ), терористичних груп, заходи із забезпечення правового режиму воєнного стану).

З оперативними діями як формою застосування гвардії можна пов'язувати ситуацію, коли:

- поставлене для виконання завдання є багатофункціональним;
- розмір району дій – не менше як регіон держави;
- тривалість дій – довгочасна;
- кількість етапів дій – декілька;
- застосування зброї – згідно з чинним законодавством;
- у разі неспішності дій гвардії можливі негативні резонансні наслідки;
- загальне керівництво діями гвардії – з боку центрального органу виконавчої влади (правоохоронного або військового органу держави), безпосереднє – центральним і територіальними органами управління НГ України.

Оперативний успіх угруповання гвардії може настати за таких умов:

– у ході заворушень прибуття людей з інших міст до району масових дій припинено; вдалося припинити масові злочини, уникнути загибелі людей;

– у антитерористичній операції численній диверсійно-терористичній групі не вдалося проникнути на територію АЕС, промислового об'єкта, дипломатичного представництва;

– під час карантинних заходів не допущено поширення зони зараження;

– у техногенній надзвичайній ситуації не допущено масового мародерства, грабежів;

– у бойових діях забезпечено безперешкодне функціонування фронтальних доріг, що ведуть до оперативного угруповання військ Збройних Сил; пункти опору блоковані і нейтралізовані та не потребують відволікання сил із фронту для забезпечення безпеки тилу оперативного угруповання військ Збройних Сил.

У задачах оцінювання ефективності оперативний успіх угруповання гвардії можна розглядати як ефект у діях НГ України. Інший складник ефективності – затрати на досягнення ефекту.

Оперативні дії НГ України пов'язані, в основному, із заходами, що стосуються інтересів держави, і затрати на забезпечення дій гвардії (крім затрат на утримання особового складу і його підготовку, що враховується у державному бюджеті) можуть складати окрему, спеціальну статтю витрат на забезпечення діяльності НГ України, пов'язаної з оперативними діями за вимогами правоохоронних і військових органів держави. Цю окрему статтю затрат зручно порівнювати з річними витратами державного бюджету на утримання НГ України (у разях або відсотках), які є відомими.

Тоді ефективність оперативних дій НГ України можна визначати шляхом співвідношення приросту ефекту внаслідок дій і приросту витрат на ці дії протягом певного періоду (декада, місяць тощо).

Критерій ефективності оперативних дій НГ України бажано визначати виходячи з позицій керівництва (стосовно думок про достатню ефективність дій), яке відповідає за виконання завдань гвардії, або керівництва більш високого рівня, аж до центральних органів виконавчої влади включно.

Для розрахунків ефективності поняттю оперативного успіху оперативних дій НГ України потрібно надати кількісну міру. З огляду на те, що більшість завдань гвардія виконує у сфері безпеки, розрахунки ефекту оперативних дій доцільно здійснювати через обсяг служби (завдань), які її формування здійснили (виконали) за певний період (декада,

місяць тощо). І навіть під час виконання гвардією суто бойових завдань достатньо оперувати поняттям обсягу служби (враховуючи характер, форми і способи дій гвардії під час виконання завдань з оборони).

Підхід до визначення обсягу служби оперативного угруповання НГ України розглянемо на двох прикладах.

П р и к л а д 1: виконується завдання із забезпечення громадського порядку під час заворушень.

Обстановка:

1) сили для охорони основних об'єктів (адміністративних, енергетичних, життєзабезпечення, зв'язку, транспорту тощо) визначені й розгорнуті;

2) місця заворушень оцеплені;

3) сили для стримування, можливого розосередження і витискування натовпу розгорнуті;

4) райони міста, що межують із місцями заворушень, блоковані;

5) на підступах до міста залізничні та автомобільні шляхи блоковані;

6) резерв сил створений.

Нехай унаслідок оперативних дій угруповання гвардії досягнуто оперативного успіху, що полягає в такому: у ході заворушень прибуття людей з інших міст до району масових дій припинено; вдалося припинити масові злочини, уникнути загибелі людей.

У наведеній ситуації обсяг служби за кожним пунктом обстановки визначається реальним угрупованням (кількістю виділених сил), тривалістю дій тощо.

Якщо є потреба у визначенні обсягу служби з метою прогнозування можливої ефективності оперативного угруповання гвардії, то необхідно виходити з кількості об'єктів охорони, місць і тривалості протистояння у типовій ситуації стосовно категорії міста (наприклад, столиця, великий культурний і адміністративний центр, приморське місто і порт) із застосуванням оперативного-тактичних нормативів НГ України.

Уся складність розрахунків обсягу служби визначається змістом типової ситуації стосовно кількості місць дій, характеру об'єктів охорони, розмірів районів дій (у місті, поза містом), тривалості дій тощо.

П р и к л а д 2: протягом певного періоду угруповання гвардії виконується завдання з блокування території, проведення режимних заходів і стабілізаційних дій з метою забезпечення тилу угруповання Збройних Сил.

Обстановка:

1) сили для охорони об'єктів, вузлів комунікацій, блокування ділянок місцевості визначені і розгорнуті;

- 2) сили для супроводження колон виділені;
- 3) сили для розвідувально-пошукових, розвідувально-ударних дій зосереджені у пунктах можливих дій;
- 4) резерв у готовності.

Нехай унаслідок оперативних дій угруповання гвардії досягнуто оперативного успіху, що полягає в такому: пункти опору блоковані і нейтралізовані і не потребують відволікання сил із фронту для забезпечення безпеки тилу оперативного угруповання військ Збройних Сил.

У ситуації прогнозування можливої ефективності оперативного угруповання НГ України необхідно виходити з уявлень про *типову обстановку* стосовно:

– кількості і розмірів (важливості) об'єктів, вузлів комунікацій, ділянок місцевості, колон, що підлягають охороні (обороні);

– кількості НЗФ (чисельність, склад, озброєння, характер базування, шляхи постачання матеріальних засобів, рівень підготовки, тривалість і характер дій), диверсійно-розвідувальних груп, повітряних десантів;

– нормативів сил гвардії, що передбачаються для бойових дій: з оборони типового об'єкта, вузла комунікації, автоколони, ділянки місцевості; розвідувально-пошукових дій, розвідувально-ударних дій для ліквідації одного незаконного збройного формування, однієї диверсійно-розвідувальної групи, повітряного десанту; з прочісування населеного пункту (місцевості); з оволодіння населеним пунктом тощо.

Крім того, наведені приклади показують, що необхідне розбивання періодів підготовки і власне дій з виконання завдання на етапи, які характеризуються особливостями заходів, визначення часткових показників ефективності на кожному етапі з тим, щоб можна було врахувати ці особливості і потім звести часткові показники до інтегрального показника ефективності виконання завдання у цілому [хоча б стосовно основних сил угруповання, виконуючих завдання шляхом саме службово-бойових (бойових) дій]. Враховувати вплив забезпечуючих сил (у бойовому, матеріально-технічному та інших відношеннях) можливо введенням коефіцієнтів до показника ефективності основних сил угруповання, що розраховуються за відповідними методиками.

На сьогодні для широкого кола завдань гвардії бракує достовірних даних навіть стосовно можливостей військових частин (за винятком тактичних нормативів для дрібних підрозділів у разі дій у сфері безпеки).

Наведене свідчить про необхідність великої аналітичної роботи з розроблення матеріалів і

створення документів для забезпечення наукових досліджень та оперативної підготовки у НГ України, наприклад, “Сценарії типової обстановки для розрахунків ефективності оперативних дій Національної гвардії України”, що спрямовані на завдання саме оперативних угруповань гвардії.

Почати цю роботу необхідно з узагальнення досвіду застосування угруповань гвардії як з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, так і з виконання завдань за участю в обороні країни, і завершити розробленням відповідних аналітичних матеріалів з наданням їм назви “Вихідні дані для наукових досліджень і оперативної підготовки у Національній гвардії України”.

Звісно, що сьогодні у військових частинах гвардії намагаються пристосуватися до умов дій в антитерористичній операції на Сході України, але широке обговорення не проводиться. Якщо і є нові, вдалі прийоми, то вони залишаються здобутком саме військових частин. Потрібні узагальнення, формулювання оперативних уявлень, поширення набутого в офіцерському середовищі. Без цього не може бути розвинення воєнного мистецтва.

Висновки

До узагальнених чинників ефективності оперативних дій можна віднести оперативний успіх і затрати (відсоток від обсягу коштів, що виділяють на річне утримання гвардії).

Оцінки ефективності формувань НГ України, одержані на підставі уявлень з досвіду ЗС України, виявляються поспішними. Для отримання дійсних оцінок ефективності НГ України необхідна наполеглива, ґрунтовна праця під керівництвом штабу Головного управління НГ України з уточнення уявлень про успіх гвардії у діях оперативного масштабу.

Визначення кількісних оцінок ефективності оперативних дій гвардії можливе за умов розроблення матеріалів технологічного характеру “Сценарії прикладів типової обстановки для розрахунків ефективності оперативних дій Національної гвардії України” та “Вихідні дані для наукових досліджень і оперативної підготовки у Національній гвардії України”. Результатом такої цілеспрямованої роботи мають бути видані “Оперативно-тактичні нормативи застосування оперативних формувань Національної гвардії України”.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.02

Ю. П. Бабков, М. М. Адамчук, А. Ю. Бабков

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ СТВОРЕННЯ УГРУПОВАНЬ ВІЙСЬК (СИЛ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Запропоновано систему принципів створення угруповань військ (сил) Національної гвардії України, здійснено їх формулювання, класифікацію та систематизацію.

Ключові слова: угруповання Національної гвардії України, принцип, оперативне застосування.

Постановка проблеми. За часи незалежності внутрішні війська МВС України та їх правонаступниця Національна гвардія України мали невеликий практичний досвід оперативного застосування угруповань військ (сил) під час виконання службово-бойових завдань. Наведемо такі приклади оперативного застосування військ:

– участь у реагуванні на надзвичайну ситуацію в АР Крим, пов'язану зі спалахом високопатогенного грипу, яким хворіла домашня птиця у грудні 2005 р.;

– виконання завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки у Києві під час проведення президентських виборів наприкінці 2004 – початку 2005 рр.;

– забезпечення громадської безпеки у ході проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу в 2012 р.;

– виконання завдань з охорони громадського порядку в ході масової багатомісячної акції протесту в центрі Києва, що почалася 21 листопада 2013 р.;

– застосування військ (сил) Національної гвардії України під час виконання завдань у ході проведення антитерористичної операції на Сході країни.

Розроблення теорії створення та застосування угруповань військ (сил) Національної гвардії України (НГУ), особливо визначення мети та завдань цього процесу, а також оцінювання ступеня їх досягнення та результатів вирішення неможливі без формулювання принципів створення угруповань НГУ, які мають бути основою відповідного процесу [1].

Сьогодні теоретичні основи оперативного застосування НГУ розроблені недостатньо. Наразі не сформовані основні принципи, яких необхідно дотримуватись для створення угруповань військ. Тому виникає необхідність сформулювати, систематизувати та класифікувати принципи створення угруповань військ (сил) НГУ для виконання завдань за різних обставин.

© Ю. П. Бабков, М. М. Адамчук, А. Ю. Бабков

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням дослідження принципів побудови організаційних структур військ та систем управління ними присвячена певна кількість наукових досліджень [1–6, 9, 10].

У науковій праці [1] проведено класифікацію і розкрито зміст принципів стратегічного управління підготовкою держави до оборони.

У працях [2, 3, 9] визначено, що в основу структурної побудови міжвидових угруповань військ Збройних Сил України може бути покладено модульний принцип формування організаційних структур.

У статті [4] розглянуто основні загальносистемні принципи побудови автоматизованої системи управління ракетних військ та артилерії.

У науковій праці [5] запропоновано основні принципи формування регіональних структур внутрішніх військ МВС, які можуть бути покладені в основу під час обґрунтування відповідних пропозицій, рекомендацій та рішень.

Автором статті [6] проведено детальний аналіз відомих принципів воєнного мистецтва та принципів військового управління.

Становить інтерес праця [10], у якій сформульовано основні принципи розвитку організаційної структури загальновійськових об'єднань, з'єднань і частин Сухопутних військ, а саме:

– принцип відповідності організаційної структури завданням, формам та способам бойових дій;

– принцип оптимальності (раціональності) організаційної структури;

– принцип ефективного використання озброєння та військової техніки;

– принцип ефективного управління, навчання та виховання особового складу, несення бойової служби;

– принцип забезпечення постійної бойової готовності військ;

– принцип забезпечення виконання бойових завдань у будь-яких фізико-географічних умовах у всіх районах (зонах);

– принцип інтеграції всіх родів військ і служб в інтересах виконання поставленого завдання загальновійськовими формуваннями.

Однак аналіз наведених джерел дозволяє зробити висновок, що сформульовані напрацювання не повною мірою забезпечують систему принципів, необхідних для створення угруповань військ (сил) НГУ, оскільки не враховують специфіки виконання завдань НГУ [15].

Метою статті є формулювання, класифікація та систематизація принципів створення угруповань військ (сил) Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Процес створення угруповань військ (сил) НГУ для виконання завдань потребує врахування і додержання низки принципів [6]. Проте перед розробленням цих принципів необхідно визначитися саме з поняттям “угруповання військ (сил) НГУ”.

Так, у праці [7] визначено, що угруповання військ (сил) – зведені у певну систему і розміщені (розгорнуті) відповідним чином у якому-небудь районі об’єднання, з’єднання і частини різних видів Збройних Сил, родів військ (сил), спеціальних військ і тилу, призначених для виконання або виконуючих завдання в операції (бойових діях).

Згідно з [11] угруповання сил та засобів ОВС для дій у надзвичайній ситуації – це тимчасова, цільова організаційна структура, яка має всі необхідні ознаки соціальної системи і комплектується силами і засобами ОВС, приданими силами, під єдиним керівництвом і оперативним управлінням, що застосовується для вирішення виникаючих завдань і функцій.

Як зазначено у [13], угруповання військ – це склад і розташування об’єднань, з’єднань і частин (сил флоту), призначених для ведення бойових дій, що створюється відповідно до характеру поставленого оперативного (бойового) завдання, умов обстановки та рішення командувача (командира).

З урахуванням характеру та особливостей завдань, покладених на НГУ [15], у статті під угрупованням військ (сил) НГУ слід розуміти зведені в систему під єдине керівництво та оперативне управління з’єднання і військові

частини НГУ (їх окремі підрозділи) з відповідними шикунням (розташуванням) на місцевості та підсистемою забезпечення, що створюється залежно від умов обстановки завчасно або у разі раптового виникнення завдань, як правило, оперативного рівня.

У ході виконання завдань елементи угруповань можуть змінюватися і перебудовуватися залежно від розвитку обстановки, а також у випадках виконання одних і появи нових завдань, необхідності організації службово-бойових дій на нових напрямках. Тому і структурно угруповання має створюватися з урахуванням вимог, що випливають з характеру обстановки, і відповідати передбачуваним бойовим завданням у разі їх оперативного застосування.

За аналогією з [12] під оперативним застосуванням слід розуміти: складову частину воєнного мистецтва і службово-бойового застосування НГУ; теорію і практику підготовки і ведення оперативних дій і спеціальних операцій угрупованнями НГУ, угрупованнями військ оперативно-територіальних об’єднань самостійно або у складі об’єднаних угруповань відомчих (МВС) чи різновідомчих сил (інших центральних органів виконавчої влади і правоохоронних органів України). Ознаки форм службово-бойових дій Національної гвардії України оперативного рівня [7] наведені у табл. 1.

За аналогією до [1] пропонується покласти в основу формування принципів створення угруповань військ (сил) НГУ наведену нижче сукупність закономірностей залежності її структури, механізму функціонування та результатів діяльності відповідної системи.

1. Мета системи. Закономірність свідомо поставлена на першу позицію, зважаючи на те, що основній меті створення угруповань повинні бути підпорядковані всі складові управління (має бути виключена можливість появи елементів та процесів, які не спрямовані на досягнення загальної мети системи).

2. Стан і структура угруповань. Ця закономірність полягає у необхідній відповідності структури угруповань поставленій меті.

3. Ресурси, що є у розпорядженні. Закономірність полягає у необхідності встановлення співвідношень цілей угруповань з наявними ресурсами. При цьому однією із цілей системи, як правило, визначається збільшення обсягів надходження ресурсів.

Ознаки форм службово-бойових дій НГУ оперативного рівня

Критерій дій	Оперативні дії	Спеціальна операція
1. За завданням		
Зміст завдання	Багатофункціональне	Функціональне, зосередженого характеру
Масштаб цілей	Національного або регіонального рівня	Регіонального (місцевого) рівня
Мета, завдання	Нормалізація і підтримання стану безпеки	Досягнення мети з блокування, припинення, роззброєння або ліквідації злочинних угруповань, антидержавних збройних формувань, терористичних і диверсійно-розвідувальних груп, десантів противника
2. За силами, що залучаються		
Взаємодіючі підрозділи	Формування кількох силових структур	Формування кількох силових структур
Від НГУ	Угрупування військ	Військова частина (з'єднання) або угруповання військ
3. За потребою застосування зброї		
Застосування зброї на момент планування	Малоймовірне	Імовірність застосування спеціальних засобів, спеціальної і військової техніки відповідно до чинного законодавства – велика
Застосування зброї під час виконання завдання	Можливе застосування зброї з письмового дозволу вищого керівництва	Можливе застосування зброї з письмового дозволу вищого керівництва
4. За розміром району дій		
Розмір району дій	Великий (не менш, ніж регіон держави)	Обмежений (можливо й великий)
5. За тривалістю дій		
Тривалість дій	Довгочасна	Чітке нормування та обмеженість часу
6. За кількістю і характером етапів дій		
Кількість і характер етапів дій	Декілька; на початкових етапах основна роль належить правоохоронним органам	Декілька; на початкових етапах основна роль належить правоохоронним органам
7. За керівництвом дій		
Загальне керівництво	Центральний орган виконавчої влади	Центральний (регіональний, місцевий) правоохоронний орган держави
Безпосереднє керівництво	Центральний і регіональні органи управління НГУ	Центральний і регіональні органи управління НГУ, командири в/ч НГУ
8. За рівнем дій		
Рівень дій	Оперативний	Оперативно-тактичний

4. Умови створення. Ця закономірність охоплює широкий спектр зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на створення угруповань за різних обставин.

Наведений перелік закономірностей є достатнім для формування сукупності принципів створення угруповань військ (сил) НГУ за різних обставин.

За основу класифікації принципів створення угруповань береться підхід, запропонований у статті [1], у якій визначено сукупність основних принципів стратегічного управління підготовкою держави до оборони. За аналогією до [1] пропонується класифікація принципів створення угруповань військ (сил) НГУ, що подана на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація принципів створення угруповань військ (сил) НГУ

Першою групою принципів доцільно визначити загальні принципи створення угруповань НГУ.

Принцип об'єктивності є основоположним і полягає у необхідності дотримання визначених закономірностей у процесі створення угруповань. Додержання цього принципу потребує від керівників вищого рівня використовувати для створення угруповань науковий підхід з відмовою від суб'єктивних підходів, які можуть надати певні тактичні переваги, проте неминуче призводять до ослаблення позицій системи оперативного рівня.

Принцип ефективності полягає у раціональному співвідношенні між витратами на створення угруповань та кінцевим результатом (цільовими ефектами), досягнутими завдяки його функціонуванню. З усіх можливих варіантів досягнення мети вибирається той, який дозволяє досягнути її шляхом найменших витрат ресурсів.

Принцип достатності полягає у тому, що створене угруповання повинно мати такі сили та засоби, кількість яких не перевищує кількості, необхідної для забезпечення виконання завдання.

Принцип урахування можливостей противника визначає, що в ході створення угруповань необхідно враховувати форми і способи дій, характеристики озброєння, бойової техніки, засобів бойового управління та зв'язку противника. Значення цього принципу постійно зростає у зв'язку з удосконалюванням зброї і способів ведення бойових дій противником [14].

Принцип збалансованості полягає у створенні угруповання військ (сил), яке забезпечує максимальну ефективність в умовах виділених ресурсів і наявних сил і засобів. При цьому склад, технічне оснащення та оперативне шиккування угруповання НГУ мають відповідати переліку та обсягу поставлених завдань.

Принцип інформованості полягає у необхідності мати у ході створення угруповань НГУ достатню кількість надійних даних про зміни в обстановці з метою внесення вчасних змін до структури угруповання, залучення додаткових сил та засобів.

Принцип урахування складності оперативної обстановки визначає, що на етапах створення угруповань залежно від змін оперативної обстановки у зоні відповідальності

військових частин може змінюватись і склад угруповань.

Однією із властивостей системи принципів створення угруповань НГУ, що показують оперативний рівень застосування, є структура створеного угруповання. До основних структурно-цільових принципів створення угруповань НГУ можливо віднести такі принципи.

Стабільності головної мети, який полягає у науковому обґрунтуванні основоположної мети створення угруповань НГУ і забезпечення відповідності таких угруповань існуючим та прогнозованим умовам середовища безпеки з урахуванням потенційних викликів і загроз. Зміна мети можлива лише за радикальних змін умов середовища після наукового дослідження впливу умов, що змінилися, на головну мету, якщо інші способи реагування на зміни не дозволяють адаптувати керовану систему до умов середовища. Будь-яка радикальна зміна головної мети призводить до визнання недоцільності витрат ресурсів на досягнення попередньої.

Домінування головної мети над ресурсом – полягає у виборі такого варіанта досягнення головної мети, який дозволяє досягнути її шляхом найменших втрат (витрат ресурсів). Найнебезпечнішим порушенням зазначеного принципу є волюнтаристське підтасування головної мети під наявні ресурси з нехтуванням об'єктивних вимог та умов середовища.

Цільового призначення – передбачає встановлені нормативно-правовою базою порядок, умови, межі застосування угруповання НГУ для досягнення конкретних цілей з урахуванням усіх обмежень, які мають особливий правовий режим.

Узгодженості цілей – полягає у тому, що в ході створення угруповання НГУ у формі створення окремих елементів (груп, бойових порядків) кожен із цих елементів повинні здійснювати побудову системи цілей, у якій цілі кожного елемента мають сприяти реалізації спільних цілей. Для досягнення такої узгодженості необхідно, щоб загальні і локальні цілі були конкретними, а також щоб ці елементи отримували єдину інформацію про обстановку та можливі майбутні дії (прогнозовані зміни в обстановці).

Синергізму – полягає у забезпеченні спільних дій для досягнення спільної мети, яка ґрунтується на уявленні, що ціле – це щось більше, ніж сума його частин. Тобто взаємне узгодження між завданнями підготовки особового складу, забезпеченням озброєнням і військовою технікою, матеріальним забезпеченням дозволяє отримати

синергетичний ефект, реальна ефективність єдиної роботи органів управління може виявитися вищою, ніж сумарна кожного з них.

Цілеспрямованості – полягає у визначенні й чіткому формуванні головної мети на початковому етапі створення угруповання [6].

Правового закріплення створення угруповання НГУ з подальшим його залученням – полягає у виданні правових або нормативних норм на рівні ієрархії, що на два порядки вищий. Для вищого рівня механізм створення угруповань має затверджуватися законами України.

Серед структурно-функціональних принципів створення угруповань, що характеризують закономірності, співвідношення і взаємозв'язки побудови структури угруповань НГУ, можна назвати такі принципи:

1) *багатофункціональності (структурності)* – полягає в охопленні в ході створення угруповань різних аспектів діяльності, можливості одночасного або поетапного виконання різних функцій (завдань); принцип характеризує універсальність і можливість застосування угруповання для виконання будь-яких завдань з урахуванням взаємозалежності організаційної структури угруповання та зовнішнього середовища;

2) *резервування* – полягає у створенні в угрупованні додаткових сил і засобів, здатних переходити зі стану спокою до дій, необхідних для негайного реагування на ускладнення обстановки у районі виконання завдань, вирішення раптово виникаючих завдань та нарощування зусиль на основних напрямках;

3) *надмірності* – полягає у тому, що для створення угруповання потрібно мати таку чисельність сил та засобів, яка перевищує потрібну.

Серед структурно-організаційних принципів створення угруповань, пов'язаних із закономірностями, співвідношеннями і взаємозв'язками побудови їх організаційних структур, виділяють такі принципи.

1. *Організаційної відповідності структури та оперативного шикування* угруповання НГУ завданням, формам та способам дій. Цей принцип полягає у тому, що створене угруповання за своїм складом елементів бойового порядку, оснащенням озброєння, військовою та спеціальною технікою, іншим матеріально-технічним забезпеченням, рівнем професійної підготовки повинно відповідати завданню, яке планується виконувати. Принцип є основним у наведеній класифікації, оскільки організаційна структура угруповань будується

для виконання певних завдань. Вона пристосовується до новітніх способів ведення війни та управління, які перебувають у безперервному розвитку. У зв'язку з цим організаційна структура також не стоїть на місці, вона безперервно розвивається [10].

2. *Принцип ешелонування*, який полягає у побудові угруповань НГУ на місцевості у декілька ешелонів, за єдиним замислом, що дасть можливість здійснювати маневр силами та засобами, надавати взаємну допомогу між силами та засобами створених ешелонів.

3. *Зонально-об'єктовий принцип*, який полягає у тому, що кількість створених угруповань НГУ залежатиме від масштабу території, розподіленої на зони відповідальності, та кількості важливих державних об'єктів, які розміщені у цих зонах (рис. 2). Принцип припускає певну самостійність під час виконання завдань створеними угрупованнями НГУ.

4. *Екстериторіальний принцип*, який полягає у врахуванні під час створення угруповань військ (сил) для реагування насамперед на НС соціального характеру такого фактора, як регіон держави, з якого залучено особовий склад до виконання СБЗ. Такий принцип набув широкого значення під час створення угруповань на території АР Крим, Одеській та Закарпатській областях у ході реагування на можливі прояви масових безладь у населених пунктах [8].

5. *Модульний принцип* побудови угруповання НГУ, що полягає у створенні оптимальної сукупності відповідних модулів (бойових, управління, забезпечення) для виконання кожного типового завдання у необхідному місці у потрібний час, які взаємодоповнюють (або для можливої взаємозаміни) один одного для досягнення кінцевої мети створеного угруповання. У табл. 2 подано характеристику модулів угруповання

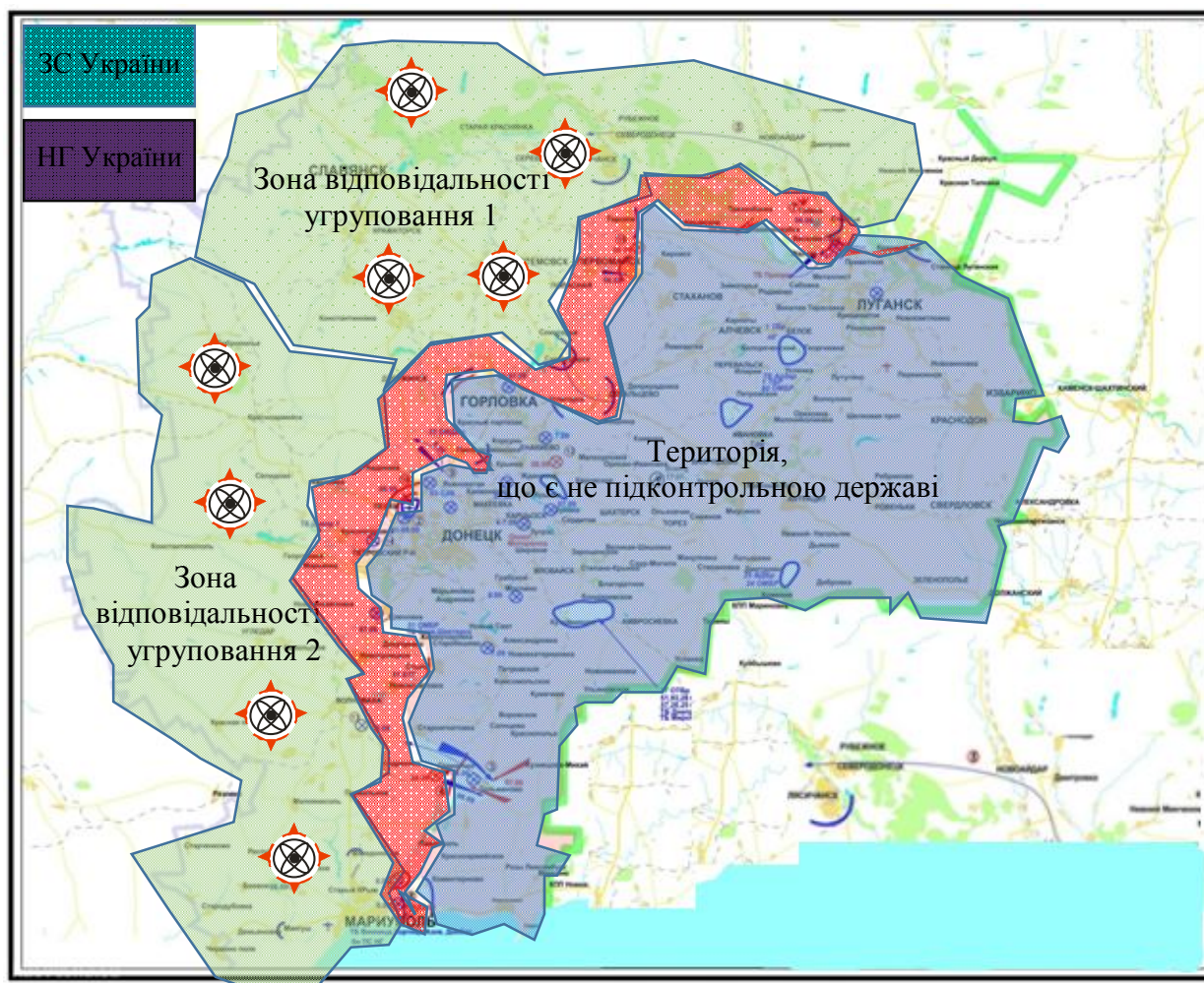

Рис. 2. Побудова угруповання НГУ за зонально-об'єктовим принципом

Характеристика модулів угруповання НГУ для виконання завдань, зумовлених надзвичайною ситуацією природного (техногенного) характеру

№ пор.	Тип модуля	Завдання	Належність складових модуля	ОВТ
1.	Управління	Планування; організація взаємодії між модулями; управління діями сил і засобів	Головний орган військового управління НГУ, орган військового управління оперативно-територіального об'єднання	Техніка зв'язку та АСУ, бронетехніка
2.	Патрулювання, охорона	Блокування (ізоляція) району небезпечного для перебування, проведення ізоляційно-обмежувальних заходів уздовж кордону карантинного району	Патрульні підрозділи	Легке озброєння, спецзасоби, автомобільна техніка, бронетехніка
3.	Охорона, спеціальні дії	Забезпечення охорони громадського порядку в прилеглих до місця аварії районах, у ході евакуації (відселення) місцевого населення, у місцях тимчасового розташування евакуйованого населення	Підрозділи спеціального призначення	Стрілецька зброя, спецзасоби, автомобільна техніка, бронетехніка
4.	Конвоювання	Евакуація засуджених, підсудних, установи утримання яких можуть потрапити до зони, небезпечної для перебування	Підрозділи з конвоювання	Стрілецька зброя, спецзасоби, транспорт
5.	Забезпечення	Забезпечення життєдіяльності підрозділів, що залучені до виконання завдань; організація підвезення боєприпасів, запасів матеріальних засобів тощо до районів виконання завдань	Підрозділи забезпечення	Автомобільна та спеціальна техніка
6.	Охорона	Охорона важливих об'єктів у районі НС та прилеглих до нього районах	Патрульні підрозділи	Легке озброєння, спецзасоби, бронетехніка
7.	Посилення, резерв	Негайне реагування на ускладнення обстановки у районі виконання завдань для допомоги підрозділам інших модулів; охорона та оборона табору	Підрозділи оперативного призначення	Легке озброєння, спецзасоби, бронетехніка

НГУ для виконання завдань, зумовлених надзвичайною ситуацією природного (техногенного) характеру.

Отже, модуль (модульний підрозділ) – “елементарне” (неподільне) військове формування, спроможне самостійно (автономно) виконувати типове бойове завдання (завдання управління чи забезпечення). Запровадження модульного

принципу створення угруповань військ НГУ дає змогу істотно підвищити оперативність реагування на широкий спектр різномірних загроз – від протистояння з конкретним супротивником до ліквідації наслідків стихійних лих, у тому числі й супротивником, до конфлікту з яким завчасна підготовка не проводилася [2].

Висновки

Таким чином, у статті сформульовано основні принципи створення угруповання військ (сил) Національної гвардії України, розкрито їх зміст, проведено класифікацію та систематизацію. Уміле застосування низки таких принципів дозволить створити угруповання НГУ з визначеними показниками можливостей.

Напрямом подальшого дослідження є розроблення показників і критеріїв ефективності застосування угруповань військ (сил) Національної гвардії України.

Список використаних джерел

1. Лобанов, А. А. Принципи стратегічного управління підготовкою держави до оборони [Текст] / А. А. Лобанов, Ю. В. Пунда // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2013. – № 1 (16). – С. 11–16.
2. Телелим, В. М. Модульний принцип створення міжвидових угруповань військ: проблеми запровадження та шляхи їх розв'язання [Текст] / В. М. Телелим, Д. П. Музиченко, Ю. В. Пунда // Наука і оборона. – 2014. – № 2. – С. 20–26.
3. Стратегічний оборонний бюлетень України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.mil.gov.ua/ua/def_planning/Buletен_MOU_KR_27.3.13.pdf. – Назва з екрана.
4. Аналіз стану та основні принципи побудови АСУ РВіА [Текст] / В. І. Грабчак, С. П. Латін, О. М. Мелешко, В. О. Овчінніков // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба. – Х. : ХУПС, 2007. – № 3 (15). – С. 85–89.
5. Бабков, Ю. П. Принципи формування регіональних структур внутрішніх військ МВС України [Текст] / Ю. П. Бабков, С. Т. Полторак // Честь і закон. – 2013. – № 3. – С. 83–90.
6. Сбітнев, А. І. Принципи військового управління та військового мистецтва – базис сучасної науки [Текст] / А. І. Сбітнев // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2008. – № 1 (1). – С. 42–49.
7. Шмаков, О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань [Текст] / О. М. Шмаков. – Х. : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. – 362 с.
8. В українську армію вирішили прикликати за принципом СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rivnist.in.ua/news/2014/05/16/3481>. – Назва з екрана.
9. Телелим, В. М. Планування сил для виконання бойових завдань у “гібридній війні” [Текст] / В. М. Телелим, Д. П. Музиченко, Ю. В. Пунда // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 30–35.
10. Гирин, А. В. Организационно-штатная структура объединений, соединений и частей Сухопутных войск. Глава 1. Организация общевойсковых объединений, соединений, частей и подразделений Сухопутных войск [Електронний ресурс] / А. В. Гирин. – Режим доступу : http://samlib.ru/a/aleksandr_walrxewich_girin/struktura_glava_1.shtml. – Назва з екрана.
11. Черных, В. В. Организационно-правовые основы деятельности органов внутренних дел в условиях чрезвычайных ситуаций природного характера [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / В. В. Черных. – М., 2009. – 22 с.
12. Полторак, С. Т. Математична модель залучення резервів військових частин внутрішніх військ з урахуванням оперативної обстановки у районах їх постійної дислокації та важливості завдань у районах призначення [Текст] / С. Т. Полторак, Ю. П. Бабков, В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2013. – № 1. – С. 83–90.
13. Группировка [Текст] // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1969 – 1978. – Т. 7. : Гоголь – Дебит. – 1971. – 420 с.
14. Микрюков, В. Ю. Теория взаимодействия войск [Текст] / В. Ю. Микрюков. – М. : Вузовская книга, 2002. – 240 с.
15. Адамчук, М. М. Методика ранжирування районів службово-бойового призначення для сил Національної гвардії України у разі одночасного виникнення кризових ситуацій в декількох регіонах держави [Текст] / М. М. Адамчук, Ю. П. Бабков, В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2014. – № 4. – С. 47–54.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

В. М. Бацамут

ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ РИЗИКІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ПЕРЕГРУПУВАННЯ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК УСКЛАДНЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ У ДЕРЖАВІ

Запропоновано підхід до визначення ризиків зменшення контрольованої території під час перегрупування сил Національної гвардії України, що виникатимуть у разі залучення до виконання службово-бойових завдань військових оперативних резервів із регіонів країни, у тому числі з ускладненою суспільно-політичною обстановкою.

Ключові слова: суспільно-політична обстановка, масові заворушення, військовий оперативний резерв, перегрупування військ, угруповання військ, ризики, показник, критерій.

Постановка проблеми. Національна гвардія (НГ) України згідно із Законом України “Про Національну гвардію України” є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначене для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки та низки інших завдань [1]. До основних функцій НГ України, крім інших, які викладені у згаданому Законі і які забезпечують належний стан громадського порядку та громадської безпеки у державі, віднесено:

– участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;

– участь у припиненні масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами;

– участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

© В. М. Бацамут

Необхідно відмітити, що виконання цих функцій вимагає від НГ України її оперативного застосування. Під *оперативним застосуванням* розуміється складова частина воєнного мистецтва і службово-бойового застосування НГ України; теорія і практика підготовки і ведення оперативних дій і спеціальних операцій угрупованнями НГ України, угрупованнями військ оперативно-територіальних об'єднань НГ України самостійно або у складі об'єднаних угруповань відомчих (МВС) чи різновідомчих сил (інших центральних органів виконавчої влади і правоохоронних органів України).

Виконання службово-бойових завдань у межах визначених Законом завдань і функцій характеризується важливістю цілей, значним просторовим масштабом та тривалістю. Вони виконуються, як правило, за надзвичайних обставин, поза місцями постійної дислокації, з максимальним напруженням зусиль і використанням органів управління, сил та засобів, іноді одночасно у кількох регіонах країни [2].

Прикладом того, що повною мірою підтверджує викладене вище твердження, є події, які сталися в Україні наприкінці 2013 р. – на початку і протягом весни 2014 р. У цей період колишнім внутрішнім військам МВС України, а потім і їх правонаступниці – НГ України довелося виконувати службово-бойові завдання майже одночасно у кількох регіонах країни: містах Київ, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ, Харків, Миколаїв та ін. Силами та засобами військ, що дислоковані у наведених населених пунктах, виконати весь обсяг завдань, що виник унаслідок масової активності громадян, було неможливо. Тому до вказаних регіонів направлялися військові оперативні резерви військових частин, що

дислоковані у центральній, західній та південно-західній частинах країни із встановленням відповідного графіка їх ротації.

Однак суспільно-політична обстановка у населених пунктах (регіонах) дислокації цих військових частин, хоча і була менш напруженою, ніж у східних і південних регіонах країни, все одно була далекою від стабільної і за будь-яких обставин могла також перерости у кризові ситуації за масовою участю громадян, на які теж потрібно було відповідним чином реагувати. Іншими словами, значні сили правоохоронних структур, включаючи і сили НГ України, були перекинуті до інших регіонів держави, тим самим залишивши свої зони (райони) відповідальності без належної уваги.

У зазначений період Україні вдалося уникнути реалізації значних за рівнем ризиків щодо розвитку негативних для себе подій за найгіршим сценарієм.

У тій політичній ситуації і за тієї організаційної структури внутрішніх військ та їх обмеженої чисельності, а в подальшому і знову утвореної НГ України, що склалася навесні 2014 р., реагування на зазначені виклики здійснювалося за схемою “*все, що можу*”, мало великі *ризик*и щодо зменшення площі контрольованої території для країни в цілому і, напевно, у тих умовах було єдиним можливим і тому є виправданим.

Наразі НГ України перебуває на етапі розбудови. До її частин і підрозділів надходять новітні зразки озброєння, спеціальних засобів та військової техніки. Разом з тим зазнала змін й організаційна структура НГ України – створені з'єднання, військові частини з охорони громадського порядку, підрозділи (загони) спеціального призначення, новостворені військові частини оперативного призначення, і кількість останніх планується збільшити. Таким чином, щільність з'єднань, військових частин НГ України, що характеризуються мобільністю на території держави, збільшиться. Також потрібно відмітити, що відповідним Законом гранична загальна чисельність НГ України порівняно із колишніми внутрішніми військами МВС України збільшена до 60 тисяч військовослужбовців. У разі необхідності чисельність НГ України може бути збільшена за відповідним Законом [1].

Наведені аспекти дозволяють органам військового управління НГ України виробляти і розглядати вже значно більшу кількість варіантів перегрупування сил Національної

гвардії. З урахуванням цього стає можливим і виникає необхідність у виборі раціональних варіантів із множини альтернатив на перегрупування сил НГ України, що проводитиметься у разі ускладнення суспільно-політичної обстановки всередині держави, які (варіанти) забезпечать мінімальний сумарний рівень ризиків щодо зменшення площі контрольованої території у масштабах усієї країни.

Із цього приводу слід відмітити, що проблема, яка порушується у цій статті, полягає у тому, що у практиці та теорії службово-бойового застосування НГ України бракує розроблених підходів (методів) визначення ризиків зменшення площі контрольованої території, якими характеризуються різні варіанти перегрупування військ у разі одночасного виникнення у кількох регіонах (населених пунктах) країни надзвичайних ситуацій соціального характеру за умови нестабільної суспільно-політичної обстановки на решті її території. Отже, виникає необхідність у розробленні такого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основному, дослідження і публікації (у тому числі й у системі Інтернету), що на сьогодні відомі, стосуються більшою мірою аспектів розвитку і вдосконалювання форм та способів застосування правоохоронних підрозділів та формувань у разі виникнення масових заворушень.

Аспектам визначення критеріїв складності оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, питанням оцінювання поточного і прогностичного рівнів складності оперативної обстановки присвячені наукові праці [3, 4]. У статті [2] запропоновано математичну модель, яка дає можливість отримувати низку раціональних варіантів на перегрупування військового формування з правоохоронними функціями з урахуванням оперативної обстановки у районах постійної дислокації військових частин, важливості завдань у районах виникнення надзвичайних ситуацій та низки інших вихідних параметрів. Критерієм, за яким оптимізується варіант перегрупування військ у цій моделі, є мінімізація часу та транспортних витрат на створення відповідних угруповань.

Що стосується розроблення підходів до вибору раціональних варіантів (способів) перегрупування сил військових формувань з

правоохоронними функціями для реагування на внутрішні загрози соціального характеру з урахуванням ризиків зменшення площі контрольованої території, то такі дослідження і публікації наразі невідомі.

Мета статті – запропонувати підхід до визначення ризиків зменшення площі контрольованої території, якими характеризуються різні варіанти перегруповання сил НГ України, що проводиться у разі ускладнення суспільно-політичної обстановки у державі.

Виклад основного матеріалу. Реагування на значні за масштабами загрози у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки потребує залучення до виконання службово-бойових завдань значних сил та засобів правоохоронних органів, формувань та відповідних служб держави. У районах виникнення кризових ситуацій зазвичай створюються угруповання військ (сил), які виконують весь спектр необхідних службово-бойових завдань, тим самим намагаючись локалізувати ситуацію і нейтралізувати її наслідки. Створення угруповань військ (сил) нерозривно пов'язане із перегрупованням військ. Так, у [5] зазначається:

“Перегрупировка войск (сил) – изменение существующего размещения войск (сил) на театре военных действий, . . . , путем перемещения объединений (соединений, частей) , . . . , из одних районов в другие для создания новой или усиления имеющейся группировки”. Перегрупування військ іноді називають маневром. Перегрупування військ

(сил) здійснюється шляхом перевезення військ автомобільним, залізничним, водним, повітряним транспортом або комбінованим способом [5].

Так, необхідно зауважити, що перегруповання військ (сил) збройних сил у випадку збройного конфлікту (зовнішньої агресії) і правоохоронних підрозділів та формувань у разі необхідності реагувати на надзвичайні ситуації соціального характеру має деякі відмінності за своїм характером.

У першому випадку перегруповання здійснюється або шляхом висування військ (сил) з глибини країни до фронту, або шляхом переміщенням військ (сил) уздовж фронту, так звана *рокіровка*, а також сполученням цих двох способів [5] (рис. 1).

Наявність як лінії боєзіткнення, так і чітко окресленої нею зони ведення бойових дій визначають для решти території країни напрямки основних загроз. Із цієї точки зору рівень загроз для населення, органів виконавчої влади на місцях, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, особливо для тих, що розташовані на віддалених від лінії боєзіткнення територіях, майже не збільшується. Для них може змінитися лише режим їх функціонування, особливо якщо на всій території країни або в окремих її територіях буде введено особливий правовий режим воєнного стану, а також розширитися коло та обсяги виконуваних ними завдань та функцій.

У другому випадку зазвичай перегруповання здійснюється шляхом висування військ (сил) правоохоронних формувань з тих військових

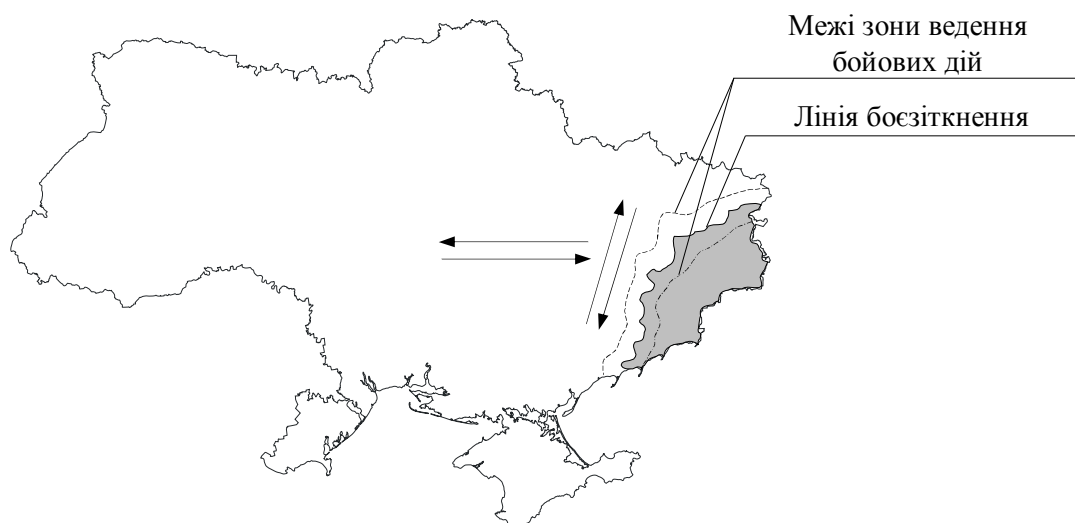

Рис. 1. Характерні напрямки переміщення частин та підрозділів Збройних Сил під час їх перегруповання у випадку збройного конфлікту (варіант)

частин відповідного призначення, що максимально близько дислоковані до району (населеного пункту), де виникли загрози громадській безпеці. У разі одночасного виникнення масових заворушень у кількох регіонах (населених пунктах) країни напрямки руху військових оперативних резервів можуть бути різними – і на периферію, і у центр країни, тобто охоплювати всю її територію (рис. 2).

За такого сценарію ускладнення оперативної обстановки рівень загроз для органів виконавчої влади на місцях, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і країни в цілому різко збільшується і здебільшого завдяки тому, що ці органи та установи вимушені працювати у складних умовах – загрози максимально наближені до них. У результаті можна втратити управління і контроль над відповідним регіоном. Яскравими прикладами втрати управління державними органами влади на місцях, у межах тієї ситуації, що наразі утворилася в Україні, є міста Донецьк, Луганськ, Слов'янськ (у період 04 – 07.2014 р.) та ін.

Для правоохоронних підрозділів, військових формувань з правоохоронними функціями це означає, що вони повинні виконувати службово-бойові завдання одночасно у кількох регіонах країни, поза межами місць постійної дислокації, протилежною стороною є мирні громадяни, хоча й агресивно налаштовані.

Для головного органу військового управління НГ України це означає, що перегрупування військ потрібно проводити в

умовах багатofакторності зовнішнього середовища, які потрібно враховувати. До основних серед таких факторів слід віднести: пріоритетність районів виконання службово-бойових завдань; потрібний бойовий і чисельний склад угруповань, їх кількість; протяжність шляхів між населеними пунктами України за її транспортною мережею; рівні складності оперативної обстановки у районах виконання службово-бойових завдань та у зонах (районах) відповідальності військових частин НГ України за місцями їх постійної дислокації; можливі збитки у певному регіоні країни, що можуть виникнути внаслідок ускладнення у ньому оперативної обстановки, та деякі інші.

Наслідки неправильно проведеного перегрупування військ можуть бути різними, аж до втрати контролю над певними територіями країни. У таких умовах на головний орган військового управління покладається велика відповідальність за прийняте рішення щодо перегрупування сил НГ України.

Таким чином, виникає необхідність вироблення варіантів рішень на здійснення перегрупування сил НГ України та вибору із них раціонального, який би забезпечував створення (посилення) потрібних угруповань військ у визначені строки і мав би мінімальний рівень *ризиків* зменшення контрольованої території для тих регіонів країни, з яких виділяються військові оперативні резерви до складу визначених угруповань (рис. 2). У кінцевому

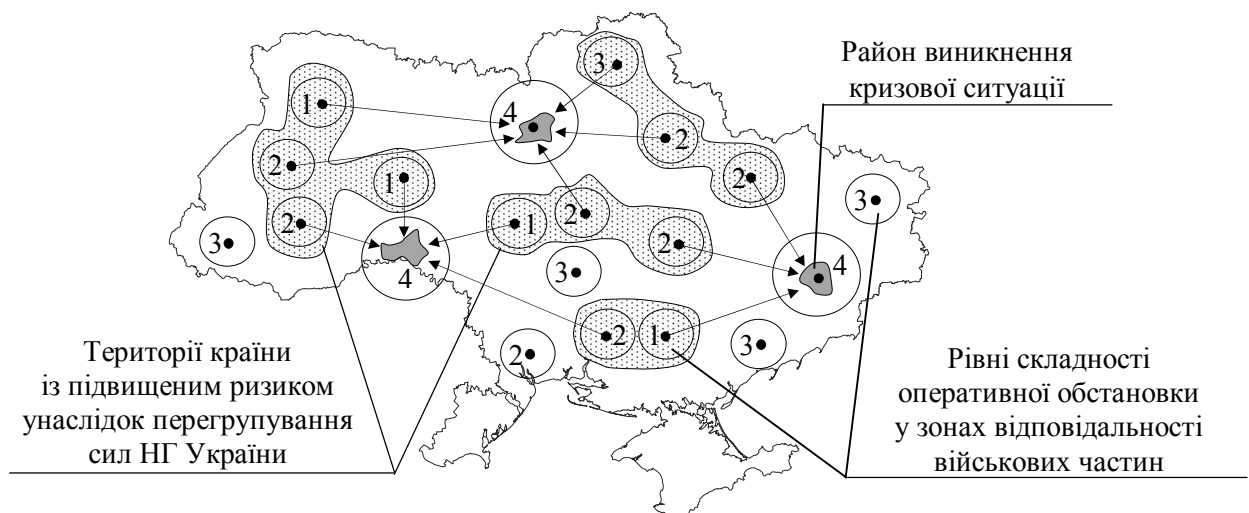

Рис. 2. Характерні напрямки переміщення військових оперативних резервів військових частин під час перегрупування сил Національної гвардії України у випадку виникнення масових заворушень одночасно у кількох регіонах країни (варіант)

результаті такий раціональний варіант перегрупування військ (сил) повинен забезпечити мінімальний рівень ризиків у масштабах усієї країни.

Наразі феномен ризику дедалі активніше обговорюється і досліджується стосовно до природи, техносфери, суспільства, економіки, політики. У військовій справі також дедалі частіше оперують поняттям ризику операції (у термінах теорії дослідження операцій), ніж поняттям імовірності тієї чи іншої події.

На сьогодні є багато визначень поняття “ризик”. На наш погляд, одне із вдалих комплексних визначень викладено у [6]: “*Риск – это возможность того, что действия человека или их результаты приведут к негативным (позитивным) результатам*”.

Поняття ризику передбачає наявність особи, яка ризикує, тобто особи, яка приймає рішення і зацікавлена у результаті операції. Безпосередньо ризик виникає у тих ситуаціях, коли операція може закінчитися результатами, що є не прийнятними для такої особи.

Ризик у загальному випадку визначається за виразом

$$R = P \cdot U, \quad (1)$$

де P – імовірність виникнення події, яка може призвести до негативних наслідків; U – збитки (втрати), які настають у результаті виникнення небажаної події.

З огляду на функціональне призначення НГ України необхідно розглянути співмножники виразу (1) і визначитись з їх змістом та порядком отримання їх значень органами військового управління.

Під подією, що характеризується ймовірністю P , будемо розуміти таку ситуацію у країні, яка зумовила необхідність виділення зі складу певної військової частини її військового оперативного резерву для виконання службово-бойових завдань в іншому регіоні країни. При цьому оперативна обстановка у зоні відповідальності i -ї військової частини та у j -му районі (населеному пункті) виконання службово-бойового завдання характеризуватиметься відповідно ймовірностями P_i^* та P_j^* виникнення масових заворушень. Вони характеризуватимуть імовірність виникнення масових заворушень у відповідному регіоні (населеному пункті) країни такого масштабу, за якого правоохоронні органи, підрозділи та формування не в змозі утримати ситуацію під

контролем, а місцеві органи влади втрачають управління – *надзвичайний* рівень [3].

Для отримання зазначених імовірностей можна використовувати результати методики, викладеної у [4], та порядок роботи органів військового управління, наведений у [7]. Методика на основі визначеної системи показників та використання певних таксонометричних перетворень дозволяє визначити ступінь наближення за складністю наявної ситуації до кризової ситуації, що взята як “еталон”. Цей аспект дозволяє вважати зазначений ступінь наближення як імовірність виникнення масових заворушень у певному регіоні (населеному пункті) із наслідками таких масштабів, що визначаються *надзвичайним (червоним)* рівнем.

Отже, шукану ймовірність P виділення зі складу i -ї військової частини її військового оперативного резерву для виконання службово-бойових завдань в j -му регіоні країни можна визначити за допомогою виразу

$$P_i = (1 - P_i^*) \cdot P_j^*. \quad (2)$$

Що стосується другого співмножника U – збитку (втрат), що настає у результаті виникнення небажаної події, то його визначення викликає деякі труднощі. Залежно від сфери дослідження розрізняють такі види збитків: збитки індивідуума; збитки у технічній сфері; збитки у соціальній сфері; збитки у господарчій діяльності; збитки в екосоціальній сфері; державні (стратегічні) збитки [6]. Виходячи з тематики цієї статті, збитки, що розглядаються у ній, доцільно вважати державними (стратегічними). Із цієї точки зору ризики, що при цьому виникатимуть, можна класифікувати так: за масштабом загроз – *національні*; за локалізацією джерела загроз – *внутрішні*; за сферою виникнення – *внутрішньополітичні та економічні*; за сферою реалізації – *політичні, соціальні*.

Державні (стратегічні) збитки вимірюються у різних одиницях: у грошових одиницях, тонах, квадратних кілометрах зараженої (втраченої) території, кількості людських жертв, кількості втраченого озброєння та військової техніки тощо. У кожному випадку показник (індикатор) збитків та методику визначення його значень вибирають з урахуванням характеру та масштабів небажаної події – першопричини цих збитків.

Виходячи із функцій НГ України, а саме 1-4, 10-14, 16, 17 (ст. 2 Закону України “Про

Національну гвардію України”), можна стверджувати, що її діяльність, в основному, спрямована на захист країни від внутрішніх загроз. Уважно вивчивши ці функції, можна дійти висновку, що вони спрямовані в кінцевому результаті на контроль над певними територіями країни, такими, як місто, район, область, регіон країни, країна у цілому.

Тому для органів військового управління НГ України при визначенні ризиків під час перегрупування військ, що проводяться внаслідок ускладнення суспільно-політичної обстановки всередині держави, пропонується збиток характеризувати сумарними розмірами території країни, нормальний режим життєдіяльності (функціонування) на якій може бути порушений. При цьому необхідно пам’ятати й урахувувати такий аспект: з’єднання та військові частини НГ України дислоковані на всій території країни, кожна військова частина, кожне з’єднання та оперативно-територіальне об’єднання мають свою зону (район) відповідальності. Виконуючи відповідні службово-бойові завдання певного обсягу, вони тим самим забезпечують безпеку громадян, нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування на відповідній території. Направляючи військові оперативні резерви для виконання службово-бойових завдань в інші регіони країни, тим самим зменшують обсяги виконуваних службово-бойових завдань за місцем постійної дислокації військових частин. Як наслідок знижується рівень захищеності відповідних територій. Тому рівень можливих збитків пропонується ставити у прямопропорційну залежність від кількості особового складу певної військової частини, виділеного нею до складу військового оперативного резерву та розмірів (площини) її зони (району) відповідальності.

Таким чином, збитки у зоні (районі) відповідальності i -ї військової частини, що можуть настати внаслідок виділення з її складу військового оперативного резерву, визначатимуться за виразом

$$U_i^{3B} = \frac{k_i^{\rightarrow BOP}}{k_i} \cdot S_i^{3B}, \quad (3)$$

де $k_i^{\rightarrow BOP}$ – кількість військовослужбовців зі складу i -ї військової частини, що виділена у військовий оперативний резерв; k_i – кількість

особового складу за списком у i -й військовій частині; S_i^{3B} – площа зони (району) відповідальності i -ї військової частини.

З урахуванням співвідношень (1), (2), (3) розміри ризиків щодо зменшення площі контрольованої території у зоні відповідальності i -ї військової частини визначатимуться з виразу

$$R_i^{3B} = P_i \cdot U_i^{3B},$$

де P_i – імовірність виділення зі складу i -ї військової частини її військового оперативного резерву для виконання службово-бойових завдань поза межами зони відповідальності; U_i^{3B} – збитки (втрати) у зоні (районі) відповідальності i -ї військової частини, що можуть настати внаслідок виділення з її складу військового оперативного резерву.

Звідси загальні ризики для k -го оперативно-територіального об’єднання НГ України визначатимуться так:

$$R_k^{OmO} = \sum_{i=1}^n R_i^{3B},$$

де n – кількість військових частин, що входять до складу k -го оперативно-територіального об’єднання.

Звідси загальні ризики зменшення площі контрольованої території для держави у цілому у разі реалізації певного варіанта (способу) перегрупування сил НГ України визначатимуться з виразу

$$R = \sum_{k=1}^m R_k^{OmO}, \quad (4)$$

де m – кількість оперативно-територіальних об’єднань у складі НГ України.

Показник (індикатор) R із виразу (4) свідчатиме про розміри “проблемної” території, яку країна може отримати у випадку реалізації певного варіанта перегрупування сил НГ України. Беручи до уваги розміри відповідних ризиків того чи іншого варіанта перегрупування сил, стає можливим проводити вибір найкращого серед них – з найменшим значенням величини ризику. Приклад розрахунку ризиків зменшення площі контрольованої території певного варіанта перегрупування сил НГ України з використанням підходу, викладеного у статті, подано у таблиці.

Розрахунок ризиків зменшення площі контрольованої території у разі реалізації певного варіанта перегрупування сил Національної гвардії України (варіант)

В/ч	Площа зони відповідальності, S_i^{3B} , км ²	Імовірність виділення ВОРез, P_i	Кількість о/с за списком, k_i , чол.	Чисельність ВОРез, $k_i \rightarrow \text{ВОР}$, чол.	Можливі збитки, U_i^{3B} , км ²	Ризики, R_i^{3B} , км ²
3028	960	0,2	730	438	576	115,2
3033	1140	0	960	526	624	0
3005	1360	0,4	1100	630	779	311,6
3027	1460	0,5	1320	752	832	416
3012	680	0,3	840	620	502	150,6
Загальні ризики зменшення площі контрольованої території у разі реалізації певного варіанта перегрупування сил НГУ, (R)						993,4

З урахуванням математичної моделі, викладеної у [2], зазначимо таке. Кожна альтернатива a_i із множини $A = \{a_i\}, i = \overline{1, n}$, що містить варіанти перегрупування військ, характеризуватиметься трьома окремими критеріями: $g^{(1)}$ – рівнем загальних ризиків зменшення площі контрольованої території в масштабах всієї країни, що виникають унаслідок перегрупування військ; $g^{(2)}$ – потрібним часом на перегрупування військ; $g^{(3)}$ – загальними транспортними витратами на перегрупування військ.

Виходячи із характеру розв’язуваної задачі можна стверджувати, що її оптимізація полягатиме у виборі деякої альтернативи a_i із мінімальними значеннями вказаних окремих критеріїв. Отже, таку задачу можна записати у вигляді

$$g^{(k)}(\bar{x}) \rightarrow \min, k = \overline{1, 3} \quad (5)$$

за умови $\bar{x} \in X$.

Вибір найкращої альтернативи (варіанта) із множини доступних на перегрупування військ можна здійснювати двома класичними методами. Перший із них – це *метод послідовних поступок*, який першим етапом передбачає ранжирування критеріїв за важливістю. Пропонується ранжирування виду $G(\bar{x}) = [g^{(1)}(\bar{x}), g^{(2)}(\bar{x}), g^{(3)}(\bar{x})]$ з причин, що викладені вище у статті. Якщо на останньому етапі зазначеного методу виявиться, що мінімальне значення критеріальної функції (5) досягається за двох і більше альтернатив, то як оптимальна вибирається будь-яка із них, однак та, що є оптимальною за Парето.

Другим методом може стати *метод оптимізації за основним окремим критерієм*. У

такому разі оптимізаційну задачу можна записати у вигляді

$$g^{(1)}(\bar{x}) \rightarrow \min$$

за обмежень $g^{(k)}(\bar{x}) \leq g_k, k = \overline{2, 3}, \bar{x} \in X$, де g_k – гранично-допустимі значення для показників окремих критеріїв (окрім основного).

Вибір цих методів пояснюється тим, що вони, в першу чергу, оптимізують рішення за першим критерієм $g^{(1)}$. У межах розв’язуваної оптимізаційної задачі таким критерієм вибрано рівень загальних ризиків зменшення площі контрольованої території у масштабах усієї країни, що виникають унаслідок перегрупування військ.

Вибір того чи іншого методу залежатиме від переваг особи (певного органу військового управління), що приймає управлінське рішення відповідно до характеру, рівня загроз та масштабів певної кризової ситуації.

Висновки

1. За умов ускладненої суспільно-політичної обстановки на території України стає актуальним питання щодо розроблення і впровадження у службово-бойову діяльність НГ України методів визначення раціональних варіантів (способів) перегрупування її сил.

2. Обґрунтовано, що варіанти перегрупування військ у разі одночасного виникнення на території країни кількох кризових ситуацій соціального характеру потрібно також розрізняти за величиною ризиків зменшення площі контрольованої території.

3. Запропоновано підхід до визначення вказаних ризиків у разі реалізації різних варіантів перегрупування сил НГ України. Обґрунтовано, що складову ризиків, а саме збитки, які можуть виникнути внаслідок перегрупування сил НГ України, доцільно розраховувати виходячи з площ зон (районів) відповідальності військових частин та кількості їх особового складу, виділеного до військового оперативного резерву. Наведено критерії вибору найкращого варіанта (альтернативи) із множини доступних, запропоновано класичні методи пошуку цих варіантів.

4. Використовуючи розроблений у статті підхід, головний орган військового управління матиме можливість визначити варіант перегрупування сил НГ України, що буде раціональним (містити найменші ризики) із множини наявних альтернатив. Складність процесу відповідних розрахунків потребує його автоматизації.

Список використаних джерел

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-ХІІ // ВВР. – 2014. – № 48.

2. Полторац, С. Т. Математична модель залучення резервів військових частин внутрішніх військ з урахуванням оперативної обстановки у районах їх постійної дислокації та важливості завдань у районах призначення [Текст] / С. Т. Полторац, Ю. П. Бабков, В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2013. – № 1. – С. 83–90.

3. Шмаков, О. М. Критерії складності оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки [Текст] / О. М. Шмаков // Честь і закон. – 2006. – № 2. – С. 9–15.

4. Белай, С. В. Методика оцінювання складності оперативної обстановки органами управління внутрішніх військ в населених пунктах країни в умовах масової активності громадян [Текст] / С. В. Белай // Честь і закон. – 2008. – № 3. – С. 32–38.

5. Советская военная энциклопедия : в 8 т. / пред. гл. ред. комиссии Н. В. Огарков. – М. : Воениздат, 1978. – Т. 6. Объекты – Радиоконпас. – 1978. – 671 с.

6. Вишняков, Я. Д. Общая теория рисков [Текст] : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Я. Д. Вишняков, Н. Н. Радаев. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2008. – 368 с.

7. Белай, С. В. Порядок роботи груп спостереження щодо добування даних за елементами оперативної обстановки в умовах виникнення масових заворушень [Текст] / С. В. Белай, В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2009. – № 3. – С. 50–59.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 351.743:351.861:351.862

І. М. Неклонський

РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Подано результати наукових досліджень взаємодії Національної гвардії України з Державною службою України з надзвичайних ситуацій, реалізація яких у практичній діяльності командирів і штабів дозволяє підвищити якість і оперативність прийняття рішення з організації взаємодії у ході ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і сформувані обґрунтовані рекомендації для розроблення директивних та планувальних документів у цій сфері.

Ключові слова: взаємодія, модель взаємодії, варіант взаємодії.

Постановка проблеми. Однією з основних умов успішного виконання завдань з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС) є спільне використання сил і засобів Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) і Національної гвардії України (НГ України) за їх тісної взаємодії. Відсутність науково обґрунтованих пропозицій щодо організації взаємодії створює проблемну ситуацію, яка полягає в тому, що, з одного боку, складність оперативної обстановки у зоні НС та завдань, ефективне виконання яких вимагає ясності існуючих відносин між органами управління та підрозділами двох суб'єктів реагування, потребує швидкого прийняття точних і раціональних рішень з організації взаємодії, а з іншого боку, – сталося, що існуючі методи роботи командирів і штабів з прийняття рішення щодо організації службово-бойових дій не передбачають синтезу раціональної системи взаємодії, що не дає можливості вибрати пріоритетний варіант взаємодії в умовах конкретної обстановки.

З огляду на це стає актуальним дослідження взаємодії органів управління і підрозділів НГ України та рятувальних сил ДСНС України у сфері реагування на НС природного і техногенного характеру в складі єдиної державної системи цивільного захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вирішення проблемної ситуації у працях [1, 2] розглянуто комплекс базисних методів, способів і засобів їх реалізації в організації наукових досліджень питань взаємодії органів управління та підрозділів НГ України і ДСНС України під час ліквідації наслідків НС. У праці [3] сформовано кінцевий варіант математичної моделі, яка описуватиме структурно-функціональні складові як окремої організаційної системи, так і їх угруповання та

взаємодію структурних підрозділів такого угруповання. У праці [4] надано методичку структурно-функціонального аналізу взаємодії між органами управління та підрозділами НГ України і ДСНС України. Це дозволяє провести структурно-функціональний аналіз взаємодії. Проте слід зазначити, що у процесі наукових досліджень з аналізом тісно пов'язаний синтез, оскільки дає змогу поєднати частини об'єкта дослідження, встановити їх зв'язок і пізнати об'єкт як єдине ціле. Тому для вирішення проблемної ситуації у діяльності органів управління НГ України і ДСНС України у ході ліквідації НС необхідно розробити методичний апарат, який би давав можливість командирові синтезувати раціональні варіанти взаємодії і, тим самим, усунути невизначеність під час прийняття рішення в умовах конкретної обстановки.

Метою статті є подання результатів наукових досліджень, спрямованих на вирішення наукового завдання, що полягає у розробленні методички синтезу варіантів взаємодії органів управління і підрозділів НГ України та ДСНС України під час ліквідації наслідків НС, яка враховує невизначеність систем управління щодо прийняття рішення з організації взаємодії та обґрунтування за її допомогою раціонального варіанта взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Метою наукових досліджень є синтез варіантів взаємодії органів управління і підрозділів НГ України та ДСНС України у ході ліквідації наслідків НС з урахуванням багатоваріантності замислу дій як на етапі безпосередньої підготовки, так і під час виконання завдань.

Реалізація цієї мети дослідження пов'язана з вирішенням таких часткових завдань.

1. Аналіз існуючої системи взаємодії органів управління і підрозділів НГ України та сил

цивільного захисту під час виконання завдань при реагуванні на НС техногенного та природного характеру.

2. Визначення функцій, завдань та бойового порядку сил та засобів НГ України в різних режимах функціонування єдиної державної системи цивільного захисту.

3. Побудова моделі взаємодії угруповання військових підрозділів НГ України з рятувальними силами ДСНС України.

4. Удосконалення методики структурно-функціонального аналізу взаємодії військових формувань, що дасть можливість синтезувати пріоритетні варіанти взаємодії між органами управління і підрозділами НГ України та ДСНС України у разі виникнення НС.

Відповідно до поставлених часткових задач дослідження розроблено загальну методику проведення наукового дослідження, що подана у вигляді схеми (рис. 1).

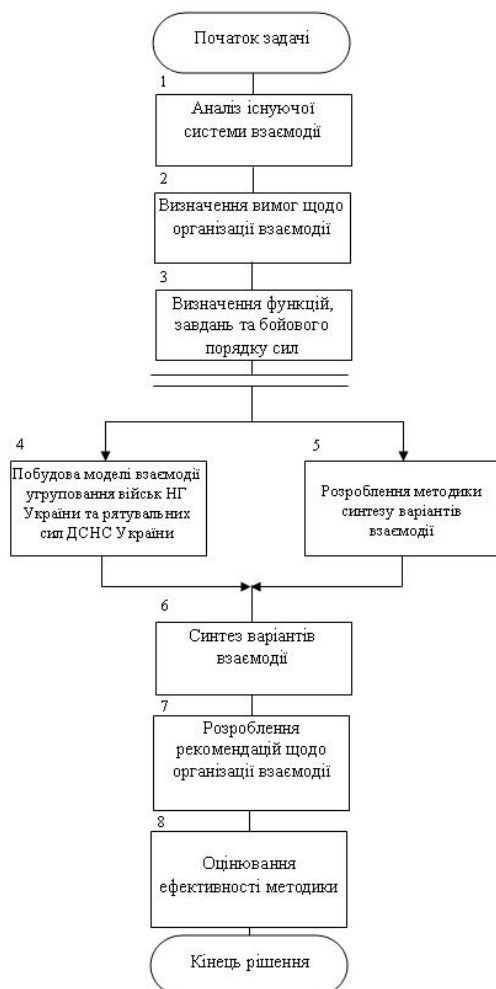

Рис. 1. Загальна схема методики проведення наукового дослідження

Для вирішення відповідного наукового завдання використовувалися положення теорії оперативного застосування і тактики військ, відомі методи узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу, теорії дослідження операцій, формалізації, експертних оцінок та статистичні методи, що визначили необхідний склад та логічну послідовність розв'язання часткових задач дослідження і дали змогу отримати нові наукові результати, які пропонується розглянути.

1. Розроблено структурно-функціональну модель взаємодії органів управління і підрозділів НГ України та рятувальних сил ДСНС України, яка відрізняється від існуючих моделей описанням об'єкта дослідження за допомогою математичного апарата теорії графів, що дозволяє визначати можливі варіанти взаємодії у ході ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій певного класу. Наукова новизна полягає у визначенні зв'язків між завданнями, функціями та структурними підрозділами НГ України та ДСНС України під час ліквідації наслідків НС.

Порядок побудови структурно-функціональної моделі взаємодії розглянуто у праці [3], а її складові наведено у табл. 1.

Сукупність структурно-функціональних складових взаємодії двох суб'єктів взаємодії (СБВ) дозволяє сформувати структурно-функціональну модель взаємодії в її графічному поданні, фрагмент якої зображено на рис. 2.

Модель являє собою сукупність шести множин (двох СБВ), де зв'язки між елементами одного СБВ формують структурно-функціональні бази завдань кожного СБВ, а елементи двох СБВ зв'язані структурними, функціональними та структурно-функціональними базами взаємодії:

1) множина структурних елементів ДСНС України $S_1 = \{u_1\}$, де $u_1 = 1, \dots, r_1$ – номер структурного елемента ДСНС України;

2) множина структурних елементів НГ України $S_2 = \{u_2\}$, де $u_2 = 1, \dots, r_2$ – номер структурного елемента НГ України;

3) множина функціональних елементів ДСНС України $F_1 = \{k_1\}$, де $k_1 = 1, \dots, p_1$ – номер функціонального елемента ДСНС України;

4) множина функціональних елементів НГ України $F_2 = \{k_2\}$, де $k_2 = 1, \dots, p_2$ – номер функціонального елемента НГ України;

Характеристика структурно-функціональної моделі взаємодії

Складові структурно-функціональної моделі		Значення
поняття	математичний вираз	
Структурні елементи	$s_u, u \in R$	Функціональні підрозділи, з яких складається угруповання сил
Функціональні елементи	$f_k, k \in P$	Способи дій функціональних підрозділів
Структурно-функціональні елементи	$sf_{uk} = s_u \cap f_k, u \in R, k \in P$	Парне сполучення структурного і функціонального елементів
Структурний базис	S_B	Множина структурних елементів, що входять до складу чи можуть бути сформовані у складі СБВ
Функціональний базис	F_B	Множина способів дій (функціональних елементів), які може застосовувати СБВ
Структурно-функціональний базис	SF_B	Множина способів дій (функціональних елементів), які може застосовувати кожний структурний елемент СБВ
Самостійне виконання своїх завдань		
Нехай завдання, що потрібно виконати, подано множиною $G = \{g_1, g_2, \dots, g_q, \dots, g_d\}$		
Функціональний базис завдання	F_q	Сукупність способів дій, які потрібно застосовувати під час виконання окремого завдання g_q
Структурний базис завдання	S_q	Сукупність структурних елементів СБВ, які потрібно застосовувати за умови виконання окремого завдання g_q
Структурно-функціональний базис завдання	SF_q	Сукупність структурно-функціональних елементів, застосування яких передбачається під час виконання окремого завдання g_q
За умови самостійного виконання своїх завдань кожен суб'єкт взаємодії функціонує у своїх структурному ($S_B^{(НГ)}, S_B^{(ДСНС)}$), функціональному ($F_B^{(НГ)}, F_B^{(ДСНС)}$) та структурно-функціональному ($SF_B^{(НГ)}, SF_B^{(ДСНС)}$) базисах		
Виконання завдань у взаємодії		
Нехай завдання, що виконують НГ України і ДСНС України, задано множинами $G^{(1)} = \{g_i^{(ДСНС)}\}, i \in I = \{1, 2, \dots, i, \dots, m\}$ і $G^{(2)} = \{g_j^{(НГ)}\}, j \in J = \{1, 2, \dots, j, \dots, n\}$		
Структурно-функціональний простір	$SF = SF_B^{(НГ)} \otimes SF_B^{(ДСНС)} = \{sf_{uk}\}, u \in R, k \in K$	Загальна форма існування структурно-функціональних базисів двох СБВ, що виражає їх структурність та взаємодію їх елементів
Структурний базис взаємодії	$B^s = \{B_1^s, B_2^s, \dots, B_r^s\}$	Сукупність множин структурних елементів НГ України, з якими доцільно взаємодіяти кожному структурному елементу ДСНС України
Функціональний базис взаємодії	$B^f = \{B_1^f, B_2^f, \dots, B_p^f\}$	Сукупність множин способів дій НГ України, що визначаються для кожного способу дій ДСНС України, у разі застосування яких різними суб'єктами взаємодії між ними доцільно організувати взаємодію
Структурно-функціональний базис взаємодії	$B^{sf} = SF_B^{(ДСНС)} \cup SF_B^{(НГ)}$	Об'єднання структурно-функціональних базисів взаємодіючих СБВ

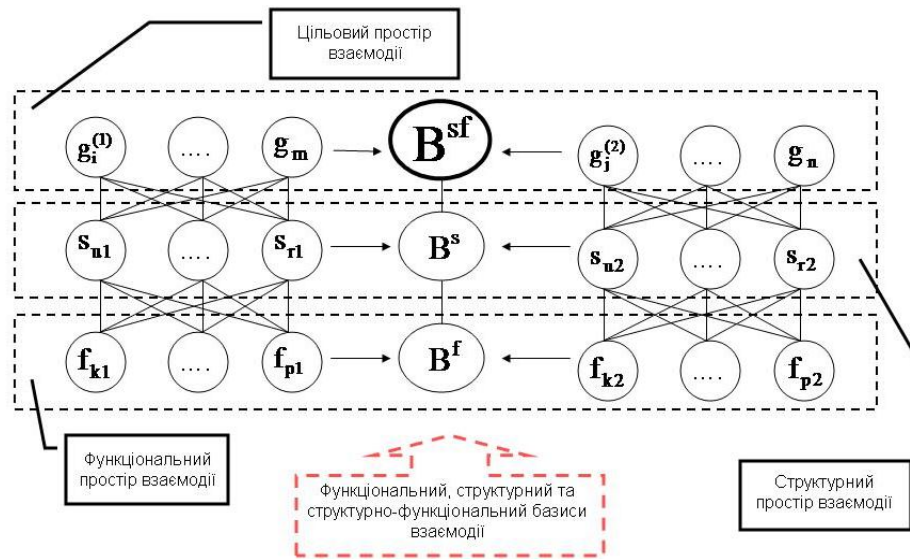

Рис. 2. Фрагмент моделі взаємодії в її графічному поданні

5) множина завдань ДСНС України $G_i = \{g_i\}$, де $i = 1, \dots, m$ – номер надзвичайної ситуації згідно з Національним класифікатором ДК019:2010;

6) множина завдань НГ України $G_j = \{g_j\}$, де $j = 1, \dots, n$ – номер завдання НГ України.

Взаємодія може здійснюватися за різними варіантами. Під варіантом взаємодії будемо розуміти одне з можливих поєднань двох структурно-функціональних елементів структурно-функціонального простору взаємодії, між якими має бути відпрацьована взаємодія під час виконання певних службово-бойових завдань.

Сформовану структурно-функціональну модель взаємодії у ході ліквідації наслідків НС можна подати у вигляді неорієнтованого графу $G = (V, E)$ (рис. 3), де V – множина вершин графу, що відповідає кількості елементів системи, E – множина ребер, що відповідає кількості відносин між елементами системи.

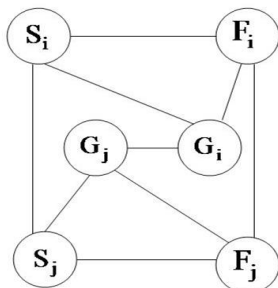

Рис. 3. Граф структурно-функціональної моделі взаємодії

Апарат графів дає можливість описувати варіанти взаємодії за допомогою матриць суміжності. Матрицею суміжності A графу G будемо вважати квадратну $n \times n$ – матрицю, в якій елемент a_{ij} i -го рядка та j -го стовпця дорівнює 1, якщо вершини v_i та v_j з номерами i та j суміжні, і дорівнює 0 у протилежному випадку.

Порядок формування відповідних матриць суміжності графів сформованих моделей подано на рис. 4. Для проведення математичних розрахунків доцільно застосувати спеціальне програмне забезпечення [5].

Варіанти структурно-функціонально-цільової взаємодії у розробленій моделі визначаються шестиіндексною матрицею

$$H = (h_{ij u_1 k_1 u_2 k_2}) \hat{U} w_{u_1 u_2}^s z_{i u_1 k_1}^{(1)} w_{k_1 k_2}^f z_{j u_2 k_2}^{(2)}, \quad (1)$$

де u_1 – номер структурного елемента ДСНС України; u_2 – номер структурного елемента НГ України; k_1 – номер функціонального елемента ДСНС України; k_2 – номер функціонального елемента НГ України; i – номер завдання ДСНС України; j – номер завдання НГ України; $z_{i u_1 k_1}^{(1)} = y_{i, u_1}^{(1)} z_{u_1, k_1}^{(1)} x_{i, k_1}^{(1)}$, $z_{j u_2 k_2}^{(2)} = y_{j, u_2}^{(2)} z_{u_2, k_2}^{(2)} x_{j, k_2}^{(2)}$ – структурно-функціональні базиси завдань i , j .

- функціонального базису взаємодії: $W^f = (w_{k_1 k_2}^f), k_1 \in K, k_2 \in K$

$$w_{k_1 k_2}^f = \begin{cases} 1, & \text{якщо взаємодія між ФЕ } k_1 \text{ та } k_2 \text{ доцільна;} \\ 0 & \text{– у протилежному випадку,} \end{cases}$$

	1	2	...	k_2	...	p
1	w_{11}^f	w_{12}^f	...	$w_{1k_2}^f$...	w_{1p}^f
2	w_{21}^f	w_{22}^f	...	$w_{2k_2}^f$...	w_{2p}^f
...
k_1	$w_{k_1 1}^f$	$w_{k_1 2}^f$...	$w_{k_1 k_2}^f$...	$w_{k_1 p}^f$
...
p	w_{p1}^f	w_{p2}^f	...	$w_{pk_2}^f$...	w_{pp}^f

- структурного базису взаємодії: $W^s = (w_{u_1 u_2}^s), u_1 \in U, u_2 \in U$

$$w_{u_1 u_2}^s = \begin{cases} 1, & \text{якщо взаємодія між СЕ } u_1 \text{ та } u_2 \text{ доцільна;} \\ 0 & \text{– у протилежному випадку,} \end{cases}$$

	1	2	...	u_2	...	r
1	w_{11}^s	w_{12}^s	...	$w_{1u_2}^s$...	w_{1r}^s
2	w_{21}^s	w_{22}^s	...	$w_{2u_2}^s$...	w_{2r}^s
...
u_1	$w_{u_1 1}^s$	$w_{u_1 2}^s$...	$w_{u_1 u_2}^s$...	$w_{u_1 r}^s$
...
r	w_{r1}^s	w_{r2}^s	...	$w_{ru_2}^s$...	w_{rr}^s

- структурно-функціонального базису взаємодії $B^{sf} = \{sf_{uk}\}$

$$Z = (z_{uk}), \text{ де } z_{uk} = \begin{cases} 1, & sf_{uk} \in B^{sf}; \\ 0, & sf_{uk} \notin B^{sf}, \end{cases}$$

СЕ/ФЕ	1	2	...	p
1	z_{11}	z_{12}	...	z_{1p}
2	z_{21}	z_{22}	...	z_{2p}
...
r	z_{r1}	z_{r2}	...	z_{rp}

Рис. 4. Формування матриць суміжності

Кінцеву модель взаємодії можна подати у вигляді блок-схеми (див. рис. 5). Згідно з блоком 1 здійснюється введення вихідних даних: перелік видів НС та завдань НГ України, які можуть виконуватися в умовах їх виникнення, початковий склад угруповання сил взаємодіючих сторін. На підставі цих даних згідно з блоками 2, 3 здійснюється формування структурних базисів ДСНС України та НГ України відповідно. Це дає можливість згідно з блоками 4, 5 здійснити формування структурно-функціональних базисів СБВ.

На основі сформованих структурних та структурно-функціональних базисів відповідно до блоків 6, 7 визначається функціональний базис кожного СБВ. У разі введення окремого завдання (з блоку 1) згідно з блоками 8, 9 здійснюється формування функціональних базисів завдання кожного СБВ. Це дозволяє відповідно до блоків 10, 11 сформувати структурні базиси завдання, а потім, згідно з блоками 12, 13 здійснити формування структурно-функціональних базисів завдання кожного СБВ. Шляхом об'єднання сформованих структурно-функціональних

базисів і структурно-функціональних базисів завдань кожного СБВ згідно з блоками 14, 15, 16 будується загальний структурно-функціональний простір, в якому і відбуватиметься взаємодія двох СБВ. Відповідно до блоку 17 здійснюється визначення необхідності взаємодії структурних, функціональних та структурно-функціональних елементів СБВ, у процесі якого будуються графи моделей та матриці суміжності цих моделей. Це дає можливість згідно з блоками 18, 19, 20 сформувати відповідно структурний, функціональний та структурно-функціональний базиси взаємодії СБВ і побудувати їх алгебраїчні аналоги.

Таким чином, відображення процесу взаємодії у розробленій моделі зводиться до побудови структурного, функціонального та структурно-функціонального базисів взаємодії (в семантичній формі та у вигляді матриць), що дає змогу визначити перелік варіантів взаємодії під час виконання конкретного завдання в умовах виникнення певного класу НС.

Дослідження показали, що потенційно модель взаємодії може містити $N = m \times r_1 \times r_1 \times n \times r_2 \times p_2$ різних варіантів

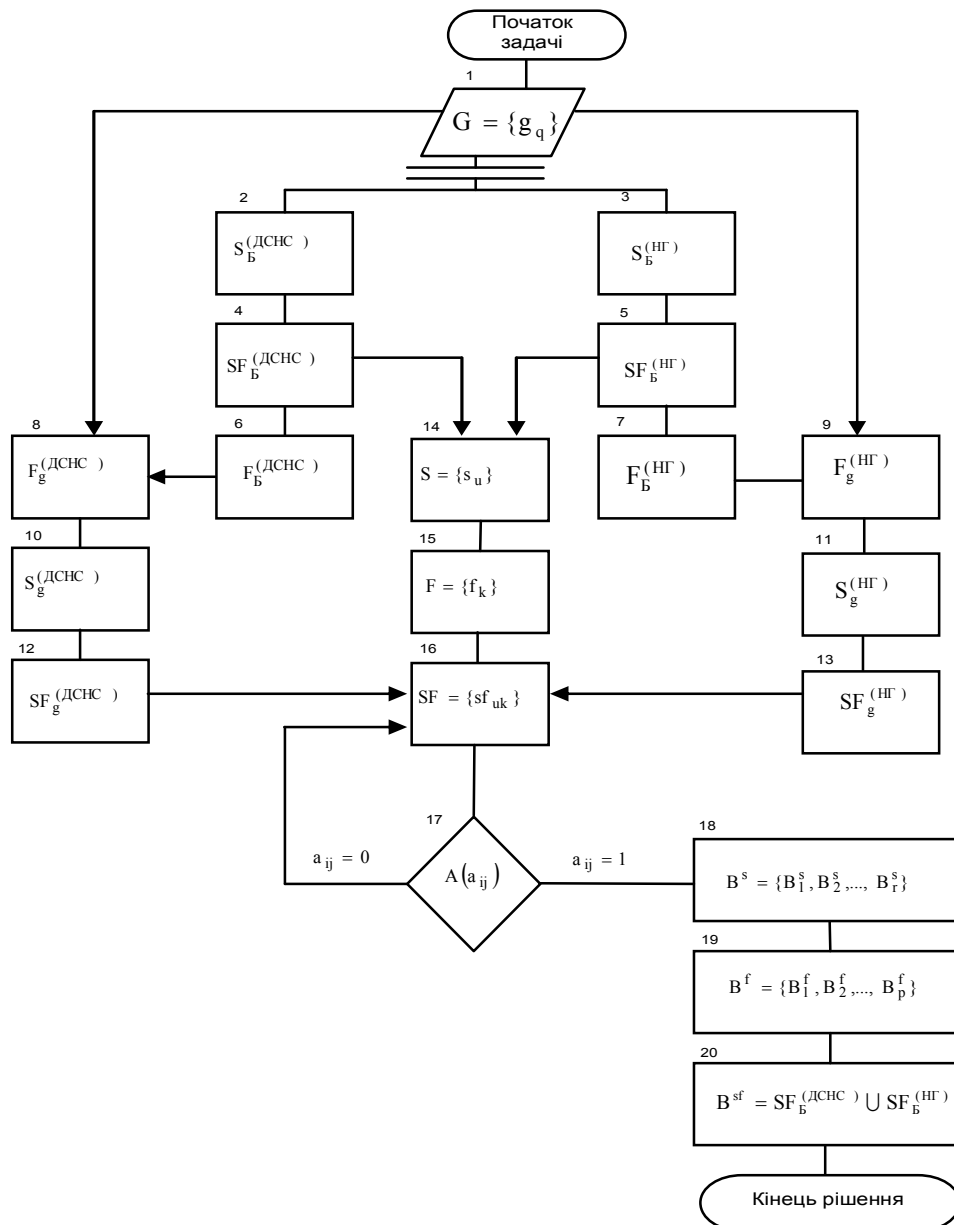

Рис. 5. Блок-схема моделі взаємодії

структурної, функціональної та цільової взаємодії. Організувати взаємодію означає вибрати один із множини або декілька пріоритетних варіантів, що дасть можливість збільшити ефективність виконання завдань підрозділами.

2. Розроблено методичку синтезу варіантів взаємодії, яка відрізняється від існуючих методик введенням показників та критеріїв оцінювання варіантів взаємодії, що дозволяє синтезувати пріоритетні варіанти. Наукова новизна полягає у використанні розробленої моделі для синтезу пріоритетних варіантів

взаємодії під час підготовки і прийняття командирами та штабами рішень щодо організації взаємодії у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Для вибору пріоритетних варіантів взаємодії введені показники та критерії оцінювання якості всіх можливих варіантів взаємодії. Вибір методу оцінювання якості варіантів взаємодії проведено з урахуванням умов, в яких вона здійснюється. Результати досліджень процесу взаємодії показують, що він являє собою складне динамічне явище,

якому властива наявність детермінованої та випадкової складових.

Під час комплексного оцінювання якості варіантів взаємодії доцільно використовувати показники, зведені у такі групи:

а) основні – показники, що характеризують збільшення ефективності СБД військ за рахунок реалізації варіанта взаємодії;

б) додаткові – показники, що характеризують досягнуті властивості системи взаємодії;

в) обмеження – показники економічної доцільності запровадження варіанта взаємодії.

З урахуванням наведеного отримано систему узагальнених показників, що дозволяє оцінити якість варіантів взаємодії сил НГ України та ДСНС України під час ліквідації наслідків НС. Критерії оцінювання якості взаємодії за цими показниками зведені у табл. 2.

Методика синтезу варіантів взаємодії базується на розробленій моделі та на методиці структурно-функціонального аналізу, яка наведена у праці [4], і передбачає визначення та підготовку вхідних даних, розрахунок показників структурно-

функціональної подібності завдань суб'єктів взаємодії, визначення пріоритетних варіантів структурно-функціональної та цільової взаємодії, розрахунок показників повноти та ефективності взаємодії. Зміст методики та математичні моделі її складових подано на рис. 6.

3. Обґрунтовано напрями взаємодії між НГ України та ДСНС України у разі виникнення НС. Наукова новизна полягає у визначенні пріоритетних варіантів структурної, функціональної, цільової взаємодії та обґрунтуванні на їх основі пріоритетних напрямів взаємодії, що дозволяє підвищити якість та оперативність підготовки і прийняття рішення щодо організації взаємодії командирами та штабами у ході ліквідації наслідків НС і сформувані обґрунтовані рекомендації для розроблення директивних та планувальних документів у цій сфері.

За результатами проведених розрахунків за допомогою спеціального програмного забезпечення із множини можливих виділено 1221 актуальних і синтезовано 224 пріоритетних варіанти структурної, функціональної та цільової

Т а б л и ц я 2

Критерії оцінювання якості організації взаємодії

Найменування показника	Критерії оцінювання	
	математичний вираз	призначення
Основні показники		
Показник приросту ефективності виконання службово-бойових завдань під час ліквідації НС	$E_{\text{відн}} \rightarrow 1$	Оцінювання ефективності виконання службово-бойових завдань СБВ за рахунок вжиття заходів з організації взаємодії
Показник, що характеризує якість управлінського рішення щодо організації взаємодії	$K_i \rightarrow 1$	Оцінювання якості управлінського рішення щодо організації взаємодії
Додаткові показники		
Коефіцієнт структурно-функціональної подібності завдань суб'єктів взаємодії	$k_{ij}^{sf} \rightarrow 1$	Узагальнення завдань СБВ під час ліквідації наслідків НС
Показник пріоритетності варіантів взаємодії у функціонально-цільовому, структурно-цільовому та структурно-функціональному просторах	$C_{u_1 u_2} = C_{\text{max}}$ $\Phi_{k_1 k_2} = \Phi_{\text{max}}$ $Z_{ij} = Z_{\text{max}}$	Ранжування варіантів взаємодії у функціонально-цільовому, структурно-цільовому та структурно-функціональному просторах
Показник повноти взаємодії	$P \rightarrow 1$	Оцінювання якості реалізації заздалегідь визначених варіантів взаємодії
Обмеження		
Витрати на організацію взаємодії	$C_i \leq C_{\text{доп}}$	Визначення витрат на організацію взаємодії за i-м варіантом

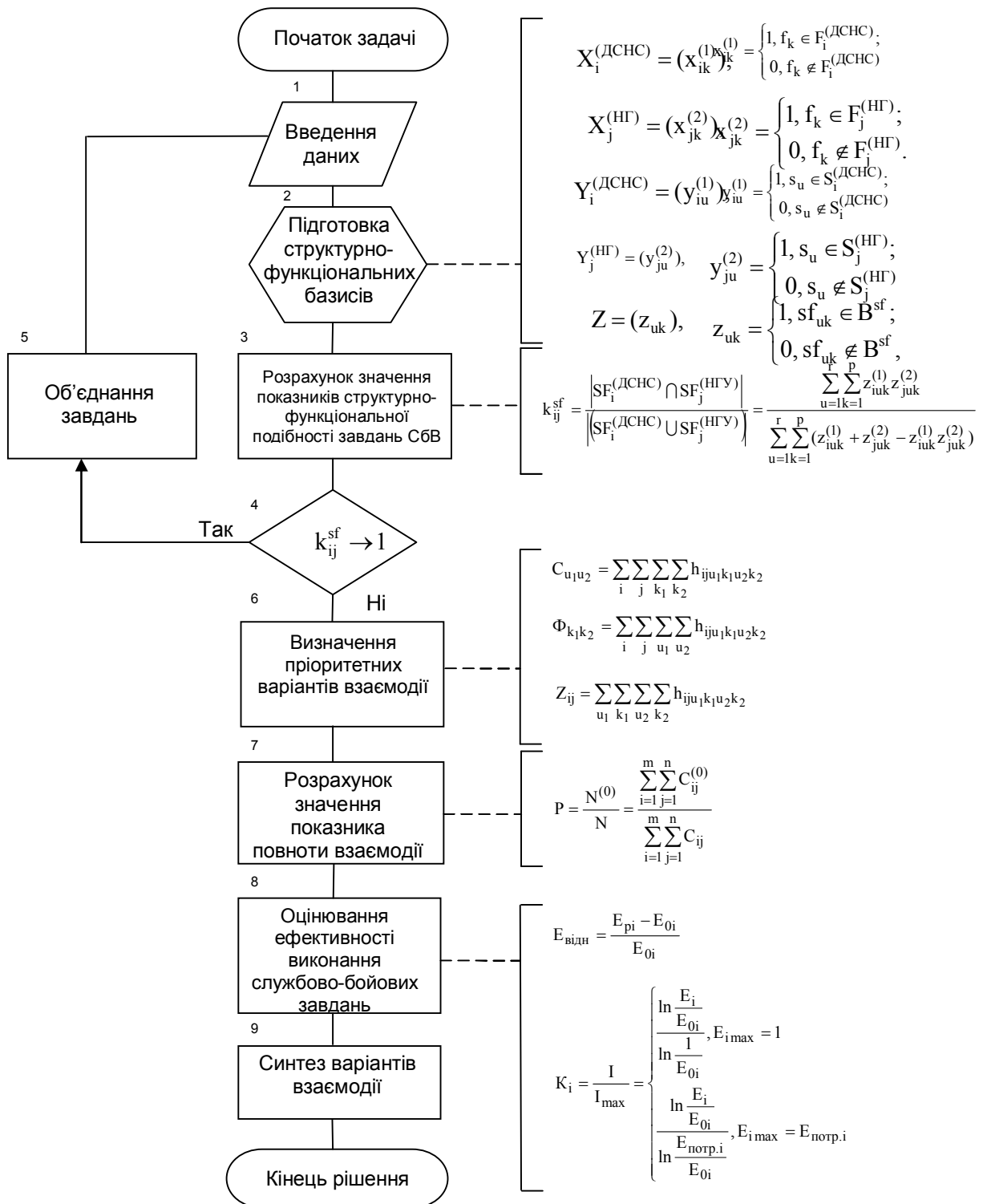

Рис. 6. Схема синтезу варіантів взаємодії

взаємодії. Такі пріоритетні варіанти структурної, функціональної та цільової взаємодії між підрозділами НГ України та формуваннями ДСНС України, що синтезовані, можна подати у вигляді таблиць та структурно-логічної схеми, яка міститиме семантичні дані.

Так, на **рис. 7** як приклад визначені пріоритетні варіанти взаємодії групи аварійно-рятувальних робіт [СБВ1 (ДЧНС)], яка здійснює розвідку зони НС під час ліквідації наслідків НС відповідних класів [геологічні НС, НС, пов'язані з аваріями з

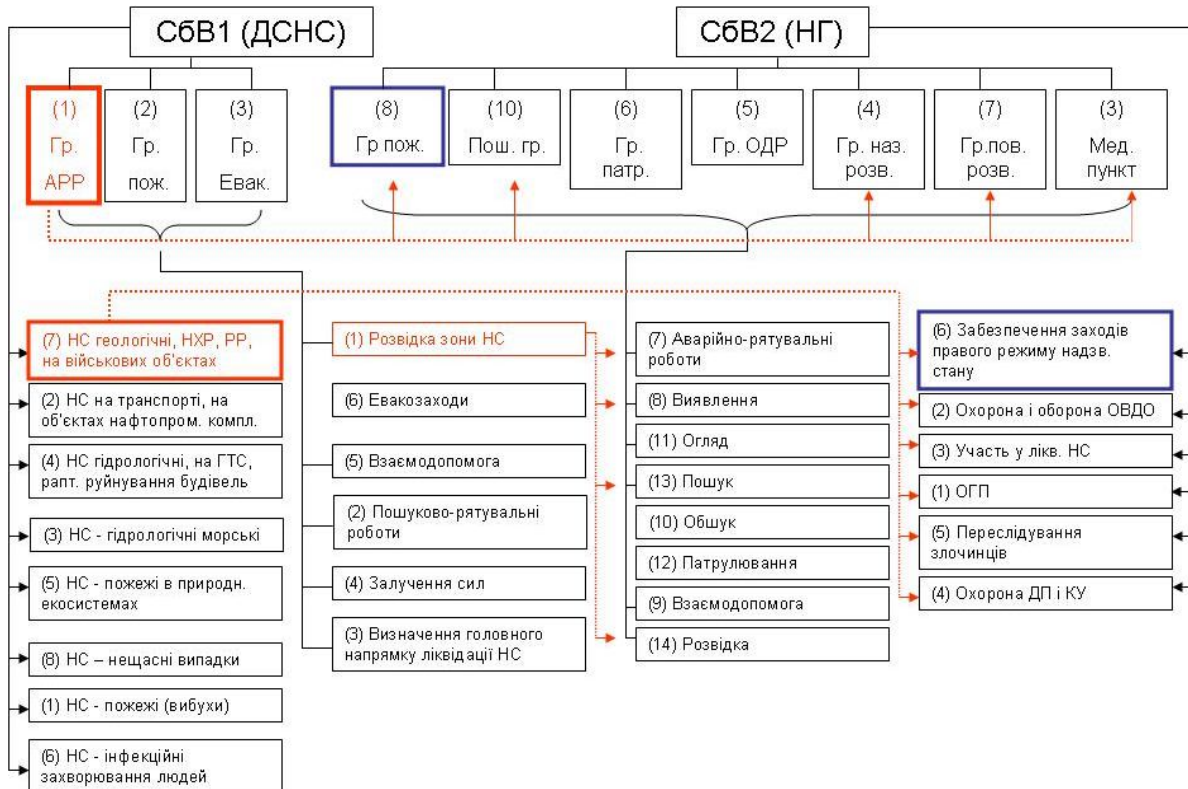

Рис. 7. Структурно-логічна схема пріоритетних варіантів взаємодії

викиданням (загрозою викидання) небезпечних хімічних та радіоактивних речовин, з пожежею, вибухами на арсеналах, складах боєприпасів, інших об'єктах військового призначення] з угрупованням сил НГ України [СБВ2(НГ)].

Важливою характеристикою взаємодії військ (сил) є форми її здійснення (практичної реалізації). Під формами взаємодії розуміють порядок найбільш раціонального використання сил і засобів для виконання спільних завдань. Основною формою практичної реалізації взаємодії командиром (штабом) є здійснення комплексу заходів, що спрямовані на узгодження зусиль дій військ (сил), які не перебувають у відносинах підпорядкування між собою, але сумісно виконують визначені завдання. Тоді спрямованість зусиль двох СБВ під час виконання службово-бойових завдань (СБЗ) у ході ліквідації наслідків НС визначатиметься напрямками взаємодії.

Дослідження варіантів структурної, функціональної та цільової взаємодії між підрозділами НГ України та формуваннями ДСНС України, що синтезовані, дозволяє обґрунтувати пріоритетні напрями взаємодії. При цьому як головний показник для

обґрунтування напрямів взаємодії для кожного класу НС доцільно використовувати максимум показників Z_{ij} , $C_{u_1u_2}$, $\Phi_{k_1k_2}$ у такій послідовності:

- за показником Z_{ij} визначається пріоритетний варіант цільової взаємодії;
- за показником $C_{u_1u_2}$ визначається пріоритетний ряд варіантів структурної взаємодії, що відповідає визначеному варіанту цільової взаємодії;
- за показником $\Phi_{k_1k_2}$ визначається пріоритетний ряд варіантів функціональної взаємодії, що відповідає визначеному ряду варіантів структурної взаємодії.

На підставі пріоритетного ряду варіантів функціональної взаємодії формуються напрями, за якими необхідно узгоджувати зусилля сил НГ України та ДСНС України у ході ліквідації наслідків НС певного класу (підкласу). Перелік пріоритетних напрямів взаємодії, які обґрунтовані за результатами комп'ютерного моделювання та дослідження варіантів структурної, функціональної та цільової взаємодії під час ліквідації наслідків НС, визначених Національним класифікатором ДК019:2010, подано на рис. 8.

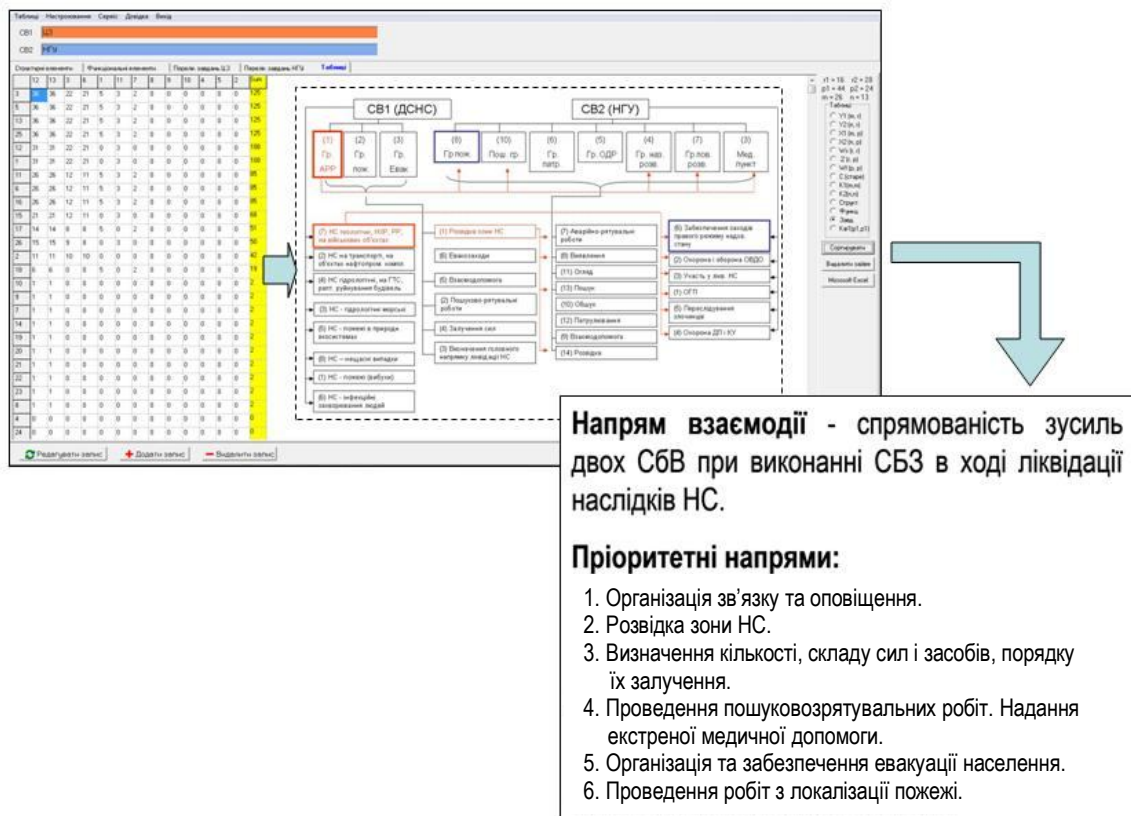

Рис. 8. Обґрунтування пріоритетних напрямів взаємодії

Висновки

Таким чином, автором подано результати наукових досліджень, мета яких полягає у синтезі варіантів взаємодії НГ України та ДСНС України у ході ліквідації наслідків НС з урахуванням багатоваріантності замислу дій як на етапі безпосередньої підготовки, так і під час виконання завдань.

Значення отриманих результатів для науки полягає у можливості безпосереднього використання розроблених моделі та методики для дослідження ефективності і розроблення пропозицій стосовно підтримки рішення щодо організації взаємодії між військовими підрозділами НГ України та формуваннями рятувальних сил ДСНС у ході ліквідації типових НС, які дозволяють усунути недостатність інформаційної забезпеченості штабів і підвищити оперативність розрахунків варіантів взаємодії, визначення військових підрозділів та напрямів їх взаємодії з формуваннями інших міністерств та відомств, залежно від поточних оперативно-тактичних умов та рішень, що приймаються.

Значення одержаних результатів для практики полягає у можливості: використовувати розроблені науково обґрунтовані рекомендації для визначення пріоритетних напрямів взаємодії між НГ України і ДСНС України у разі виникнення НС у процесі планування дій та розроблення адресних інструкцій щодо взаємодії на рівні територіальних органів управління та органів управління військових частин; проводити порівнювання варіантів взаємодії підрозділів різних структур за відповідними формальними критеріями, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність взаємодії підрозділів різного підпорядкування під час ліквідації НС, а результати такого оцінювання враховувати під час аналізу дій органів управління та сил у ході ліквідації НС, а також у процесі проведення тактико-спеціальних навчань; використовувати відповідне програмне забезпечення синтезу варіантів взаємодії під час ліквідації наслідків НС у системах підтримки прийняття рішень штабів.

Список використаних джерел

1. Розроблення механізму взаємодії між підрозділами внутрішніх військ МВС України та спеціальними формуваннями сил цивільного захисту МНС України при виникненні надзвичайних ситуацій [Текст] : звіт про НДР (шифр – “Ситуація”) / Акад. внутрішніх військ МВС України ; кер. І. О. Кириченко. – Інв. 143/2010. – Х., 2010. – 275 с.

2. Кириченко, І. О. Методологічні засади розробки механізму взаємодії між рятувальними формуваннями сил цивільного захисту МНС України та підрозділами внутрішніх військ МВС України при виникненні надзвичайних ситуацій [Текст] / І. О. Кириченко, І. М. Неклонський // Проблеми надзвичайних ситуацій : зб. наук. пр. УЦЗ України. – Х. : НУЦЗУ, 2011. – Вип. 14. – С. 84–97.

3. Неклонський, І. М. Структурно-функціональна модель організації взаємодії підрозділів Національної гвардії України та рятувальних сил Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Текст] / І. М. Неклонський // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба. – Х. : ХУПС, 2014. – Вип. 3 (40). – С. 180–183.

4. Неклонський, І. М. Методика структурно-функціонального аналізу організації взаємодії між органами управління та підрозділами Національної гвардії України та ДСНС України при виникненні надзвичайних ситуацій [Текст] / І. М. Неклонський // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба. – Х. : ХУПС, 2014. – Вип. 4 (41). – С. 124–127.

5. Кириченко, І. О. Програмне забезпечення для визначення пріоритетних напрямів взаємодії між формуваннями сил цивільного захисту МНС України та підрозділами внутрішніх військ МВС України при виникненні надзвичайних ситуацій [Текст] / І. О. Кириченко, І. М. Неклонський, А. А. Побережний // Проблеми надзвичайних ситуацій : зб. наук. пр. / УЦЗ України. – Х. : УЦЗУ, 2009. – Вип. 10. – С. 84–90.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.311.6 : 351.743 : 355.422 : 519.233.2

В. П. Варакута, Г. А. Дробаха, І. С. Луговський, С. М. Гніденко

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ МОЖЛИВОСТЕЙ БРИГАДИ ОПЕРАТИВНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ОПЕРАЦІЇ ЗІ ЗНЕШКОДЖЕННЯ НЕЗАКОННИХ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

У зв'язку зі зміною функцій, завдань, що покладаються на бригади оперативного призначення, введенням нових організаційно-штатних структур і наданням додаткових зразків озброєння та військової техніки уточнюється система показників можливостей цих з'єднань з виконання завдань у спеціальній операції зі знешкодження незаконних збройних формувань.

Ключові слова: Національна гвардія України, бригада оперативного призначення, незаконне збройне формування, спеціальна операція, показники можливостей бригади оперативного призначення.

Постановка проблеми. Проблема боротьби зі злочинністю та незаконними збройними формуваннями (НЗФ) сьогодні набуває особливої актуальності. Її розв'язання потребувало створення Національної гвардії (НГ) України на базі колишніх внутрішніх військ [1] та введення до її складу бригад оперативного призначення (ОП), що здатні виконувати широке коло завдань із захисту конституційного ладу держави під час боротьби з НЗФ та припинення терористичної діяльності. Це обумовило створення в організаційно-штатній структурі гвардії бригад (полків) ОП, визначення форм і способів ведення ними бойових дій. Нові функції та повноваження, озброєння новими зразками військової техніки і зброї та нова організаційно-штатна структура бригади потребують уточнення підходів до оцінювання її можливостей під час обґрунтування пропозицій щодо рішень на її застосування. Отже, виникає необхідність у визначенні узгодженої системи показників можливостей бригади оперативного призначення з виконання завдань у спеціальній операції зі знешкодження незаконних збройних формувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення досвіду збройних конфліктів в Югославії, Придністров'ї, Нагорному Карабаху, Чечні, Абхазії, Таджикистані, Киргизстані, Абхазії, Грузії, Південній Осетії, Іспанії та в Україні дозволяє зробити висновок, що у цих конфліктах сили внутрішньої безпеки були слабко підготовленими до виконання бойових завдань, а їх можливості виявилися досить обмеженими. Разом з тим Закон України [2] як одну із загроз для національної безпеки

України у внутрішньополітичній сфері визначає можливість виникнення конфліктів усередині держави, а це обумовлює потребу у боротьбі з незаконно створеними антидержавними формуваннями. Є значна кількість наукових публікацій [3, 5–9], у яких відображено досвід, набутий під час проведення спеціальних операцій (СО). Деякі з них присвячені оцінюванню ефективності бойового застосування підрозділів оперативного призначення. Проте питання оцінювання можливостей бригади у боротьбі з НЗФ розглядається недостатньо.

Мета статті – розроблення системи показників можливостей бригади оперативного призначення Національної гвардії України з урахуванням розглянутих змін, що сприятиме всебічному розгляду факторів, які впливають на результат проведення спеціальних операцій зі знешкодження НЗФ, та обґрунтованості рішень, що приймаються.

Виклад основного матеріалу. Основні завдання, які поклалися на з'єднання (частини) внутрішніх військ (ВВ) МВС України, у першу чергу були пов'язані з виконанням правоохоронних функцій. До військових функцій відносили їх участь у локалізації та блокуванні певних районів під час проведення заходів із роззброєння незаконних збройних формувань, а у разі їхнього збройного опору – з їх ліквідації.

Навпаки, згідно із “Положенням про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України” [4] разом із правоохоронною діяльністю однією з важливих функцій бригад ОП є локалізація та припинення збройних конфліктів, що розв'язані на території країни. Тобто перед ними

поставлено основне завдання – захист та охорона життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії зі Збройними Силами України і правоохоронними органами забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Крім того, Положенням [4] визначаються статус, функції та основні завдання бригад ОП НГ України, які відповідно до призначення повинні:

- брати участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, припинення діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах з припинення терористичної діяльності;

- брати участь у заходах, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та провокацій на державному кордоні, а також у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав; вести бойові дії у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на Україну;

- виконувати завдання територіальної оборони;

- виконувати заходи правових режимів воєнного та надзвичайного стану;

- здійснювати заходи щодо готовності до переходу з мирного на воєнний стан, вивчення мобілізаційних ресурсів, їх якісного відбору за призначенням та заходи щодо всебічного забезпечення службово-бойових дій;

- під час виконання завдань підтримувати взаємодію зі Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, правоохоронними органами тощо.

Для цього у складі бригад ОП сформовані такі бойові підрозділи: батальйони оперативного призначення (змішаний); батальйон оперативного призначення (скадрований); артилерійський дивізіон; батарея реактивної системи залпового вогню (РСЗВ); протитанкова батарея; танкова рота;

зенітний дивізіон; розвідувальна рота.

Отже, можливості і завдання, що покладаються на бригади ОП НГ України, у порівнянні зі завданнями колишніх частин внутрішніх військ МВС України набагато ширші й охоплюють питання, що пов'язані, в першу чергу, з убезпеченням від збройних загроз як усередині країни, так і ззовні. Крім того Положення [4] надає право бригаді ОП НГ України не тільки брати участь у спеціальній операції зі знешкодження НЗФ, але й самостійно проводити її.

Проте організація такої діяльності була б неможливою, якщо при цьому не задаватися питаннями: як оцінити те, що бригади ОП НГ України можуть здійснювати під час проведення операції, і з якою якістю вони спроможні виконувати завдання, які їм ставлять або будуть поставлені.

Відомо, що можливості бригади ОП у загальному розумінні – це такі її об'єктивні властивості, що характеризуються спроможністю цієї бригади виконувати поставлені завдання у конкретних умовах обстановки та за встановлені строки [10]. Виходячи з цього можливості бригади ОП НГ України у СО зі знешкодження НЗФ – це можливості її підрозділів у сумісному виконанні певних службово-бойових (бойових) завдань у конкретних умовах. Ці можливості залежать: від кількості та рівня підготовки особового складу; наявності і стану зброї, техніки, спеціальних засобів; від мистецтва командного складу в управлінні підрозділами; організаційної структури бригади, її забезпеченості матеріальними засобами; від сили і характеру протидії протилежної сторони (НЗФ) та від багатьох інших факторів.

Під час оцінювання можливостей бригади слід зважати на те, що з ускладненням оперативної обстановки, особливо коли назріває небезпека застосування зброї або спеціальних засобів, діяльність бригад ОП НГ України переходить до активної фази безпосереднього виконання найбільш складної частини поставлених завдань і перетворюється, власне, у службово-бойову діяльність. Характер дій підрозділів бригади ОП більшою мірою починає наближатися до характеру бойових дій. Однак застосовувати зброю, спеціальну техніку та засоби бригада ОП може тільки з обмеженнями. У процесі боротьби з НЗФ характер завдань бригади ОП НГ України

та дій її підрозділів починає наближатися до характеру загальновійськового бою, де бригада застосовує озброєння та військову техніку без обмежень.

Під час оцінювання можливостей та ефективності спеціальних дій бригади ОП НГ України у СО зі знешкодження НЗФ виникає потреба вибору показників і критеріїв як сукупності правил та принципів, за якими приймається рішення. Критерій ефективності повинен відображувати мету дій бригади ОП НГ України у СО, причому множина значень показника ефективності дій може містити скільки завгодно елементів, але критерій ефективності набирає лише одне із двох значень і свідчить лише про те, ефективна та або інша дія бригади ОП НГ України у СО. Як шуканий критерій можуть виступати екстремальні значення певних показників.

До основних можливостей бригади ОП слід віднести такі [10]:

- з приведення бригади у бойову готовність;
- з виділення потрібної кількості особового складу на бойову службу (для виконання бойового завдання) та зі створення резерву;
- з пересування у призначений район;
- з блокування заданого району;
- з пошуку НЗФ (ДРГ) у заданому районі;
- вогневі, ударні, маневрові можливості;
- з розвідки, інших видів забезпечення тощо.

Вирішення кожної задачі оперативно-тактичних розрахунків спрямоване на одержання кількісних величин, які виражають кількісну міру досліджуваного процесу або явища і відповідну оцінку цієї міри, тобто на визначення критеріїв і показників можливостей. У цьому розумінні показник – це кількісна міра, яка виражається зазвичай числом, а критерій – ознака, що характеризує результат порівнювання заданого і реалізованого значень показника.

Отже, показники можливостей бригади ОП у СО зі знешкодження НЗФ у першу чергу характеризують її спроможність виконувати поставлені бойові завдання. Тобто ці показники належать до *бойових можливостей*, під якими розуміють можливості підрозділів бригади ОП із сумісного виконання певних бойових завдань у конкретних умовах. Зрозуміло, що бойові можливості бригад ОП (маневрові, вогневі, ударні, можливості з розвідки і т. ін.) завдяки новітнім зразкам зброї і техніки значно збільшилися порівняно з можливостями колишньої частини внутрішніх військ МВС України.

Бойові можливості бригади ОП НГ України виконувати певні бойові завдання у конкретних умовах не є величиною постійною. Як правило, вони тим чи іншим чином залежать від впливу трьох основних груп факторів.

Перша група – це фактори, що характеризують матеріальну основу бойових можливостей бригади, рівень її оснащення та озброєння. До них належать: кількість особового складу, структура та побудова бригади, стан забезпеченості бригади за видами забезпечення, кількісні і якісні показники її озброєння та бойової техніки. Вони порівняно легко піддаються кількісному відображенню показниками, що зручні для проведення розрахунків під час обґрунтування рішень, які приймаються.

Другу групу складають фактори, які характеризують морально-бойові властивості особового складу бригади та якість управління підлеглими. До таких факторів відносять: рівень бойової підготовки, досвіду особового складу та його морально-психологічного стану; ступінь його спеціальної підготовки та польової виучки; бойову злагодженість підрозділів; уміння командирів і штабів усіх рівнів керувати підлеглими та ін. Вплив факторів цієї групи на хід та результати бою, як правило, визначається методами експертної оцінки і відображується нормованими коефіцієнтами.

Третю групу становлять фактори, що характеризують конкретні умови бойової обстановки та динаміку її розвитку. Це можуть бути такі фактори: вид, форма, спосіб бойових дій та характер протидії НЗФ; географічні та метеорологічні умови, пора року та час доби, обмеження за певними ресурсами і т. ін. Вплив цих факторів на бойові дії та їх результати враховуються завдяки використанню різноманітних кількісних показників та оцінок.

Однак поняття можливостей бригади ОП суттєво ширше, ніж її бойові можливості, тому що до уваги беруть характер її завдань та умов їх виконання. Отже, бойові можливості – це тільки складник можливостей бригади ОП НГ України виконувати завдання зі знешкодження НЗФ у СО. Для більш повного врахування розглянутих факторів деякі показники можливостей у подальшому деталізуються. Наприклад, вогневі можливості бригади ОП характеризуються можливостями завдавати втрат противнику, відбивати удар противника по об'єктах, які обороняються. З іншого боку, один і той же самий показник може характеризувати різні групи можливостей,

наприклад, маневрові можливості у звичайному стані або під час бою. Кожна з розглянутих груп показників також може бути у подальшому деталізована з визначенням конкретних (часткових) просторових, імовірнісних, часових та кількісних показників, що характеризують виконання бойових завдань (рис. 1).

Під час визначення конкретних показників можливостей бригади ОП у СО зі знешкодження НЗФ доцільно звужити рамки їх дослідження. Тому, як правило, показники можливостей поділяють на такі: *просторові* (наприклад, розміри зон розвідки, вогню, дальність стрільби); *імовірнісні* (наприклад, імовірність ураження цілі, математичне сподівання кількості уражених цілей); *часові* (наприклад, час на ураження цілі, час на здійснення маневру до району бойового зіткнення з НЗФ або маневру під час ведення бойових дій); *кількісні* (наприклад, кількість цілей, що може бути обстріляна протягом бою за конкретної потужності, влучності і швидкострільності зброї тощо). Як допоміжні використовують показники *вартості*, які дозволяють оцінити обсяг запасів матеріальних засобів, порівняти зразки озброєння і військової техніки щодо витрат на їхню експлуатацію або застосування, що дає змогу виявити матеріальні витрати на проведення різноманітних робіт та дій.

Проте зазвичай під час оцінювання та порівнювання варіантів дій підрозділів бригади ОП бажано знати не тільки те, що вони можуть, але й те, наскільки їх можливості будуть реалізовані у разі прагнення досягти мети СО зі знешкодження НЗФ, тобто який ефект буде отриманий. Із цих позицій найбільший інтерес у процесі дослідження бойових дій бригади ОП у СО становить кількісна оцінка ефективності.

Вона виражається одним або кількома показниками, чисельне значення яких характеризує ступінь задоволення вимог до ефективності операції або бойових дій зі знешкодження НЗФ, яка, у свою чергу, істотно залежить від можливостей бригади та характеру бойового завдання, що виконується під час проведення операції певного виду.

Тому під ефективністю службово-бойових дій бригади ОП НГ України слід розуміти такий ступінь реалізації її можливостей під час виконання бойового завдання зі знешкодження НЗФ у ході проведення СО, що дозволяє досягти мети операції. У цьому разі ефективність застосування бригади ОП у СО може бути оцінена величиною шкоди, заподіяною НЗФ, та ступенем виконання поставленого завдання з урахуванням втрат, що були завдані, та витрат матеріальних засобів і часу.

У процесі порівнювання різноманітних варіантів ведення операцій і бойових дій бригади ОП зі знешкодження НЗФ доцільно використовувати як якісну, так і кількісну оцінки ефективності. Якісна оцінка “добре – погано”, “припустимо – неприпустимо” характеризує ефективність варіантів узагальнено з огляду на досвід командування і штабу бригади. Якісна оцінка під час порівнювання варіантів передуює кількісній і визначає доцільність цієї оцінки та витрат на її одержання.

При цьому показник ефективності (показник якості, цільова функція) – це кількісна міра ступеня досягнення цілей операції або бойових дій. Прикладом показника може бути математичне сподівання кількості знищених цілей або математичне сподівання кількості збережених об’єктів, що охороняються або обороняються підрозділами бригади ОП. У

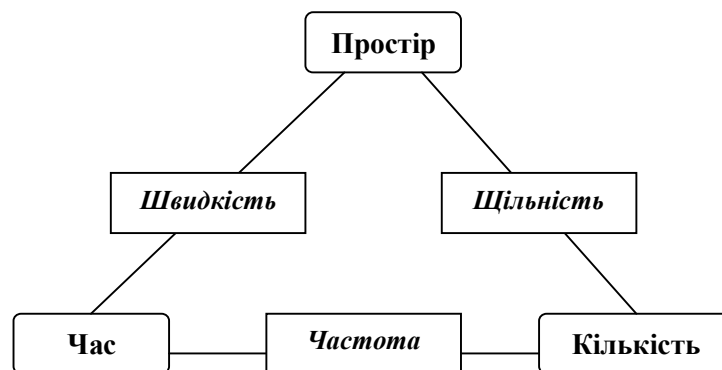

Рис. 1. Основні та похідні показники щодо побудови системи показників можливостей військ

загальному випадку показники ефективності залежать від некерованих (екзогенних) і від керованих (ендогенних) параметрів [10].

У деяких випадках треба розрізняти показники бойових можливостей і бойової ефективності дій бригади ОП. З точки зору дослідження процесів бойових дій показники бойових можливостей спочатку (апріорно) характеризують можливості підрозділів бригади ОП (їх спроможність до дій), а значення показників бойової ефективності показують тенденцію розвитку досліджуваної системи у динаміці бойових дій. До таких показників можна віднести коефіцієнт динамічного співвідношення сил сторін, імовірність збереження об'єктів прикриття, величину відвернених втрат та ін.

Ознакою або їх сукупністю, яка повинна задовольняти найкраще у заданому розумінні рішення, є критерій ефективності (критерій відшукування найкращих рішень, критерій оптимальності). Так, під час ведення бойових дій бригадою ОП зі знешкодження НЗФ у районах бойового зіткнення критерієм ефективності може бути досягнення потрібного за метою дій (іноді й максимального) значення математичного сподівання кількості знищених цілей (озброєних злочинців, їх техніки, зброї тощо), а для дій безпосередньо поряд із об'єктом, який охороняється, – досягнення мінімуму пошкоджень цьому об'єкту за умови збереження особового складу.

Під час вибору конкретного показника і критерію ефективності доцільно зважати на мету операції (бойових дій). Наприклад, якщо бригада ОП виконує завдання – не допустити прориву головних сил НЗФ на напрямку удару, то доцільно буде використовувати для оцінювання ефективності бойових дій показник, що характеризує математичне сподівання кількості знищених цілей. Якщо ж основним завданням бригади ОП є прикриття конкретних об'єктів (наприклад, населених пунктів, ТЕС, водосховищ тощо), то бажано застосовувати показник відверненого збитку цим об'єктам. У разі виконання завдання виявлення потрібного резерву для подальших бойових дій бригади ОП доцільно буде використовувати показник співвідношення сил. Іноді, коли метою оцінювання є дізнатися, чи можливо забезпечити знищення НЗФ до рубежів виконання ними бойових завдань, можна застосувати як показник ефективності й глибину проникнення НЗФ з урахуванням ураження його на заданих рубежах. У

загальному випадку вибір показника є справою конкретизованою, обмеженою рамками завдання дослідження. Адже на практиці показники ефективності можна використовувати: для порівняльної оцінки якості (ефективності) варіантів ведення бригадою ОП спеціальних операцій або бойових дій; для визначення рівня ефективності конкретної операції, що планується або проводиться; для побудови математичних моделей з метою прогнозування розвитку операцій (бойових дій) і оптимізації їх плану та інших характеристик.

Під час вибору показників ефективності доцільно їх розрізняти [10]: за рівнем форм дій бригади ОП, що оцінюється; за областю аналізу; за значущістю; за кількістю ознак, що характеризуються показником; за способом вираження.

До показників можливостей бригади ОП та ефективності її дій доцільно ставити такі основні вимоги: відповідність меті та завданням підрозділів і бригади у цілому; чіткий оперативно-тактичний і фізичний зміст показника; реакція на суттєві дії бригади ОП, фактори обстановки та рішення, які приймаються командуванням і штабом бригади ОП; зручність обчислення та використання; узгодженість (для системи показників форм військових дій різного рівня). У ході порівняльної оцінки варіантів перелік показників, методи їх визначення, а також обмеження значень для відносних показників повинні бути однакові. Точність визначення значень показників у разі збільшення обсягу використовуваної інформації повинна зростати.

Тому показники можливостей та ефективності дій бригади ОП у СО зі знешкодження НЗФ мають складати узгоджену систему, що забезпечує у процесі розрахунків достатньо простий перехід від показників (та їхніх значень) простих (тактичних) форм дій до показників складних (оперативних) форм бойових дій, у яких бере участь бригада. І навпаки: від необхідних значень показників складних форм дій до необхідних значень показників простих форм дій бригади ОП, хоча такий перехід може бути й не завжди однозначним.

Розглянуті показники і критерії треба вибирати відповідно до мети тієї самої операції, у якій бере участь (або яку проводить) бригада ОП, і мети дослідження та проведення розрахунків. Проте формулювання мети самої СО на практиці має істотні труднощі.

Очевидно, що СО проводиться з наміром одержати перемогу. Проте з погляду моделювання операції цей намір не конкретний, не встановлює ознак і характеристик бажаного результату, а отже, міру його досягнення, і тому не може бути як змістовною метою бойових дій, так і метою їхнього моделювання. На практиці спроба конкретизувати мету СО часто приводить до упорядкування списку часткових показників ефективності, збільшення або зменшення значень кожного з яких рекомендується як мета СО. Проте часткові показники, як правило, виявляються неузгодженими. Збільшення значень одних, наприклад, рубежу знищення цілей НЗФ, призводить до небажаного зменшення інших, зокрема, до зменшення продуктивності вогневих засобів унаслідок збільшення часу бойового циклу, погіршення влучності і до зменшення у цілому математичного сподівання кількості знищених цілей зі складу НЗФ для наведеного прикладу.

Поширеним, але малоефективним методом боротьби з великою кількістю критеріїв є зведення часткових показників ефективності до єдиного показника, наприклад, шляхом підсумовування їх за вагою. У разі такого зведення низьке значення одних показників може компенсуватися високими значеннями інших. Наприклад, у плані СО, раціональному за таким сумарним показником, може виявитися низьким відсоток збережених об'єктів прикриття, але високим відсоток неуражених підрозділів бригади ОП та їх засобів. У результаті план, раціональний за сумарним показником, може виявитися неприпустимим за очікуваними значеннями часткових показників.

Іншим методом розв'язання багатокритеріальних задач є вибір одного показника як головного і виведення інших

показників до розряду обмежень. Так, при оптимізації плану відбиття, наприклад, вогневого артилерійського удару противником, іноді головним може бути вибрано показник математичного сподівання кількості збережених об'єктів, що охороняються бригадою ОП, для яких будується раціональний план, що забезпечує максимізацію значення цього показника. Інші показники (наприклад, втрати бригади, витрата ресурсу і т. ін.) при оптимізації можуть використовуватися як обмеження. При цьому задача для випадку артилерійської дуелі може бути сформульована таким чином: необхідно знайти параметри відбиття вогневого удару НЗФ, що забезпечують максимальне значення математичного сподівання кількості збережених об'єктів за критерієм допустимих втрат бригади ОП НГ України і витрат ресурсу сил та засобів, що не більше заданого.

Таким чином, для досягнення потрібних значень показників ефективності дій бригади ОП НГ України у СО зі знешкодження НЗФ має бути передбачений необхідний метод пошуку близьких до оптимальних (раціональних) значень керованих змінних параметрів (рис. 2).

На сьогодні відомо чимало різноманітних методів оптимізації. До них відносять усі методи математичного програмування (лінійне, нелінійне, цілочислове, динамічне, геометричне, стохастичне програмування) і логіко-лінгвістичні методи прийняття рішень та низка інших методів оптимізації. Але у разі їх застосування треба враховувати, що у зв'язку з тим, що у ході планування дій бригади ОП у СО зі знешкодження НЗФ достовірні значення показників ефективності у реальних умовах одержати неможливо, для порівнювання різних варіантів проведення СО, способів та тактичних прийомів дій бригади ОП, що мають

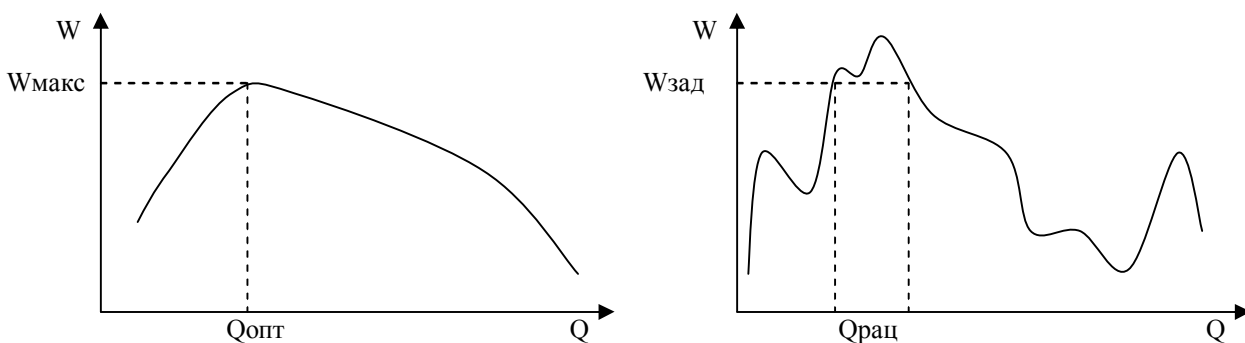

Рис. 2. Графік залежності ефективності дій W від значень керованого параметра Q

бути застосовані, використовують оцінки їх значень, які розраховуються за допомогою різноманітних статистичних, логічних та інших методів на підґрунті наявної інформації.

Під час розв'язання конкретних задач можливо використовувати й інші показники і критерії, крім розглянутих. Важливо, щоб при їхньому виборі завжди передбачалися фізичний процес, який треба охарактеризувати, і той зв'язок, що існує між значеннями показника та шуканою якістю реального процесу.

Своєю чергою, розширення функцій і завдань, які покладаються на бригади ОП НГ України, введення для них нової організаційно-штатної структури, надання додаткових зразків зброї і військової техніки суттєво змінюють можливості бригади ОП НГУ, що потребує не тільки уточнення системи показників її можливостей та ефективності дій, але й створення нових розрахункових задач і моделей для їх визначення та оцінювання.

Як приклад, що деталізує визначені у [11] підходи до опису можливостей військових формувань, далі наведено варіант узгодженої системи показників бойових можливостей бригади Національної гвардії України, що залучається до проведення спеціальної операції з локалізації та знищення незаконного збройного формування або диверсійної групи противника і веде дії з маневреної оборони важливого об'єкта.

Готовність військ (сил)

Можливості бригади привести себе у бойову готовність чи у готовність до службово-бойового застосування за визначений час – це її здатність забезпечити: оповіщення особового складу, його прибуття на маршрути та у пункти збору, доставку до місця служби, здійснення озброєння та екіпірування, організацію роботи органу управління, виведення техніки з парків, завантаження матеріальних засобів (видачу боєприпасів особовому складу), уточнення (прийняття) рішення щодо приведення у готовність, відпрацювання необхідних документів, уточнення (постановку) завдань на подальші дії, посадку особового складу у транспортні засоби тощо. Ці можливості зазвичай характеризуються такими показниками:

за простором – розмір території розташування особового складу, у межах якої забезпечуються його оповіщення і прибуття згідно з установленими сигналами за визначений час;

за часом – тривалість збору особового складу (час, за яким він прибуває до пункту збору); тривалість здійснення органом управління та підрозділами бригади комплексу заходів щодо приведення у готовність за визначений час;

за кількістю – кількість заходів, які проводяться органом управління та підрозділами бригади протягом визначеного часу; кількість сил і засобів, які приводяться у готовність до бойового (службово-бойового) застосування протягом визначеного часу;

за ймовірнісними показниками – імовірність того, що визначена кількість заходів буде проведена протягом визначеного часу; імовірність приведення у готовність встановленої кількості сил та засобів протягом визначеного часу; імовірність оповіщення особового складу на території певних розмірів протягом визначеного часу; імовірність прибуття особового складу, який розташований на певній відстані від пункту збору, протягом визначеного часу.

Розвідка

Показники системи розвідки (за видами розвідки):

за простором – потрібні та фактичні розміри зони розвідки цілей або об'єктів (зон, смуг, секторів спостереження) по дальності й висоті (верхня та нижня межа, дальня, ближня межа та ін.) залежно від характеристик цілей та об'єктів розвідки, тактико-технічних характеристик засобів розвідки з урахуванням або без урахування використання противником активних та пасивних завад; кратність перекриття зон розвідки (спостереження); реалізована зона виявлення цілей засобами розвідки з урахуванням впливу рельєфу місцевості, маскувальних ємностей, метеорологічних та інших умов; роздільна здатність засобів розвідки; розміри зони розпізнавання цілі та роздільна здатність системи розпізнавання, що використовується;

за часом – час, витрачений на виявлення і розпізнавання цілі або іншого об'єкта розвідки;

за кількістю – кількість одночасно виявлених і супроводжуваних цілей (об'єктів розвідки);

за ймовірнісними показниками – імовірність виявлення цілі; точність одержаної інформації (величина середнього квадратичного відхилення або дисперсії вимірювань параметрів цілі); достовірність інформації (імовірність помилкової тривоги та

правильного виявлення цілі); імовірність своєчасної видачі даних щодо цілі, потрібної для наведення на неї зброї; імовірність правильного розпізнавання цілі.

Управління та зв'язок

Показники системи управління:

за простором – розміри зони видачі цілеуказувань і постановки завдань підрозділам; рубіж та розміри області, в якій забезпечується централізоване управління діями підрозділів та вогнем за заданих параметрів цілей; рубежі приведення підрозділів у задані ступені готовності та постановки ним завдань;

за часом – час запізнення інформації; пропускна здатність системи оброблення і передавання інформації; темп оновлення інформації про обстановку; цикл управління та час роботи пункту управління (або КП); потрібний і реальний час переведення системи управління у задані ступені готовності;

за кількістю – кількість одночасно оброблюваних цілей; кількість потрібних та реалізованих каналів зв'язку; кількість одночасно виданих та прийнятих повідомлень; обсяг управлінської інформації;

за ймовірнісними показниками – точність цілеуказувань (величина середнього квадратичного відхилення даних про координати та параметри цілі); оперативність системи управління (імовірність виконання завдання за час, що є у розпорядженні); ефективність цілерозподілу (постановки завдань).

Розгортання та мобільність

Можливості розгортання у заданому пункті (на рубежі) характеризуються такими показниками:

за простором – відстань між пунктом постійної дислокації (ППД) та пунктом (районом, рубежем) призначення, яку може подолати бригада на транспортних засобах або іншим способом протягом визначеного часу;

за часом – тривалість пересування (розгортання) різними способами за визначений час;

за кількістю – кількість основних і запасних маршрутів пересування, які забезпечують переміщення бригади у визначеному складі протягом певного часу; кількість сил і засобів, які здійснюють переміщення протягом визначеного часу; кількість витрачених

матеріальних ресурсів протягом часу переміщення (розгортання) бригади;

за ймовірнісними показниками – імовірність того, що бригада здійснить переміщення (розгортання) протягом визначеного часу; імовірність прибуття бригади до місця виконання завдань у визначений час у випадку обходу бар'єрних ділянок, перешкод на маршруті руху тощо.

Можливості маневрування підрозділами:

за простором – розміри зони можливого проведення маневру за запасом ходу, витратами часу, фізико-географічними умовами, станом і якістю доріг за умови збереження заданої ефективності бойових дій;

за часом – час на здійснення маневру; ступінь мобільності (відношення часу перебування у стаціонарному стані до загального часу етапу, для якого проводиться оцінювання);

за кількістю – кількість підрозділів, що одночасно здійснюють маневр;

за ймовірнісними показниками – коефіцієнт зниження ефективності дій під час проведення маневру; коефіцієнт підвищення ефективності дій унаслідок маневрування.

Застосування військ (сил)

Можливості пошуку НЗФ у заданому районі:

за простором – розмір району пошуку (блокування); розмір району службово-бойової діяльності бригади, у якому вона здатна забезпечити пошук; забезпечувальна довжина маршруту руху від ППД (вихідного району) до району ведення пошуку; розмір району, у якому бригада здатна забезпечити контроль та спостереження (моніторинг) за діями пошукових нарядів;

за часом – тривалість підготовки сил та засобів до ведення пошуку; тривалість прийняття рішення на ведення пошуку; тривалість здійснення маневру силами та засобами до району ведення пошуку; тривалість зайняття пошуковими нарядами місць виконання служби; тривалість проведення заходів у районі ведення пошуку; час, протягом якого забезпечуються контроль та спостереження (моніторинг) за діями пошукових нарядів;

за кількістю – кількість сил та засобів, які бригада може задіяти до ведення пошуку; кількість пошукових нарядів за видами, що

можуть споряджатися; кількість ділянок місцевості, які можуть бути оглянуті пошуковими нарядами;

за ймовірнісними показниками – імовірність завчасної підготовки сил та засобів до ведення пошуку; імовірність прийняття рішення на ведення пошуку за визначений період часу; імовірність здійснення маневру сил та засобів до району ведення пошуку за визначений період часу; імовірність своєчасного зайняття пошуковими нарядами місць виконання служби на очікуваних напрямках руху НЗФ; імовірність виявлення НЗФ пошуковими нарядами у районі ведення пошуку, блокування тощо.

Показники створеної системи вогню:

за простором – розміри зони вогню за дальністю і висотою залежно від діапазону характеристик цілей; зона ураження цілі, гарантована зона ураження маневреної цілі; коефіцієнт реалізованості зони ураження (по відношенню дальності або площі реалізованої зони до потенційно можливої); кратність перекриття реалізованих зон ураження цілей; сектор стрільби та коефіцієнт прикриття об'єкта або позиції;

за часом – середній час обстрілу однієї цілі; щільність вогню; час на перенесення вогню;

за кількістю – кількість стрільб до заданих рубежів за напрямком, висотами, смугами, одночасно або за час дій (операції);

за ймовірнісними показниками – ефективність вогню (наприклад, математичне сподівання кількості знищених цілей або показник відверненого збитку об'єкту, що охороняється); імовірність ураження цілі.

Забезпечення, живучість та захист військ (сил), особливості дій

Для врахування характеристик умов і особливостей бойових дій, усебічного забезпечення, живучості та захисту військ (сил) можуть використовуватися деталізовані і допоміжні показники, наприклад: зони видимості засобів бригади засобами розвідки противника, час на розвідку і видачу противником цілевказувань для їх ураження; захищеність військ від вогневого впливу противника; стійкість створеної системи вогню; час відновлення порушеної системи вогню; частотні діапазони радіоелектронних засобів, кількість і глибина одночасного заглушення радіо- та радіорелейних ліній зв'язку; кількість об'єктів своїх військ, які можна прикрити засобами

електронного заглушення від радіотехнічних засобів розвідки та ударів засобами високоточної зброї противника; стійкість своїх засобів зв'язку та розвідки до дії різних завад – природних, взаємних, навмисних активних і пасивних тощо.

Наведений приклад не повний, тому що вибір конкретних показників для оцінювання якості (ефективності дій, бойових можливостей) військ завжди здійснюється з урахуванням завдань дослідження, а також складу даних про противника, свої війська та умови обстановки, що склалася. А це процес творчий. Окремо треба розглядати показники можливостей бригади з ведення різних видів дій, прикриття від ударів з повітря [8], усебічного забезпечення дій за тими видами, що у цій статті не розглянуто і, безумовно, потребує більш докладного дослідження.

Оцінювання можливостей бригади Національної гвардії України полягає у визначенні оцінок значень наведених показників та їх порівняння за вибраними критеріями, що дозволяє робити висновки про межі, у яких можливе ураження противника, кількість цілей, що знищуються, та якість виконання поставлених завдань у варіанті дій, який розглядається. Зрозуміло, що надані наукові підходи є сенс використовувати під час оцінювання можливостей аналогічних за рівнем та оснащенням формувань противника (НЗФ).

Висновки

Таким чином, сьогодні є актуальним уточнення показників і критеріїв можливостей та ефективності дій бригади ОП НГ України у СО зі знищення НЗФ. Це потребує від військових фахівців глибокого знання організаційно-штатної структури, тактико-технічних характеристик зброї і військової техніки, що перебуває на озброєнні у бригаді ОП; тактики її дій у СО зі знешкодження НЗФ, розуміння змісту завдань, що ставляться та виконуються; уміння формалізувати ці завдання, бачити головне і вибирати необхідну для їх оцінювання систему показників можливостей та ефективності дій бригади ОП; володіння методами та способами розрахунку значень цих показників; розуміння сенсу критеріїв якості бойових дій бригади ОП; володіння тією послідовністю розрахунків та одержання оцінок, яка дає змогу отримати шуканий результат, а саме розробляти

рекомендації стосовно того, що треба зробити, щоб виконати поставлене завдання у СО зі знешкодження НЗФ з високою ефективністю та з меншими втратами своїх сил і засобів.

Список використаних джерел

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // *Голос України*. – 2014. – 15 берез. – № 48.
2. Про основи національної безпеки України [Текст] : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // *ВВР*. – 2003. – № 37. – Ст. 34.
3. Гаращук, П. А. Сили спеціальних операцій країн НАТО [Текст] / П. А. Гаращук // *Військо України*. – 1997. – № 5-6. – С. 30–32.
4. Положення про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України [Текст] : наказ МВС України від 16.06.2014 р. № 566.
5. Богданов-Дариус, Д. Мой легион. Ч. 1 [Текст] / Д. Богданов-Дариус // *Солдат удачі*. – 1997. – № 3, 4, 5.
6. Елітні збройні сили // *Армія України*. – 1999. – 27 берез. – № 43 (17135).
7. Козлов, С. Российский спецназ – задачи специальные, но не свойственные [Текст] / С. Козлов // *Солдат удачі*. – 1998. – № 12. – С. 8–10.
8. Моделивання бойових дій військ (сил) протиповітряної оборони та інформаційне забезпечення процесів управління ними (теорія, практика, історія розвитку) [Текст] : монографія / В. П. Городнов, Г. А. Дробаха, М. О. Єрмошин та ін. – Х. : ХВУ, 2004. – 409 с.

9. Розробка науково-методичних основ підготовки і проведення спеціальної операції із знешкодження незаконних збройних формувань силами спеціального призначення внутрішніх військ МВС України [Текст] : звіт про НДР (шифр – “Рівновага”) / Акад. ВВ МВС України. – Х., 2007. – 173 с.

10. Дробаха, Г. А. Основи службово-бойового застосування внутрішніх військ. Ч. 1 [Текст] : навч. посіб. / Г. А. Дробаха, О. В. Лавніченко. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2008. – 357 с.

11. Рекомендації з організації та проведення оборонного огляду [Електронний ресурс] : наказ МО України від 13.05.2013 р. № 303. – Режим доступу : www.mil.gov.ua_diyalnist_reformi-ta-planuvannya-u-sferi. – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор О. М. Шмаков, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.65

С. А. Горєлишев, О. Г. Бондаренко, Д. С. Баулін, А. А. Побережний

ТЕХНІЧНЕ ТА ТИЛОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проведено аналіз проблемних питань, пов'язаних з технічним та тиловим забезпеченням частин і підрозділів Національної гвардії України. Запропоновано основні шляхи вирішення цих проблем. Для аналізу використано досвід військовослужбовців, що виконують обов'язки у складі бойових підрозділів.

Ключові слова: технічне забезпечення, тилове забезпечення, Національна гвардія України.

Постановка проблеми. Починаючи з розпаду Радянського Союзу, Збройним Силам (ЗС) України, внутрішнім військам МВС України та іншим військовим формуванням керівництво країни не приділяло належної уваги. Їх фінансування проходило за залишковим принципом і на мінімальному рівні. Його ледве вистачало для виплати грошового утримання військовослужбовцям, і питання про який-небудь подальший розвиток не порушувалися. Через нестачу коштів не проводилися навчання та практичні стрільби, а військовослужбовці у кращому випадку тренувалися на тренажерах.

У цілому проблеми військових формувань України були відомі, але який їхній масштаб і які будуть наслідки – оцінити було неможливо. Останні події у країні підтвердили реальний стан справ. Збройні Сили, внутрішні війська, на базі яких була сформована нова структура – Національна гвардія (НГ) України, виявилися практично не готові до виконання службово-бойових завдань (СБЗ). Спочатку забезпечення військових частин було організовано на низькому рівні.

Як заявляє у своєму виступі Президент України, “Проведення антитерористичної операції на Сході України показало повний розвал системи тилового забезпечення, яке було знищене за останні 10 років... Відсутність якісних елементів постачання, неефективна логістика, відсутність матеріально-технічного забезпечення – все це приходиться вдосконалювати на ходу” [1].

Важливість розв'язання цієї проблеми є очевидною, оскільки “... любая блестяще разработанная операция без соответствующего тылового и материально-технического обеспечения останется только красивыми стрелами на бумажной карте...” [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначеній проблематиці було присвячено

низку публікацій, в яких висвітлювалися питання практики і теорії забезпечення військових формувань.

У наукових працях [3, 4, 5] проведено узагальнення досвіду технічного та тилового забезпечення обмеженого контингенту радянських військ в Афганістані, що дозволяє зробити певні висновки щодо організаційно-штатної структури тилу, можливостей організації забезпечення у специфічних кліматичних умовах.

Аналіз досвіду контртерористичної операції на Північному Кавказі [5–8] засвідчив, що особлива увага у цій військовій кампанії приділялася організації польового побуту екіпажів бойових машин і дрібних команд, що діють у відриві від своїх частин. Також стало ясно, що успіх у досягненні військових цілей дедалі більше визначається не тільки технічною оснащеністю військ у цілому, але й екіпіровкою окремого військовослужбовця, вдосконаленню якої необхідно приділяти найпильнішу увагу.

Основні аспекти і напрями розвитку технічного та тилового забезпечення угруповань збройних сил США як виду забезпечення бойових дій сформульовані у [9, 10].

Сучасні питання вдосконалювання системи технічного та тилового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України розглянуто у публікаціях вітчизняних науковців [11, 12, 13]. У праці [14] розглянуто проблеми організації певних видів забезпечення за умови спільного залучення підрозділів (сил) різних силових відомств до проведення спеціальної операції із знешкодження незаконних збройних формувань (НЗФ), створення єдиної системи забезпечення та управління нею.

Підсумовуючи викладене вище, можливо дійти висновків, що проблеми забезпечення підрозділів залишаються актуальними і

© С. А. Горєлишев, О. Г. Бондаренко, Д. С. Баулін, А. А. Побережний

потребують подальшого вдосконалювання у сучасних умовах.

Мета статті – аналіз проблем забезпечення частин та підрозділів Національної гвардії України під час виконання СБЗ і визначення шляхів, які пропонуються для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. На момент створення Національна гвардія України не мала достатнього досвіду організації технічного та тилового забезпечення службово-бойової діяльності (СБД).

Аналізуючи досвід виконання СБЗ, можна визначити основні проблеми забезпечення частин та підрозділів НГ України, що діють у відриві від місць постійної дислокації.

Проблема організації технічного обслуговування бойової техніки і озброєння, їх своєчасного ремонту та евакуації являє собою одну з найважливіших проблем у загальній кількості заходів СБД підрозділів.

Під час виконання СБЗ було виявлено низку негативних моментів, усунення яких є основоположним для вирішення цієї проблеми, зокрема:

- відсутність засобів евакуації та машин технічного обслуговування (МТО) для ремонту бронетехніки;

- відсутність спеціалізованих ремонтних майстерень для відновлення бронетехніки;

- відсутність достатньої кількості запасних частин для ремонту озброєння та військової техніки, у тому числі й стрілецької зброї;

- низька укомплектованість ремонтних підрозділів автотехнічним майном, комплектами запасних частин до автомобільної та бронетанкової техніки і витратними матеріалами та інструментом;

- низький рівень підготовки фахівців-ремонтників;

- низький рівень особистої відповідальності водіїв автомобілів та членів екіпажів БТР за виконання вимог правильної експлуатації закріпленої техніки і проведення її поточного обслуговування.

Важливість цих моментів визначається, в першу чергу, тим, що забезпечення підрозділів НГ України новою бойовою технікою на цей час недостатнє і здійснюється, головним чином, у ході підготовки до проведення спеціальної операції або у період тривалих оперативних пауз. Під час виконання СБЗ надходження до військових частин озброєння і бойової техніки із заводів промисловості практично не

проводиться. Тому відновлення пошкодженої техніки і швидке повернення її для експлуатації є найбільш суттєвим, а часом і єдиним джерелом поповнення втрат. Підтвердження цього факту можна знайти і в історії.

У праці [15] наведено статистику Курської битви – із 617 танків 1-ї Танкової армії, що вийшли з ладу в період з 3 по 20 серпня 1943 р., 539, або 87 %, були відновлені. Усього ж за роки Великої Вітчизняної війни ремонтно-відновлювальні органи відремонтували майже у 4,5 раза більше танків і самохідних артилерійських установок, ніж було їх випущено промисловістю. Під час військового конфлікту між коаліцією арабських країн та Ізраїлем у 1973 р. [16] ремонтні підрозділи ізраїльської армії за одну ніч зуміли відновити 20 танків, що склало майже 30 % від пошкоджених. У ході Афганської війни завдяки чіткій роботі ремонтних підрозділів обмеженого контингенту радянських військ з 5 270 одиниць пошкодженої бронетехніки евакуювали понад 4 000, відремонтувавши із них понад 2 750 [4]. У війні на Північному Кавказі комплексні ремонтно-відновлювальні органи, які були сформовані на базі трьох округів, дозволили охопити ремонтом і евакуацією 80–90 % бронетехніки, що вийшла з ладу [7].

Проте на цей час ремонтні підрозділи НГ України (і ЗС України) виявилися не готові здійснювати ремонт пошкодженої техніки у достатніх обсягах. Причина цього – відсутність повноцінної організації штатних ремонтно-евакуаційних підрозділів, їх укомплектованості досвідченими фахівцями та необхідними засобами.

Особливу увагу варто приділити мобільним підрозділам, оскільки основні роботи з відновлювання техніки проводять у тактичній ланці. Необхідно найближчим часом укомплектувати ремонтні органи НГ України (від лінійного батальйону включно) достатньою кількістю рухомих засобів технічного обслуговування (ТО) і ремонту озброєння та військової техніки (ОВТ), засобами евакуації або використовувати для ТО і ремонту ОВТ НГ України наявні ремонтні засоби ЗС України (в умовах спільного розташування на місцевості). Ремонтні органи у батальйонах повинні мати техніку та верстатний фонд, які дозволяли б проводити складний ремонт техніки і, що найголовніше, відновлювати агрегати.

Для оперативного забезпечення ремонтних підрозділів необхідними матеріалами, запасними частинами пропонується передбачити створення рухомої (мобільної) складської бази з можливістю її розгортання у безпосередній близькості з районами розташування ремонтних органів. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки налагодженню взаємодії зі складами та ремонтними органами ЗС України, а також з ремонтними підприємствами, що спеціалізуються на ремонті озброєння.

З огляду на підвищення технічної та технологічної складності ОВТ зростає важливість високого рівня професійної підготовки особового складу, наявності можливості постійно його підвищувати. Простіше кажучи, нинішньому "мобілізованому" довірити такі питання неможливо, або ж його треба цьому якісно навчати. Для цього необхідно збільшити кількість фахівців технічного забезпечення з метою їхнього додаткового залучення для надання допомоги водіям (екіпажам) у проведенні відповідних видів ТО, збільшити термін між ротаціями фахівців, обмежити їхню кількість, проводити ротацію разом зі штатним ОВТ.

Не менш важливою є і проблема технічного оснащення частин і підрозділів НГ України сучасними зразками бойової техніки, озброєння та засобами індивідуального бронезахисту.

На наш погляд, ця проблема є найскладнішою, і її вирішення потребує великих фінансових вкладень. Під час виконання СБЗ були виділені такі негативні моменти:

– недостатня забезпеченість сучасними зразками озброєння та засобами індивідуального захисту;

– зразки, які перебувають на озброєнні, не відповідають сучасним вимогам (наприклад, більшість бронежилетів має низький клас захищеності, більша частина нічних приладів спостереження старого покоління, і їх акумуляторні батареї у непрацездатному стані);

– недостатня кількість засобів зв'язку та зарядних пристроїв до них;

– деякі зразки озброєння (зокрема, 23-мм ЗУ-23-2) конструктивно не передбачені для захисту особового складу обслуги, крім цього вони мають демаскувальні ознаки та вразливість;

– на артилерійських та мінометних системах використовуються застарілі зразки прицільних пристроїв;

– бракує тепловізорів та приладів нічного бачення, що не забезпечує належного рівня виявлення цілей та ведення ефективного вогню, особливо вночі.

Українська армія в основному використовує ті зразки ОВТ, які дісталися ЗС України та НГ України ще з радянських часів. Причому це справедливо для всієї номенклатури ОВТ – від стрілецької зброї до літаків. Тобто до всього іншого додається проблема моральної застарілості існуючого ОВТ.

Цю проблему потрібно розглядати у двох аспектах: модернізація існуючих зразків ОВТ і доведення їх до сучасних вимог, а також розроблення новітніх зразків озброєння підприємствами оборонної промисловості України або закупівля зразків іноземного виробництва. Як переконує світовий досвід, шляхом модернізації тактико-технічні характеристики значної частини ОВТ можуть бути доведені до сучасного рівня, а фінансові витрати зменшені у кілька разів порівняно з виготовленням нової техніки. У багатьох країнах модернізація розглядається як один із основних методів технічного забезпечення збройних сил.

Так, для стрілецького озброєння можлива модернізація існуючих зразків шляхом обладнання їх універсальними кріпленнями для установки спеціального обладнання. Закупівля нового стрілецького озброєння вітчизняного або іноземного виробництва потребує вивчення і вирішення питання щодо забезпечення відповідними видами боєприпасів, розгортання вітчизняного виробництва боєприпасів калібрів 5,45×39, 5,56×45, 7,62×51 і 7,62×54.

Питання забезпечення бронежилетами військовослужбовців полягає у виготовленні та закупівлі бронежилетів як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва відповідного класу захисту. Проте основним завданням є проведення натурних випробувань за оцінкою балістичної стійкості бронежилетів.

Для бронетанкової техніки та озброєння існують варіанти як модернізації, так і радикальної заміни морально застарілих зразків на нові, з поліпшеними характеристиками. Наприклад, у середньостроковій перспективі можлива модернізація наявного парку танків Т-64 до виду БМ "Булат". Для БПМ-2 і БМД-2 можлива модернізація із заміною складових, що вичерпали ресурс, на нові, а саме: гармат 2А42 – на ЗТМ-1 (ЗТМ-2), ПТКР "Конкурс" – на ПТКР "Бар'єр". У довгостроковій перспективі для заміни морально застарілих

зразків та подолання відставання у технічному рівні необхідними є закупівля новітніх БМ “Оплот” і БТР-4, які вже прийняті на озброєння, та розроблення нової перспективної бойової платформи.

Щодо вертольотів армійської авіації існує можливість проведення модернізації парку вертольотів типу Мі-2, Мі-8, Мі-24 з метою поліпшення їх льотно-технічних і тактико-технічних характеристик шляхом встановлення нових авіадвигунів, удосконалення пілотажно-навігаційного обладнання та обладнання зв'язку, системи управління озброєнням літаків, зокрема, збільшення дальності виявлення, захоплення та ураження цілей тощо.

На сьогодні спостерігається деяке вирішення цього питання – перші зразки нового озброєння почали надходити до підрозділів, проте їх недостатньо і цей процес необхідно активізувати.

Проблема організації та оперативного управління технічним і тиловим забезпеченням частин та підрозділів НГ України під час виконання СБЗ.

У процесі проведення аналізу виконання СБЗ автори виділили такі негативні факти:

– передача техніки з однієї частини в іншу здійснюється тільки з письмового розпорядження Головного управління (ГУ) НГ України, що не дає можливості оперативно виконувати поставлені завдання;

– відсутність планування та черговості використання автобронетанкової техніки;

– наявність у деяких частинах одного боекомплекта на штатну зброю, що зумовлює необхідність вирішення питань стосовно ешелонування боеприпасів та іншого майна;

– не вирішено питання щодо організації постачання матеріальних засобів приданим підрозділам та підрозділам інших міністерств і відомств;

– недостатня автономність тактичних підрозділів ланки “рота-батальйон” і здатність діяти у відриві від основних сил;

– слабка взаємодія органів управління технічним та тиловим забезпеченням ГУ НГ України, управлінь оперативних територіальних об'єднань, з'єднань та військових частин НГ України з органами державної влади та місцевого самоврядування, аналогічними органами забезпечення об'єднань, з'єднань і частин ЗС України та інших військових формувань у процесі

організації спільного забезпечення в умовах виконання СБЗ.

Зазначені питання потребують розгляду не тільки з позиції наукового аспекту, але й з погляду можливості практичної реалізації у найкоротші терміни. Особливо гостро стоїть питання щодо організації певних видів забезпечення за умови спільного залучення підрозділів (сил) різних силових відомств до проведення спеціальної операції із знешкодження НЗФ. Так, виникає проблема створення єдиної системи забезпечення та управління нею. На думку авторів, керівництво технічним та тиловим забезпеченням спеціальної операції зі знешкодження НЗФ доцільно покласти на представника НГ України або на відповідні органи ЗС України, тому що військові частини і підрозділи НГ України або ЗС України, на відміну від підрозділів СБУ і міліції, мають штатні тилові підрозділи, підготовлених спеціалістів й у змозі розгорнути об'єкти тилу.

На наш погляд, у районі виконання СБЗ доцільно створити тимчасове угруповання технічного та тилового забезпечення (ТУТТЗ), яке було б призначене для технічного, тилового та фінансового забезпечення зведеного угруповання.

Пропонується такий склад ТУТТЗ:

- група управління;
- групи технічного забезпечення;
- групи тилового забезпечення;
- військова база;
- складські комплекси.

Основними задачами ТУТТЗ можуть бути:

– централізоване забезпечення з'єднань, частин та підрозділів (ЗЧП) усіма видами матеріальних засобів та бойової техніки, у тому числі й техніки служб тилу, призначеними згідно із штатами, табелями та нормами постачання;

– створення й утримання нормативних запасів продовольства, техніки та майна на складських комплексах, військовій базі для своєчасного і повного забезпечення ЗЧП;

– організація контролю за порядком доставляння, видавання, обліку та списання матеріальних засобів.

На ТУТТЗ можуть покладатися такі функції:

– організація постачання тактичних груп продовольством, технікою і майном відповідно до норм належності через структурні підрозділи тилу угруповання військ;

- аналіз заявок тактичних груп на техніку, майно та продовольство;
 - проведення розрахунків і складання графіків постачань техніки, майна і продовольства тактичним групам із військових баз, складських комплексів і контроль за доставкою їх до ЗЧП;
 - організація постійного контролю за надходженням, розкредитуванням і розвантаженням транспортів, залізничних вагонів із вантажами, що прибувають централізовано від постачальників, із військових баз і складів; за додержанням встановлених термінів оформлення необхідних приймальних документів;
 - своєчасна організація претензійної роботи з постачальниками у випадках виявлення нестачі і надходження продукції низької якості;
 - здійснення щоденних оперативних розрахунків надходження, наявності, витрати продовольства, техніки і майна, що перебувають у розпорядженні ТУТТЗ;
 - створення й утримання нормативних і страхових запасів техніки, майна та продовольства для угруповання;
 - організація і проведення контролю за обліком, утриманням, видаванням і витрачанням, списанням матеріальних засобів та за їх наявністю у ТУТТЗ; здійснення приймання-передавання матеріальних засобів відповідальними особами у разі їх заміни;
 - розгляд і вирішення питань, пов'язаних із списанням матеріальних засобів, що вийшли з ладу, підготовка і внесення пропозицій щодо їх заміни і ремонту;
 - участь у вирішенні питань фінансування заходів, пов'язаних із забезпеченням діяльності угруповання;
 - організація разом із підрозділами тилу ЗЧП підвезення матеріальних засобів у місця їх зосередження і споживання;
 - приписування на тилове забезпечення і фінансування до частин, у тому числі й частин НГ України, співробітників органів внутрішніх справ (ОВС), що виконують завдання у складі тактичних груп. Підрозділи НГ України, що їх направляють до угруповань для виконання СБЗ, забезпечуються технікою, майном і продовольством згідно із затвердженими штатами, таблицями належності та нормами постачання на день вибуття доволічим органом, до якого вони прикріплені.
- Крім того, потрібна оптимізація всіх органів військового управління, що відповідають за організацію функціонування систем технічного

та тилового забезпечення підрозділів. У зв'язку з цим необхідно, по-перше, визначитися з тим, чи вдосконалювати далі систему забезпечення як єдину структуру і під єдиним керівництвом або ж створити, як було раніше, окремі профільні органи військового управління, здатні оперативно вирішувати питання технічного та тилового забезпечення; а по-друге, за максимально стислі терміни переглянути функціональне призначення профільних органів військового управління з усуненням дублюючих функцій та обов'язковим поверненням їм функцій замовника, що дозволить вирішити проблему кінцевої відповідальності командирів (начальників) за результат роботи за їх напрямком.

Проблеми продовольчого забезпечення, забезпечення речовим майном та побутових умов частин та підрозділів НГ України під час виконання СБЗ.

Наприклад, на момент створення Національної гвардії України існувала проблема, пов'язана із тим, що у Постанові КМУ від 29.03.2002 р. № 426 не було визначено порядок забезпечення харчуванням офіцерів, прапорщиків та військовослужбовців військової служби за контрактом, не було визначено законність забезпечення військовослужбовців додатковим харчуванням під час виконання СБЗ. Сьогодні відповідно до розпорядження командувача НГ України від 01.08.2014 р. № 3/21/2-1781 харчування офіцерів, прапорщиків та військовослужбовців військової служби за контрактом здійснюється за рахунок коштів, що виділяються ним на відрядження.

Існує проблема із підготовленістю кухарського складу до приготування їжі у польових умовах на польових технічних засобах продовольчої служби. На думку авторів, доцільно організувати силами військових частин підготовку кухарів для приготування їжі у польових умовах із присвоєнням їм відповідної категорії кваліфікації. Таке навчання слід організувати за принципом підготовки позаштатних кухарів для планових варт.

У питаннях щодо забезпечення речовим майном НГ України сьогодні користуються Постановою КМУ № 1444 від 28.10.2004 р. у редакції від 28.08.2013 р., яка визначає норми забезпечення військовослужбовців ЗС України, та Постановою КМУ № 1515 від 17.11.2001 р. у редакції від 13.09.2013 р., яка визначає зразки

речового майна для співробітників ОВС і військовослужбовців НГ України. Слід зазначити, що вказані у цих документах предмети речового майна не дозволяють повноцінно виконувати СБЗ, а саме: не передбачені у нормах термобілизна, термочеревики, рукавиці тактичні, шапки-маски, чоботи гумові, кросівки та ін. Потребує комплексного вдосконалювання екіпіровка та спорядження військовослужбовця, які були створені з використанням бойового досвіду, набутого під час воєнних конфліктів, і захищали б спину, плечі, руки, ноги та пахову зону військовослужбовця. Треба запровадити останні закордонні варіанти спорядження, які б містили польову розвантажувальну систему, набір сумок для спорядження і магазинів, рюкзак для рейдів та ін.; не передбачено використання спеціальної маски, яка б кріпилася до шолома, замість протигазів. Матеріали, з яких виробляються предмети речового майна, мають бути стійкими до спалахування.

Крім того існують проблеми організації обігріву та відпочинку особового складу в районах безпосереднього виконання СБЗ. Особовий склад може перебувати тривалий термін у районах виконання СБЗ, відповідно виникає проблема створення побутових умов проживання особового складу у відриві від пунктів постійної дислокації (створення мобільних пунктів обігріву, забезпечення спальними приміщеннями та наметами, ліжками, матрацами, постільною білизною, санітарно-технічними засобами, організація банно-прального обслуговування тощо).

Проблема комфортного розміщення особового складу в польових умовах має дуже вагомe значення. Адже військовослужбовці НГ України виконують завдання за будь-яких погодних умов. У зв'язку з цим у Головному управлінні НГ України було розроблено технічне завдання щодо сучасного пересувного пункту розміщення, обігріву та відпочинку особового складу. Головною вимогою було те, що пункт повинен бути розроблений і виготовлений у вигляді "кунга" на базі двовісного причепа, забезпечувати можливість розміщення не менше 18 військовослужбовців, бути теплим та захищеним від атмосферних опадів. У Головному управлінні НГ України було подано перший зразок згаданого пункту. Наразі на базі однієї з військових частин НГ

України проводиться апробація зазначеного причепа [17]. Планується подання технічного завдання підприємствам на виготовлення мобільних казарм контейнерного типу, які швидко монтуються.

Проблема технічного забезпечення по службах тилу частин та підрозділів НГ України під час виконання СБЗ.

Стан технічних засобів служб тилу НГ України аналогічний описаному вище. Близько 71 % технічних засобів служб тилу експлуатуються 30–40 років і є фізично зношеними та морально застарілими. Для прикладу зупинимося на технічних засобах приготування їжі. Так, на цей час у НГ України більше 50 % засобів приготування їжі у польових умовах припадає на автомобільні (ПАК-200) та причіпні (КП-125, КП-130, КП-2-48) кухні. Серед них частка кухонь, що були виготовлені у 1950-ті роки, складає 9 %, у 1960-ті – 15 %, у 1970-ті – 32 %, 1980-ті – 44 %. Основна частина кухонь, які експлуатуються у НГ України (71 %), складають кухні КП-125. Більшість із них мають серйозний знос унаслідок активної експлуатації.

На сьогодні в Україні немає жодного підприємства, яке виготовляє кухні причіпні. Крім того, служби тилу військових частин не мають у своєму складі сил та засобів для ремонту технічних засобів. Виникає проблема підтримання технічної оснащеності щодо технічних засобів приготування їжі у польових умовах у найближчій перспективі.

Проконсультувавшись з експертами з тилового забезпечення у ЗС України, Державній прикордонній службі та НГ України, автори дійшли висновку, що можна запропонувати три напрямки вирішення вказаної проблеми.

Перший напрямок – ремонт та відновлення існуючого парку технічних засобів приготування їжі у польових умовах. Для цього наразі можливе використання або внутрішніх резервів військових частин та підрозділів, або приватних організацій, які постачають продукцію військового призначення за принципом "аутсорсингу".

Другий напрямок – придбання нових зразків техніки у виробників.

Країни НАТО використовують для приготування їжі у польових умовах кухні Karcher TFK 250. Два кухарі у разі використання польової кухні TFK-250 можуть

забезпечити повноцінним харчуванням 250 осіб. Спеціальна підвіска дозволяє транспортувати причіп під час приготування або підігрівання їжі.

Третій напрямок – розроблення нових технічних засобів приготування їжі у польових умовах з урахуванням особливостей виконання завдань НГ України і використанням вітчизняної промислової бази.

Виходячи з особливостей виконання СБЗ військовими частинами та підрозділами НГ України, можна зробити висновок, що вся військова техніка, у тому числі й техніка тилу, повинна характеризуватися високою мобільністю, доброю прохідністю, легкістю в експлуатації, надійністю та довговічністю. Таким вимогам можуть відповідати автомобільні та причіпні кухні. Так, на заводі КрАЗ вироблено експериментальний екземпляр кухні-причепи КрАЗ-А061Р2, яка змонтована на двовісному причепі і обладнана двома тепловими блоками з трьома харчоварильними котлами, жаровою шафою, холодильною установкою ємністю 1000 л, шафами для хліба, спецій, інвентарю та спецодягу, ванною для миття посуду, комплектом посуду та кухонного інвентарю.

Проте слід зауважити, що для подальшого дослідження можливостей оновлення парку технічних засобів служб тилу НГ України шляхом розроблення нових зразків доцільно залучити відповідних інженерно-технічних спеціалістів установ, організацій або конструкторських бюро. Крім того, можна з високою часткою ймовірності стверджувати, що вартість таких нових зразків буде надто високою у випадку, коли замовником цих досліджень та розробок буде лише НГ України. Тому така робота потребує серйозного управління з боку держави та створення державної програми оновлення військової техніки служб тилу всіх військових формувань.

Висновок

Таким чином, у статті проаналізовано досвід виконання Національною гвардією України службово-бойових завдань у сучасних умовах. Сформовано низку проблемних питань, які потребують оперативного вирішення, зокрема: проблема організації технічного обслуговування бойової техніки та озброєння, їх своєчасного ремонту і евакуації; проблема технічного оснащення частин і підрозділів НГ України сучасними зразками бойової техніки,

озброєння та засобами індивідуального бронезахисту; проблема організації та оперативного управління технічним і тилувим забезпеченням частин та підрозділів НГ України під час виконання СБЗ; проблема продовольчого забезпечення, забезпечення речовим майном та побутових умов частин та підрозділів НГ України; проблема технічного забезпечення по службах тилу частин та підрозділів НГ України під час виконання СБЗ. Крім того, намічено основні шляхи і заходи вирішення зазначених вище проблем.

Список використаних джерел

1. Comments.ua Коментарі [Електронний ресурс] / АТО виявила критичний стан тилового забезпечення Збройних Сил. – Порошенко – Режим доступу : [www/ URL: http://ua.comments.ua/money/235330-ato-viyavila-kritichniy-stand-tilovogo.html](http://www.ua.comments.ua/money/235330-ato-viyavila-kritichniy-stand-tilovogo.html) (дата звернення: 20.12.2014). – Назва з екрана.
2. Жуков, Г. К. Воспоминания и размышления [Текст] : в 2 т. / Г. К. Жуков. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – Т. 1. – 2002. – 415 с.
3. Мейтин, А. И. Тыловое обеспечение войск Советской Армии в Афганистане (1979–1989 гг.) [Текст] / А. И. Мейтин, А. Г. Турков. – С Пб. : ВАТТ, 2010. – 391 с.
4. МО РФ, ГШ ВС России. Применение Ограниченного контингента советских войск для оказания военной помощи правительству Афганистана (декабрь 1979 г. – февраль 1989 г.) [Текст]. – М. : Воениздат, 1993. – 287 с.
5. Воздушно-космическая оборона [Електронний ресурс] / Особенности оперативного (боевого), морально-психологического, технического и тылового обеспечения советских и российских войск в локальных войнах и вооруженных конфликтах. – Режим доступу : <http://www.vko.ru/biblioteka/osobennosti-operativnogo-boevogo-moralno-psihologicheskogo-tehnicheskogo-i-tylovogo> (дата звернення: 20.12.2014). – Назва з екрана.
6. Публикации о конфликте в Чечне [Електронний ресурс] / В тылу затишья не бывает. – Режим доступу : <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/N-Caucas/ch99/000606/kz0606a.htm> (дата звернення: 20.12.2014). – Назва з екрана.
7. Трунов, П. И. Чеченский конфликт. Истоки, развитие. Тактика вооруженных формирований [Текст] : учеб.-метод. пособие / П. И. Трунов, Ю. С. Васильев. – М. : МГТУ “Станкин”, 2001. – 69 с.

8. Родионов, А. А. Современный опыт тылового обеспечения при ведении боевых действий [Текст] / А. А. Родионов, И. С. Аверин // Наука и военная безопасность. Научно-теоретическое приложение. – Вып. 3. – Минск : Воениздат, 2006. – С. 51–54.

9. Резяпов, Н. Основные аспекты развития системы тылового обеспечения ВС США [Текст] / Н. Резяпов // Зарубежное военное обозрение. – 2012. – Вып. 3. – С. 24–29.

10. Владимиров, В. Тыловое обеспечение механизированной дивизии Сухопутных войск США [Текст] / В. Владимиров // Зарубежное военное обозрение. – 1990. – Вып. 3. – С. 21–27.

11. Ролін, І. Ф. Обґрунтування основних структурно-функціональних характеристик системи тилового забезпечення угруповання Національної гвардії України [Текст] / І. Ф. Ролін // Честь і закон. – 2014. – № 2. – С. 28–36.

12. Романченко, І. С. Погляди на розвиток системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України [Текст] / І. С. Романченко, В. О. Шуєнкін // Наука і оборона. – 2007. – № 4. – С. 22–27.

13. Хазанович, О. І. Система матеріально-технічного забезпечення. Ретроспектива розвитку та напрямки удосконалення [Текст] / О. І. Хазанович // Наука і оборона. – 2007. – № 1. – С. 53–57.

14. Бондаренко, О. Г. Проблеми організації продовольчого забезпечення за умови спільного залучання частин (підрозділів) внутрішніх військ МВС України та інших силових структур відомств до проведення спеціальної операції [Текст] / О. Г. Бондаренко, С. П. Павлов, О. Г. Касім // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба. – Вип. 1 (23). – Х. : ХУПС ім. Івана Кожедуба, 2010. – С. 184–187.

15. Радзиевский, А. И. Танковый удар [Текст] / А. И. Радзиевский. – М. : Воениздат, 1977. – 269 с.

16. Адан, А. На берегах Суэца: воспоминания израильского генерала о войне Судного дня [Текст] / А. Адан. – М. : Воениздат, 1992. – 165 с.

17. Національна гвардія України [Електронний ресурс] / До Нацгвардії почали надходити пересувні пункти розміщення, обігріву та відпочинку особового складу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vv.gov.ua/news> (дата звернення: 20.12.2014). – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.4

С. В. Лисенко, Д. О. Ковтонюк, В. В. Афанасьєв, В. В. Кузнецов

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ РОЗВІДКИ ЧАСТИНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ

Стаття присвячена подальшому розвитку теорії та практики розвідки. Викладено результати дослідження щодо виявлення невідповідностей між ефективністю та вимогами до розвідки частин та підрозділів Національної гвардії України, а також обґрунтовано основні напрямки підвищення її ефективності в антитерористичній операції.

Ключові слова: ефективність розвідки, вимоги до розвідки, відмінності операції, недоліки виконання завдань розвідки.

Постановка проблеми. Важливою умовою успіху в бою та операції як у війнах минулого, так і сучасних є правильна оцінка противника. Розвідка – це основний вид бойового забезпечення, що визначено всіма бойовими статутами всіх армій світу. Події на Сході України стали випробовуванням на зрілість, насамперед для воєнної розвідки. Проблема функціонування розвідувальних підрозділів присвячено праці таких учених, як О. В. Барабаш, В. Л. Бурячок, С. О. Гмиза, Г. М. Гулак, А. О. Зінченко, В. В. Кіреєнко, О. В. Самков, В. І. Сілков, В. І. Слюсар, П. Стужук, В. О. Хорощко та ін.

Мета статті полягає у встановленні особливостей забезпечення ефективності розвідки, здійснюваної підрозділами Національної гвардії України у зоні проведення АТО.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу, які викладаються у статті, базуються на матеріалах експертного опитування учасників АТО, а також на матеріалах, які надходять у Національну академію Національної гвардії України встановленим порядком.

У загальному розумінні метою розвідки частин та підрозділів Національної гвардії (НГ) України в АТО є здобування розвідувальної інформації, яка необхідна командуванню та підрозділам для виключення раптовості дій противника (незаконних збройних формувань – НЗФ, розвідувально-диверсійних груп – РДГ, диверсійно-терористичних груп – ДТГ), обґрунтованого планування подальших дій, їх етапів і конкретних завдань підпорядкованим частинам та підрозділам, ефективного виконання ними завдань з локалізації та нейтралізації угруповань і підрозділів противника (роззброєння, у разі необхідності – ефективного їх вогневого ураження та розгрому), своєчасного реагування на протизаконні дії населення, а також проведення спеціальних заходів і дій для зниження

© С. В. Лисенко, Д. О. Ковтонюк, В. В. Афанасьєв, В. В. Кузнецов

бойового і морально-психологічного потенціалу противника. Мета досягається шляхом виконання конкретних завдань розвідки.

Ефективність розвідки, як правило, оцінюється співвідношенням (процентним) кількості виконаних завдань до кількості визначених (поставлених) завдань розвідки [1–4]. Вважається за доцільне під поняттям “кількість визначених завдань розвідки” розуміти кількість завдань, які визначені у процесі планування розвідки, а під поняттям “кількість поставлених завдань розвідки” – кількість завдань, які виникають раптово у разі зміни обстановки і поставлені старшим начальником поза планом розвідки. Для умов АТО такий підхід є принциповим, адже є достатня кількість прикладів, коли окремими керівниками раптово ставилися незаплановані розвідувальні завдання.

Очевидно, що на ефективність розвідки частин та підрозділів Національної гвардії України в АТО суттєво впливають її відмінності від класичних операцій. Такими відмінностями на цей час можна визнати:

– відсутність у керівних документах Національної гвардії України характеристик та встановленого порядку підготовки і проведення такої операції, як антитерористична. Тому планування бойових дій у цілому і розвідки частин та підрозділів НГ України зокрема проводилося не за правилами, які притаманні класичним операціям ЗС України або НГ України, що приводило до нераціонального розподілу розвідувальних органів за завданнями і як наслідок – до зниження ефективності розвідки частин та підрозділів НГ України;

– відсутність чітко визначеної лінії зіткнення військ (сил) АТО з противником. При цьому противником для частин та підрозділів НГ України в АТО були НЗФ, які

підпорядковуються або не підпорядковуються незаконно створеним органам влади так званих ЛНР та ДНР, РДГ та ДТГ. Для частин та підрозділів НГ України в АТО об'єктами розвідки є також певна частина населення, яка підтримує противника та їх лідерів у районах, де проводиться АТО;

– у НЗФ бракує чітких, притаманних регулярним збройним формуванням організаційно-штатних ознак та озброєння, що суттєво ускладнює їх розвідку і визначення відмінностей від місцевого населення;

– наявність “базових районів”, у яких діють НЗФ, РДГ і ДТГ та які за площею значно (у 10-25 разів) перевищують райони, смуги дій з'єднань, частин та підрозділів ЗС України у класичних операціях;

– дії НЗФ, РДГ та ДТГ є інтенсивними, чітко спланованими та малопрогнозованими;

– НЗФ, РДГ та ДТГ є високомобільними підрозділами, їх особовий склад добре знає місцевість та настрої населення;

– незаконно створені органи влади так званих ЛНР та ДНР широко застосовують акції і заходи інформаційно-психологічних впливів на військовослужбовців, місцеві органи влади, населення (включаючи залякування, пропаганду та контрпропаганду);

– частина місцевого населення є постачальником особового складу, зброї, спорядження, боєприпасів, техніки, інших ресурсів;

– НЗФ широко застосовують прийоми партизанської тактики, а РДГ та ДТГ – роками накопичений досвід диверсійних дій.

Зазначені та деякі інші особливості АТО обумовлюють відмінності об'єктів розвідки від тих, що притаманні класичним операціям ЗС та НГ України, а відповідно й особливості завдань розвідки частин та підрозділів НГ України в АТО.

До особливих завдань розвідки частин та підрозділів НГ України в АТО додатково можна віднести такі, як:

– виявлення лідерів угруповань НЗФ, їх вплив на дії НЗФ, РДГ, ДТГ та місцеве населення у зоні АТО;

– виявлення вже діючих та створення нових угруповань НЗФ, РДГ, ДТГ, їх складу та озброєння, характеру, прийомів та способів дій;

– визначення у взаємодії з розвідувальними органами ДПСУ та СБУ на державному кордоні ділянок, районів та напрямків проникнення додаткових сил (резервів) НЗФ, РДГ та ДТГ у зону конфлікту;

– первинний допит затриманих бойовиків НЗФ в інтересах уточнення стану, положення,

діяльності та ймовірного характеру дій противника;

– визначення ставлення місцевого населення до подій, які відбуваються в зоні АТО, їх ставлення до військових формувань ЗС України та правоохоронних органів держави, готовності до підтримки та вступу до НЗФ місцевого населення;

– виявлення серед місцевого населення осіб, які підтримують дії силових структур у зоні АТО, та здійснення з ними постійної взаємодії щодо обміну інформацією в інтересах операції.

До розвідки в інтересах АТО залучені органи розвідки відповідних розвідувальних структур МВС, СБУ, НГ України та ДПСУ та їх підрозділи. До ведення повітряної розвідки залучалися позаштатні ПЛА.

Аналіз наявної інформації про ефективність розвідки частин та підрозділів НГ України в АТО дозволяє зробити висновок, що в цілому визначені (поставлені) завдання розвідки на різних етапах операції виконуються на 35–85 %. Так, за видами розвідки обсяг розвідувальної (у процентах від загального обсягу) отриманої інформації на різних етапах операції складає:

- 1) агентурні джерела – до 50 %;
- 2) польоти розвідувальної авіації та БПЛА – до 10 %;
- 3) матеріали допиту затриманих – 5 %;
- 4) інформація від місцевих мешканців – до 5 %;
- 5) відкриті джерела інформації – до 5 %;
- 6) інші джерела – до 5 % (“гаряча лінія”, ЗМІ).

Водночас розвідка частин та підрозділів НГ України в АТО мала суттєві недоліки. Основними недоліками виконання завдань розвідки, на наш погляд, є такі.

1. Під час виконання управлінських завдань:

– командири, як правило, особисто не визначають (покладають це на начальників штабів) мету, завдання, основні об'єкти розвідки, сили та засоби, які залучаються до розвідки додатково до штатних, а резерв розвідки ними вважається особистою охороною або він виконує специфічні завдання, не пов'язані із завданнями розвідки;

– планування розвідки в органах військового управління здійснюється без визначення зон оглядової та детальної розвідки, районів особливої уваги, визначення напрямків зосередження основних зусиль, деталізації завдань і об'єктів розвідки. Відповідно розподіл органів розвідки за завданнями здійснюється без необхідної деталізації. Планування має, як правило, загальний характер;

– питання взаємодії органів видів розвідки не деталізуються. Плани видів розвідки не узгоджуються;

– неможливість начальників розвідки брати участь в уточненні замислу застосування військ (сил) на найближче завдання з причини недотримання штабами АТО секторів нормативного порядку планування. Замисли застосування військ (сил) на найближче завдання до начальників структурних підрозділів, у тому числі до начальників розвідки, не доводилися, час на планування розвідки фактично не виділявся;

– управління підпорядкованими частинами, підрозділами та органами розвідки здійснюється у мережах, які постійно відстежуються органами РЕР і подавляються засобами РЕБ противника. Навіть мобільний зв'язок (компаній МТС і Київстар) перебуває під їх постійним контролем, що дозволяє противнику завчасно реагувати на будь-які дії (заходи) сил АТО, у тому числі щодо ведення розвідки в інтересах вогневого ураження.

2. Під час виконання інформаційних завдань:

– збирання, оброблення і доведення розвідувальної інформації замовникам (командуванню, органам військового управління, військам, силам, засобам) здійснюється за застарілими схемами, із застосуванням застарілих засобів зв'язку, без використання автоматизованих систем передавання даних, що призводить до старіння певної частини РІ;

– організація обміну розвідувальною інформацією між органами управління розвідки силових структур (ГШ ЗС України, СБУ, СЗР, ДПСУ, НГ України, МВС) не відповідає вимозі своєчасності. Кожна відомча розвідувальна структура намагається бути “виключним джерелом розвідувальної інформації для перших керівників”;

– відсутність у штабах АТО і секторах системи інформування керівників структурних підрозділів про зміни у положенні військ, про підсумки бойових дій за добу, за етапи і операцію в цілому.

3. Під час виконання розвідувальних завдань:

– сили та засоби спеціальної розвідки (3, 8 оп СпП, 73 мц СпП) перебувають в оперативному підпорядкуванні Управління спеціальних операцій ГШ ЗС України, що приводить до значного скорочення кількості виконуваних розвідувальних завдань (до 40 %) та суттєвого збільшення часу доведення розвідувальної інформації, навіть якщо її здобуто, що спричиняє її старіння;

– значна кількість розвідувальних підрозділів військової розвідки використовується для виконання завдань на блокпостах, супроводження колон, ведення бойових дій тощо (як приклад: висота 277 Саур-могила – стратегічно важливий об'єкт, який у липні 2014 р. протягом 12 діб утримувався тільки групою СпП у складі 14 чоловік на чолі з полковником І. Гордейчуком; підрозділи СпП сумісно з 95 оаебр обороняли аеропорт м. Донецьк), що значно обмежує їх можливості ведення розвідки.

4. Під час виконання розвідувально-бойових завдань:

– частими є випадки, коли РГ СпП виконували переважно функції ударно-штурмових загонів, забезпечення безпеки перевезення вантажів, VIP-персон тощо, а не розвідувально-бойові завдання або спеціальні заходи;

– складність обстановки, “нетиповість” бойового застосування, негативне ставлення частини місцевого населення до українських військовослужбовців, що змушувало широко використовувати агентурні методи роботи, практичний досвід застосування яких особовим складом органів СпП обмежений. Результатом цієї роботи була інформація про об'єкти терористів, які у подальшому підлягали вогневому ураженню;

– як засоби зв'язку з агентурою (патріотично настроєними громадянами) були мережі мобільного зв'язку із застосуванням програмного забезпечення ВІБЕР для пристроїв під управлінням ОС АНДРОІД (планшети, смартфони). З огляду на 50 % інформації, яка надходила саме через агентурну мережу, такий спосіб передавання розвідувальних відомостей відіграв серйозну роль.

5. Під час виконання завдань забезпечення:

– застарілість, недосконалість, недостатня кількість технічних засобів розвідки у розвідувальних підрозділах (за всіма видами розвідки). Технічні засоби розвідки не завжди ефективно використовувалися за призначенням з причин: непрацездатності багатьох зразків та ненавченості особового складу; низької ефективності через їх застарілість; особливостей в умовах міського бою та у нічний час; високої уразливості через демаскуючі фактори, складності використання за умов відсутності достатньої кількості підготовлених фахівців тощо;

– незабезпеченість частин, підрозділів та органів розвідки сучасними засобами зв'язку, особливо закритого типу, захисту інформації, навігації;

– спорядження особового складу частин та підрозділів розвідки не відповідає умовам АТО, воно вдосконалюється кожним розвідником особисто.

Загальними недоліками є:

– склад комплексу сил і засобів розвідки (у тому числі резерву) у безпосередньому підпорядкуванні начальника ОУР, а також недостатність сил і засобів розвідки у секторах і на напрямках не задовольняють вимоги до розвідки в АТО на всіх рівнях;

– відсутність в управліннях розвідки ОК (штабах секторів) посадових осіб, відповідальних за виконання завдань розвідувального забезпечення ПСО, та відсутність у підпорядкуванні командирів секторів підрозділів ПСО унеможливають проведення ефективної та своєчасної протидії інформаційному тиску з боку противника. На цей час такі заходи (акції) можуть бути проведені тільки в рамках АТО;

– неукомплектованість (так, 74 орб був укомплектований на 100 % тільки під час третьої хвилі мобілізації) і низький рівень підготовки особового складу частин та підрозділів до виконання завдань розвідки.

Отримані результати аналізу невідповідностей між ефективністю і вимогами до розвідки частин та підрозділів НГ України в антитерористичній операції свідчать про те, що підвищення ефективності її функціонування можливе як за рахунок використання резервів існуючих сил і засобів розвідки, модернізації їх ТЗР і засобів (систем) зв'язку та управління, так і на базі нових, більш досконалих засобів (систем), нової організаційно-штатної структури частин та підрозділів розвідки і дозволили обґрунтувати основні напрямки підвищення ефективності розвідки в АТО:

1) удосконалення нормативної бази держави і міністерств оборони, внутрішніх справ, СБУ щодо функціонування системи розвідки в АТО у цілому;

2) удосконалення способів добування, збирання, оброблення і розподілу РІ, управління розвідкою в умовах АТО;

3) удосконалення системи управління розвідкою на основі комплексної автоматизації процесів добування, збирання, оброблення, розподілу РІ, планування та управління розвідкою;

4) удосконалення організації розвідки у процесі підготовки та у ході ведення АТО, способів розподілу зусиль між силами і засобами (органами) розвідки шляхом вибору

більш раціональних алгоритмів роботи посадових осіб ОУР;

5) удосконалення способів ведення розвідки противника;

6) удосконалення організаційно-штатної структури частин та підрозділів розвідки, створення збалансованих комплектів розвідки з використанням модульного принципу їх формування;

7) удосконалення технічної бази розвідки внаслідок поліпшення тактико-технічних характеристик ТЗР, зв'язку, навігації та управління шляхом модернізації існуючих і розроблення принципово нових;

8) підвищення рівня підготовки керівного складу, підрозділів та частин розвідки, їх особового складу до виконання завдань розвідки в умовах АТО.

Запропоновані напрямки підвищення ефективності розвідки в АТО не є остаточними. Але вони пропонуються як основні на сучасному етапі розвитку теорії і практики розвідки. Вони можуть розглядатися як подальші напрямки дослідження в теорії і практиці розвідки.

Деякі напрямки підвищення ефективності розвідки в АТО можуть почати реалізовуватися вже тепер, зокрема:

– розробити і впровадити керівні документи, які визначають порядок і способи інформаційної взаємодії між органами управління розвідки видів ЗС України, родів військ, міністерств і відомств, частин і підрозділів, які беруть участь у локалізації збройного конфлікту;

– здійснювати детальне планування розвідки на найближчий час – 1-2 доби, а загальне – на більш віддалений термін;

– постійно залучати начальників розвідки до заходів уточнення планування, особливо під час різкої зміни обстановки;

– постійно уточнювати об'єкти розвідки, їх пріоритетність залежно від обстановки;

– переглянути зміст планувальних документів з розвідки, визначити першочергові і головні планувальні документи, які є обов'язковими для відпрацювання. Оперативна текстуальна частина плану розвідки може відпрацьовуватися у скороченому вигляді необхідними таблицями на графічній частині плану. За браком часу окрема доповідь начальника розвідки планувальних документів може не проводитися;

– зони розвідки та райони особливої уваги можна не визначати, а у разі необхідності

визначати контрольні точки або рубежі для орієнтування своїх розвідувальних органів (у тому числі у часовому просторі виконання поставлених завдань), а також сусідніх з метою підтримання взаємодії;

– визначати органам розвідки лише притаманні їм завдання. Розподіл сил і засобів розвідки по завданнях та об'єктах здійснювати залежно від наявності достатніх сил розвідки та важливості самих об'єктів;

– забезпечити ОУР та розвідувальні органи радіозасобами, у першу чергу для закритих каналів зв'язку, що дозволять удосконалити систему зв'язку розвідки. Створювати додаткові (запасні) канали зв'язку, особливо під час переміщення органів розвідки до нових районів;

– удосконалити організаційно-штатні структури частин та підрозділів розвідки, які дозволять виконувати розвідувально-бойові завдання у повному обсязі, тобто виявляти і знищувати об'єкти (цілі) противника;

– збільшити питому вагу сил і засобів розвідки у складі ОК, АК, бригад;

– мати у мирний час укомплектованість частин та підрозділів розвідки на рівні 80–90 %, що забезпечить підвищену готовність до бойового застосування та якісну бойову підготовку;

– привести у повну готовність до застосування, а у разі можливості вдосконалити існуючі зразки, комплекси, системи розвідки, ОБТ, технічні засоби розвідки, безпілотні авіаційні комплекси, засоби зв'язку, елементи спорядження, системи маскування та захисту військовослужбовців-розвідників;

– формувати маневрені органи (групи) РЕР для забезпечення різних видів бойових дій. Комплекс засобів радіорозвідки таких підрозділів доцільно розміщувати на базі броньованих позашляховиків;

– резерв розвідки визначати залежно від наявності достатніх сил розвідки, які здатні забезпечити виконання розвідувальних завдань у будь-який час.

Слід зазначити, що такі пропозиції не потребують значних матеріальних або фінансових витрат для підвищення ефективності розвідки у зоні проведення АТО. Вони потребують, у першу чергу, зміни ставлення самих органів військового управління і розвідки до планування та управління розвідкою, рішучого застосування ними дієвих методів у процесі організації розвідувального забезпечення антитерористичної операції.

Висновок

Наведені у статті значення показників ефективності є попередніми. За наявності більш детальної інформації про результати розвідки в АТО ці значення можуть уточнюватися, і суттєво.

Отримані результати аналізу підтверджують невідповідність між ефективністю і вимогами до розвідки в АТО.

Список використаних джерел

1. Методика оцінки ефективності воєнної розвідки в операції і бою [Текст] : навч. посіб. / Ф. О. Бакуменко, І. А. Корчагін, О. П. Мірошников [та ін.]. – К. : Акад. Збройних Сил України, 1998. – 126 с.

2. Мірошников, О. П. Системний підхід при дослідженні проблем оперативної розвідки [Текст] / О. П. Мірошников // Труды академії : зб. наук. пр. – К. : Національна акад. оборони України, 2003. – № 48. – С. 60–65.

3. Мірошников, О. П. Оцінювання ефективності функціонування систем оперативної розвідки [Текст] / О. П. Мірошников // Труды академії : зб. наук. пр. – К. : Національна акад. оборони України, 2004. – № 52. – С. 88–94.

4. Розвідка в операціях [Текст] / В. Ф. Заїка, І. А. Корчагін, О. П. Мірошников [та ін.]. – К. : Національний ун-т оборони України, 2012. – 200 с.

5. Мірошников, О. П. Основні напрямки підвищення ефективності функціонування систем оперативної розвідки в сучасних умовах [Текст] / О. П. Мірошников // Труды академії : зб. наук. пр. – К. : Національна акад. оборони України, 2003. – № 47. – С. 129–134.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор А. А. Лобанов, Національний університет оборони України, Київ, Україна

УДК 355.4

В. В. Обрядін, В. В. Овчаренко, Г. О. Радіонов, І. С. Луговський

ВИКОРИСТАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КОРИГУВАННЯ СТРІЛЬБИ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Запропоновано використання ГІС-технологій для виконання завдань топогеодезичного забезпечення стрільби артилерійських підрозділів Національної гвардії України, зокрема, здійснення артилерійської пристрілки за допомогою далекоміра та способом сполученого спостереження.

Ключові слова: геоінформаційні технології, коригування вогню, сполучене спостереження.

Постановка проблеми. Топогеодезичне забезпечення – один із видів бойового забезпечення військ. Воно являє собою комплекс заходів щодо підготовки і доведення до військ топогеодезичних даних, необхідних для вивчення й оцінювання місцевості, орієнтування на ній, ефективного застосування зброї і бойової техніки та управління військами.

До завдань топогеодезичного забезпечення стрільби належать визначення координат елементів бойових порядків артилерійського підрозділу, цілей та реперів на полі бою, азимутів орієнтирних напрямків.

Отже, метою статті є надання допомоги командирам, офіцерам артилерійських підрозділів, які надходять до складу нової організаційно-штатної структури частин Національної гвардії України, у практичному використанні існуючих ГІС-технологій як для виконання завдань топогеодезичного забезпечення стрільби артилерійських підрозділів, так і для коригування їх вогню.

Стан справ та аналіз публікацій. Поточні перевірки виконання нормативів з військової топографії, які проводилися серед слухачів на курсах підвищення кваліфікації та курсантів старших курсів Національної академії, свідчать про те, що рівень практичних навичок тих, хто навчається, та знань сучасного стану речей щодо практичного використання існуючих ГІС для виконання завдань топогеодезичного забезпечення дійсно потребують не лише вдосконалювання, але й постійного впровадження у практику військ новітніх досягнень науки і техніки.

Із цього приводу запропонована стаття спрямована на поширення знань і практичного досвіду офіцерів артилерійських підрозділів, а також слухачів та курсантів академії щодо самостійного використання ГІС-технологій, зокрема, вітчизняного програмного продукту ГІС “Панорама” фірми “ГІСІНФО” та закордонного “Arc View Gis 3.3” для виконання

завдань службово-бойової діяльності підрозділів Національної гвардії України [2].

Виклад основного матеріалу. У разі здійснення стрільби із закритих вогневих позицій командир артилерійського підрозділу повинен організувати коригування вогню на підставі оцінки відхилення отриманих розривів від цілі.

Відхилення розривів від цілі залежно від способів пристрілювання визначають:

– за відстанню у метрах – переліт (знак “+”), недоліт (знак “-”);

– за напрямком у поділках кутоміра (п.к.).

Значення величин коригування відстані та напрямку визначають розрахунком або за допомогою приладів залежно від способів пристрілювання цілі.

Коригування величини напрямку стрільби полягає у виведенні розривів на лінію спостереження та утриманні розривів на цій лінії у процесі стрільби.

Із теорії стрільби [1] відомо, що виведення розривів на лінію спостереження здійснюється за допомогою коефіцієнта віддалення K_y , а утримання розривів на лінії спостереження у процесі стрільби – за допомогою кроку кутоміра Π_y .

Розглянемо способи пристрілювання цілі за допомогою далекоміра та способом сполученого спостереження.

Сполученим спостереженням в артилерії називається одночасне спостереження не менш ніж із двох пунктів, яке організується з метою засікання та визначення координат цілей, реперів, орієнтирів, а також для забезпечення стрільби.

Пристрілка за допомогою далекоміра здійснюється з одного КСП. Спостерігач із точки K_1 (рис. 1) вимірює відстань до цілі $D_{1Ц}$ (відізок $K_1Ц$) та дирекційний кут $A_{1Ц}$ до неї, а у разі появи розриву – відстань до нього D_{1P} (відізок K_1P) та дирекційний кут A_{1P} . Точка положення спостерігача K_1 відносно точки цілі $Ц$ складає з точкою O кут $\angle OЦK_1$ – поправка на зміщення).

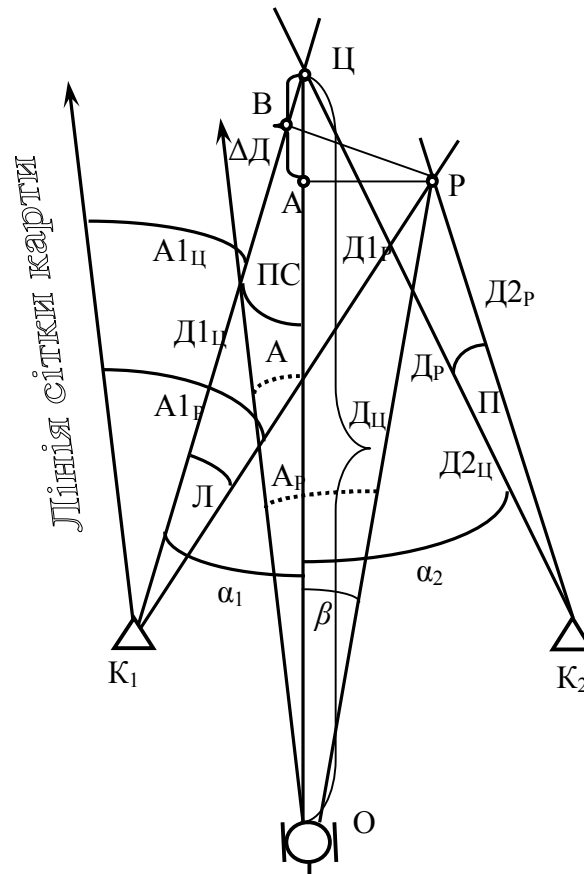

Рис. 1. Графічне подання способу сполученого спостереження

Спосіб сполученого спостереження також графічно подано на рис. 1, де O – вогнева позиція; Γ – ціль; K_1 – точка положення лівого спостерігача; K_2 – точка положення правого спостерігача; P – отримана точка розриву; D_{Γ} – відстань (відрізок $O\Gamma$) до цілі Γ з вогневої позиції O ; $D_{2\Gamma}$, D_{2P} – відповідно відстані до цілі (відрізок $K_2\Gamma$) та точки розриву (відрізок K_2P) від другого спостерігача K_2 ; α_1 – кут ($\angle O\Gamma K_1$) відносно вогневої позиції O , під яким спостерігач K_1 спостерігає ціль Γ ($ПС_1$ – поправка на зміщення для K_1); α_2 – кут ($\angle O\Gamma K_2$) відносно вогневої позиції O , під яким спостерігач K_2 спостерігає ціль Γ ($ПС_2$ – поправка на зміщення для K_2).

Під час проектування точки розриву P на лінію цілі $O\Gamma$ визначають величини коригування відстані ΔD (відрізок $A\Gamma$) та коригування напрямку AP (лінійне значення величини коригування). Поділивши величину відрізка AP (у метрах) на $0,001 \cdot D_{\Gamma}$, отримуємо величину коригування напрямку β (у поділках кутоміра) ($\angle \Gamma O P$).

У теорії стрільби та управління вогнем артилерійських підрозділів наведені аналітичні вирази для розрахунків значень величин

коригування у разі проведення пристрілки за допомогою далекоміра з одного (точка K_1) КСП [1], зокрема:

$$\alpha = (A_{1P} - A_{1\Gamma}); \quad (1)$$

$$BP = (\alpha \cdot 0,001 \cdot D_{1P}); \quad (2)$$

$$B\Gamma = D_{1\Gamma} - D_{1P} \cdot \cos \cdot \alpha = d; \quad (3)$$

$$A\Gamma = d \cdot \cos \cdot PC + BP \cdot \sin \cdot PC; \quad (4)$$

$$AP = BP \cdot \cos \cdot PC - d \cdot \sin \cdot PC. \quad (5)$$

Остаточно, з урахуванням виразів (2) і (4) можна одержати вираз для розрахунку значень величин коригування відстані ΔD :

$$\Delta D = A\Gamma = d \cdot \cos \cdot PC + \alpha \cdot 0,001 \cdot D_{1P} \cdot \sin \cdot PC. \quad (6)$$

Кінцевий вираз для розрахунку значення величини коригування напрямку у поділках кутоміра знаходять, поділивши значення величини AP [вираз (5)] на $0,001$ топографічної відстані (відрізок $O\Gamma$) до цілі D_{Γ} , беручи до уваги те, що відстані з вогневої позиції до цілі D_{Γ} і до розриву D_P змінюються *незначно*:

$$\Delta\beta' = -\alpha \cdot \frac{D_{1p}}{D_{1c}} \cdot \cos \cdot PC + d \cdot \frac{1000 \cdot \sin \cdot PC}{D_{1c}} \quad (7)$$

Вирази (6) і (7) дозволяють обчислити значення величини коригування під час виконання пристрілки цілі за допомогою далекоміра, при цьому положення спостерігача відносно вогневої позиції враховується відповідно до знака кута PC: “+” – спостерігач праворуч; “-” – спостерігач ліворуч.

На практиці “Посібник з правил стрільби та управління вогнем артилерійських підрозділів” для малих значень величин кутів PC < 5-00 п.к. і $\beta < 3-00$ п.к. рекомендує для розрахунку значень величин коригування такі формули:

– для коригування величини відстані:

$$\Delta D'' = D_{1c} - D_{1p}; \quad (8)$$

– для коригування величини напрямку:

$$\Delta\beta'' = -\alpha \cdot K_y + \frac{\Delta D}{100} \cdot Шу. \quad (9)$$

У виразі (9) величина $K_y = \frac{D_{1p}}{D_{1c}}$ називається *коефіцієнтом віддалення*, що забезпечує виведення розривів на лінію спостереження (K₁Ц), виражається у вигляді десяткового дробу й обчислюється з точністю до 0,1 для $K_y > 0,3$; величина $Шу = \frac{100 \cdot PC}{D_{1c}}$ –

крок кутоміра – кутова величина, на яку необхідно змінити установку кутоміра, для того щоб у разі зміни установки прицілу утримувати розрив на лінії спостереження.

Формули для розрахунку значень величин коригування у разі сполученого спостереження набувають такого вигляду (див. рис. 1):

– для коригування величини відстані

$$\Delta D''' = L \cdot \frac{D_{1c}}{\gamma} - \Pi \cdot \frac{D_{2c}}{\gamma}, \quad (10)$$

де $\gamma = \alpha_1 + \alpha_2$ – кут ($\angle K_1 \Pi K_2$), під яким здійснюється засікання цілі спостерігачами K₁ і K₂; L – кут ($\angle \Pi K_1 P$), під яким спостерігач K₁ спостерігає розрив P від цілі Ц; Π – кут ($\angle \Pi K_2 P$), під яким спостерігач K₂ спостерігає розрив P від цілі Ц;

– для коригування величини напрямку

$$\Delta\beta''' = -L \cdot \frac{D_{1c}}{D_{1c}} \cdot \frac{\alpha_2}{\gamma} - \Pi \cdot \frac{D_{2c}}{D_{2c}} \cdot \frac{\alpha_1}{\gamma}. \quad (11)$$

Вирішення задачі коригування стрільби за допомогою ГІС-технологій графічно подано на робочій карті командира артилерійського підрозділу, растрове зображення якої відтворене у проекції Гауса–Крюгера на моніторі автоматизованого робочого місця офіцера-оператора [3] і наведено на рис. 2.

Для випадку ведення спостереження з одного КСП (K₁) у програмі ГІС “Оператор” доцільно скористатися можливостями діалогового вікна (див. рис. 3).

Рис. 2. Робоча карта командира артилерійського підрозділу

Рис. 3. Діалогове вікно визначення координат точки Р на карті

Такий діалоговий режим роботи призначений для визначення координат точки на карті за відомих координат спостерігача у точці K_1 ($X_{K_1} = 5565588,28$ м; $Y_{K_1} = 7351365,94$ м), відстані D_{1p} до точки розриву Р ($D_{1p} = 2653,09$ м) та азимута A_{1p} (значення дирекційного кута $A_{1p} = 73,66^\circ$). Точку на карті вибирають натисканням лівої клавіші миші. Після цього слід ввести у вікно діалогу значення відстані та азимута. Координати отриманої точки розриву виводяться у діалог: “координаты второй точки” ($X_p = 5566334,52$ м; $Y_p = 7353911,92$ м).

У разі активізації опції “Показать на карте” відображується лінія, яка сполучає вихідну (K_1) та отриману (Р) точки.

Після нанесення на електронну карту визначеної точки розриву Р офіцер-оператор для відомих значень величин X , Y координат вогневої позиції О та цілі Ц за допомогою діалогового вікна (рис. 4) у програмі ГІС “Оператор” визначає значення величин дирекційних кутів і відстаней відповідно на ціль Ц ($D_{ц} = 4956,54$ м; $A_{ц} = 55,72^\circ$) та точку розриву Р ($D_p = 5149,34$ м; $A_p = 58,67^\circ$).

Аналогічно вимірюються такі дані (див. рис. 1): $D_{1ц} = 2402,43$ м; $A_{1ц} = 69,01^\circ$; $D_{2ц} = 1940,11$ м; $A_{2ц} = 25,17^\circ$.

Наведений режим роботи дозволяє визначити величину азимута за зазначеними на карті точками. Координати точок та їх результат виводяться у діалог. Значення величин координат та азимута можуть бути змінені користувачем. Під час активізації опції “Показать на карте” відображується лінія, яка сполучає зазначені точки.

У разі використання програмного ГІС-продукту Arc View офіцер-оператор в атрибутивній таблиці теми *тчк_стрільб.shp*

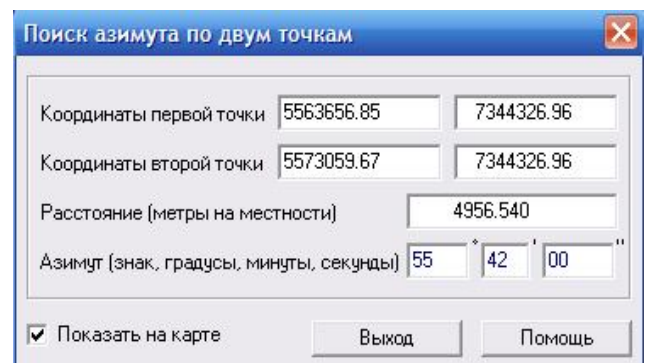

Рис. 4. Діалогове вікно визначення азимута за зазначеними точками

(див. рис. 5) виділяє точки активної теми і за допомогою програмного модуля “Углы и расстояния” знаходить значення величин дирекційних кутів та відстаней. Значення записують в атрибутивну таблицю теми *засічки.shp*.

У подальшому, скориставшись можливостями вбудованого калькулятора, оператор в атрибутивній таблиці *Attributes of тчк_розриву.shp* (див. рис. 6) остаточно знаходить такі значення величин:

– коригування величини відстані:

$$\Delta D^\circ = D_{ц} - D_p = -192,8 \text{ м}; \quad (12)$$

– коригування величини напрямку:

$$\Delta \beta^\circ = \frac{(A_p - A_{ц}) \cdot 60}{3,6} = 49,17 = 0 - 49 \text{ п.к.} \quad (13)$$

У разі використання виразів (8) і (9) можна отримати такі значення величин:

– коригування величини відстані згідно з (8):

$$\Delta D'' = D_{1ц} - D_{1p} = 2402,43 - 2653,09 = -250,66 \text{ м}; \quad (14)$$

– коригування величини напрямку згідно з (9):

$$\begin{aligned} \Delta \beta'' &= -\alpha \cdot K_y + \frac{\Delta D}{100} \cdot \text{Шу} = \\ &= 77,5 \cdot \frac{2653,09}{4956,54} + \frac{-250,66 \cdot -221,5}{4956,54} = -52,7 \text{ п.к.} \end{aligned} \quad (15)$$

Похибки під час визначення значень величин коригування зменшуються, якщо скористатися розгорнутими виразами (6) і (7):

– коригування величини відстані згідно з (6):

$$\begin{aligned} \Delta D' &= -241,93 \cdot 0,973 - 77,5 \cdot \frac{2653,09}{1000} \cdot -0,23 = \\ &= -188,18 \text{ м}; \end{aligned} \quad (16)$$

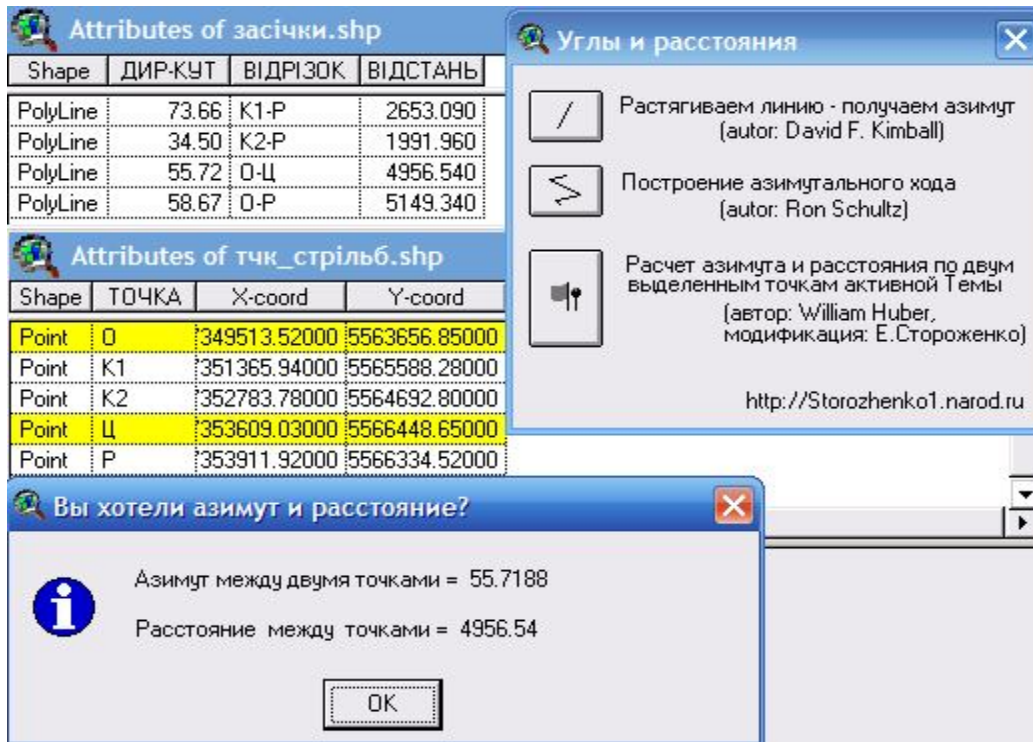

Рис. 5. Діалогові вікна програмного ГІС-продукту Arc View для визначення величин азимута та відстаней за зазначеними точками

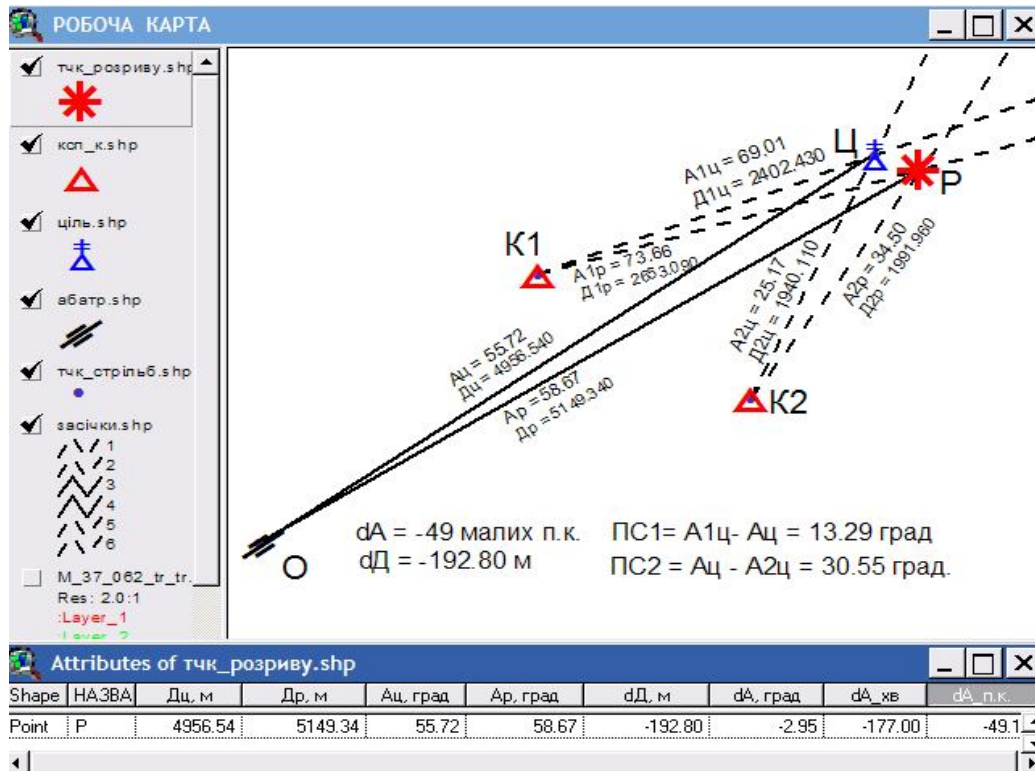

Рис. 6. Використання діалогового вікна та калькулятора для знаходження значень величин коригування

– коригування величини напрямку згідно з (7):

$$\Delta\beta' = -77,5 \cdot \frac{2653,09}{4956,54} \cdot 0,973 + (-241,93) \cdot \frac{1000}{4956,54} \cdot -0,23 = -51,59 \text{ п.к.} \quad (17)$$

У разі проведення пристрільки цілі способом сполученого спостереження у ГІС-програмі Arc View доцільно скористатися можливостями функції *Biangulate*. Програмний модуль вирішує задачу знаходження прямокутних координат точки перетину двох прямих, що проведені з двох точок із відомими координатами та азимутами з цих точок.

Як вихідні дані для роботи офіцер-оператор використовує точкову тему *тчк_стрільб* (рис. 7а) у форматі *shape*, яку з попередньо виділених точок K_1 і K_2 , за допомогою меню *Theme/Convert to Shapefile* конвертує у *shape*-файл точкової теми *спостерігач*. Пари вихідних координат КСП (K_1 і K_2) в атрибутивній таблиці *Attributes of спостерігач.shp* (рис. 7б) мають бути розташовані одна за одною. Назви полів повинні містити: X – значення прямокутних координат точок по осі OY карти; Y – значення прямокутних координат точок по осі OX карти; $Bear$ – дирекційний кут на ціль (від осі OY монітора за стрількою годинника).

Результатом роботи програмного модуля (кнопка) є *shape*-файл, в атрибутивній таблиці якого (*Attributes of Biangulate.shp*) знаходяться розраховані координати точки перетину пари засікань, що були зроблені з КСП (рис. 7в).

Полів у початковій таблиці може бути більш ніж 3 ($X, Y, Bear$), додаткові поля переносяться в результуючу таблицю. Вони заповнюються значеннями з першої точки пари з початкової таблиці.

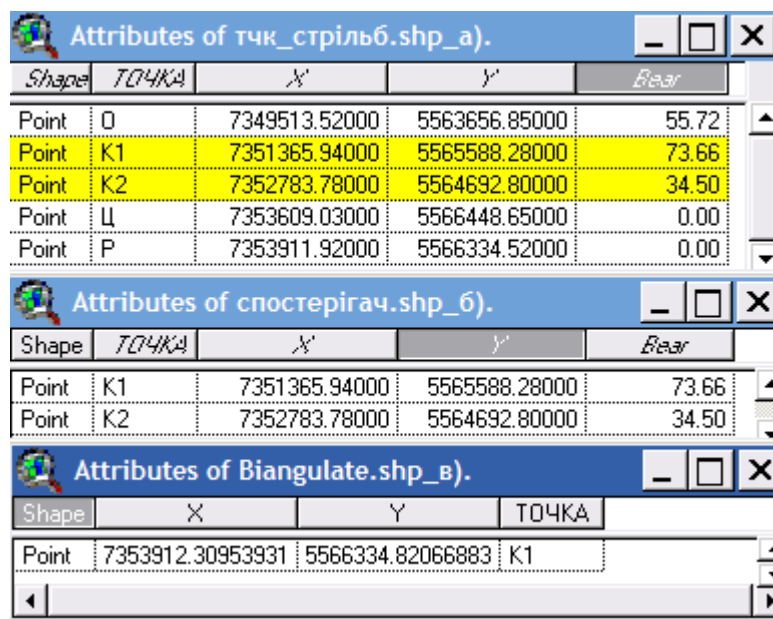
Отримані координати точки розриву P (рис. 7в) практично не відрізняються від прямокутних координат цієї ж точки на рис. 7а ($\Delta x = 7353912,31 - 7353911,92 = 0,39$ м; $\Delta y = 5566334,82 - 5566334,52 = 0,3$ м).

Подальша робота офіцера-оператора щодо визначення значень величин коригування стрільби з використанням ГІС-технологій відбуватиметься саме так, як показано на рис. 5, і приведе до тих самих результатів (12), (13).

У разі використання виразів (10) і (11) оператор отримує такі значення величин:

– коригування величини відстані згідно з (10):

$$\Delta D''' = (73,66 - 69,01) \cdot \frac{60}{3,6} \cdot \frac{2402,43}{730,67} - (34,50 - 25,17) \cdot \frac{60}{3,6} \cdot \frac{1940,11}{730,67} = -158,07 \text{ м;} \quad (18)$$

Shape	Точка	X	Y	Bear
Point	0	7349513.52000	5563656.85000	55.72
Point	K1	7351365.94000	5565588.28000	73.66
Point	K2	7352783.78000	5564692.80000	34.50
Point	Ц	7353609.03000	5566448.65000	0.00
Point	P	7353911.92000	5566334.52000	0.00

Shape	Точка	X	Y	Bear
Point	K1	7351365.94000	5565588.28000	73.66
Point	K2	7352783.78000	5564692.80000	34.50

Shape	X	Y	Точка
Point	7353912.30953931	5566334.82066883	K1

Рис. 7. Використання програмного модуля *Biangulate* для розв’язання задачі знаходження прямокутних координат точки перетину двох прямих

– коригування величини напрямку згідно з (11):

$$\Delta\beta''' = -(4,65) \cdot \frac{60}{3,6} \cdot \frac{2402,43}{730,67} \cdot \frac{509,17}{4956,54} - (9,33) \cdot \frac{60}{3,6} \cdot \frac{1940,11}{730,67} \cdot \frac{1940,11}{4956,54} = -44,6 \text{ п.к.} \quad (19)$$

Середні значення величин коригування, що були знайдені двома способами з використанням виразів (14), (16), (18) і (15), (17) та (19), показують добру збіжність із результатами виразів (12) і (13), які отримані за допомогою ГІС-технологій:

$$\delta D = \frac{\Delta D' + \Delta D'' + \Delta D'''}{3} - \Delta D^\circ = 6,17 \text{ м}; \quad (20)$$

$$\delta\beta = \frac{\Delta\beta D + \Delta\beta D + \Delta\beta D}{3} - \Delta\beta^\circ = 0,47 \text{ п.к.} \quad (21)$$

З наведеного матеріалу можна зробити такі **висновки**.

1. Використання програмних продуктів Arc View Gis або ГІС “Панорама-мини” дозволяє офіцеру артилерійського підрозділу за допомогою програмних модулів провести якісне коригування вогню на підставі отриманих значень величин відхилення розривів від цілі, які передають спостерігачі.

2. Визначення значень величини коригування напрямку у звичайний спосіб супроводжується сумарною похибкою, яка є наслідком:

- похибок, що зумовлені розсіюванням точок падіння набоїв;
- похибок вимірювання бокового відхилення розриву від цілі;
- похибок трансформування, що зумовлені неточністю розрахунку значення коефіцієнта віддалення K_y .

У разі використання ГІС-технологій величина сумарної похибки визначення значення величини коригування напрямку зменшується на величину похибки трансформування та на величину похибки вимірювання бокового відхилення розриву без урахування значення величини коефіцієнта віддалення K_y .

3. У випадку використання ГІС-технологій похибки у визначенні значень величин коригування напрямку та відстані підпорядковуються нормальному закону і не залежать як від величини поправки на зміщення ПС, так і від самих значень величин коригування стрільби.

Список використаних джерел

1. Стрельба и управление огнем артиллерийских подразделений [Текст] : учебник / под ред. В. И. Волобуева. – М. : Воениздат, 1987. – 440 с.

2. Обробка даних тактичної та оперативної обстановки засобами ГІС. Частина II [Текст] : навч. посіб. / І. О. Кириченко, С. А. Горелишев, В. В. Обрядін та ін. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2013. – 211 с.

3. Обрядін, В. В. Використання ГІС-технологій для топогеодезичного забезпечення службово-бойової діяльності підрозділів Національної гвардії України [Текст] / В. В. Обрядін, Р. О. Гончар, П. В. Пістряк // Збірник наукових праць. – Х. : Національна акад. НГУ, 2014. – № 2. – С. 50–57.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

І. І. Ліпатов

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Визначено дві групи проблемних питань забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу Національної гвардії України, вирішення яких дозволить підвищити ефективність його дій під час проведення спеціальних операцій.

Ключові слова: інформаційно-психологічна безпека, проблемні питання інформаційно-психологічної безпеки, спеціальна операція, психогенні фактори, деструктивний інформаційно-психологічний вплив.

Постановка проблеми. Під час виконання службово-бойових завдань у ході проведення спеціальних операцій на свідомість і підсвідомість військовослужбовців Національної гвардії України вчиняється деструктивний інформаційно-психологічний вплив з боку противника. Цей вплив призводить до неадекватного сприйняття ними дійсності і відповідно неадекватних дій, що ускладнює професійну діяльність особового складу. Аналіз наукових досліджень, досвід дій формувань Національної гвардії України й опитування заступників командирів з'єднань і військових частин по роботі з особовим складом свідчать про необхідність забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців під час проведення спеціальних операцій з метою підвищення ефективності їх професійної діяльності.

Розуміння інформаційно-психологічної безпеки як стану захищеності особистості, різноманітних соціальних груп і об'єднань людей від впливів, здатних проти їхньої волі і бажання змінювати психічні стани та психологічні характеристики людини, модифікувати її поведінку і обмежувати свободу вибору, зумовило необхідність переосмислення підходів до спілкування, комунікації, інформаційної взаємодії, а також деяких інших соціально-психологічних процесів і явищ у сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти здійснення інформаційно-психологічного впливу на людей з метою зміни їх поведінки та світогляду, їх інформаційної, психологічної й інформаційно-психологічної безпеки, протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад під

час виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями силових структур розглядалися у наукових дослідженнях В. М. Богуша, Г. В. Грачова, І. В. Замаруєвої, О. Г. Караяні, В. Г. Криська, О. В. Литвиненка, А. Г. Лук'янця, О. А. Матеюка, І. К. Мельника, М. О. Попова, Г. Г. Почепцова, С. П. Расторгуєва, А. О. Рось, В. Б. Толубка, В. О. Фоміна, А. І. Черняка, В. П. Шейнова, О. К. Юдіна та інших учених. Аналіз цих та інших праць свідчить про те, що у дослідженнях недостатньо уваги приділялося питанню інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, військових колективів від зовнішнього і внутрішнього деструктивного інформаційно-психологічного впливу.

У наукових дослідженнях надано різні аспекти інформаційно-психологічної безпеки, але наукового обґрунтування забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, військових колективів від зовнішнього і внутрішнього деструктивного інформаційно-психологічного впливу під час виконання службово-бойових завдань не визначено. Окремі теоретичні розробки щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу під час виконання службово-бойових завдань поки ще не доведені до рівня практичних рекомендацій та застосування у практиці Національної гвардії України. Також до цього часу забезпечення інформаційно-психологічної безпеки не було предметом спеціального наукового дослідження, хоча необхідність цього обумовлюється практичними запитами та потребами Національної гвардії України. Це зумовило суперечність між потребою забезпечення інформаційно-психологічної безпеки під час виконання службово-бойових

завдань і недостатністю її наукового обґрунтування.

Актуальність необхідності забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, недостатні його теоретичне обґрунтування та практичне розроблення саме й обумовили потребу визначення проблемних питань у цій сфері.

Метою статті є визначення проблемних питань забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців Національної гвардії України під час проведення спеціальних операцій.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з призначення та завдань діяльність військовослужбовців Національної гвардії України здійснюється в екстремальних умовах, особливо у ході проведення спеціальних операцій із знешкодження озброєних злочинців, припинення діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності [6].

Підвищений екстремальний характер умов, у яких здійснюється діяльність військовослужбовців і військових колективів формувань Національної гвардії України під час проведення спеціальних операцій, визначається психогенними факторами, які призводять до порушення їх психічних функцій і розладу психіки. До них можливо віднести такі.

1. Реальна загроза життю, яка виходить:

– від озброєних злочинців і незаконних збройних формувань, що мають чітку структуру та організацію, спроможні вести бойові дії з використанням усіх засобів ураження;

– від місцевого населення, яке негативно настроєне до діяльності військовослужбовців Національної гвардії України;

– від осмислення необхідності ризикувати своїм життям для спасіння життя військовослужбовців і цивільного населення.

2. Прийняття рішень, що здійснюється у скорочений для аналізу час оперативної обстановки, яка постійно ускладнюється і змінюється: з одного боку, службово-бойова діяльність військовослужбовців Національної гвардії України строго регламентована законами та іншими правовими актами, які пов'язані із правами та обов'язками

військовослужбовців, а з другого боку, – умови виконання службово-бойових завдань перебувають поза правовим полем.

3. Використання різнорідних підрозділів, які не підпорядковані один одному, з різних силових структур і відомств, що ускладнює організацію взаємодії під час проведення спеціальних операцій.

4. Неадекватна настроєність місцевого населення, коли населення регіону (району), у якому проводиться спеціальна операція, не тільки відкрито співчуває злочинцям і незаконним збройним формуванням, але й допомагає їм, що потребує від особового складу діяти не лише як військовослужбовцям, але і як дипломатам.

5. Паузи під час проведення спеціальних операцій за різних обставин: від суто військових до політичних.

6. Присутність засобів масової інформації, політиків, очевидців, які намагаються впливати на прийняття рішень і хід спеціальних операцій, неадекватно, а інколи й вороже висвітлюючи події, які відбуваються, або втручаючись у службово-бойову діяльність.

Таким чином, вплив усього комплексу психогенних факторів призводить до того, що у значної кількості військовослужбовців, особливо на початковому етапі проведення спеціальної операції, розвивається недостатньо адекватне відображення дійсності. Характерними проявами цього є: втрата здатності орієнтуватися в обстановці; неусвідомлені, неупорядковані дії; втрата навичок використання зброї; втрата професійних якостей; негативні особистісні хвилювання. Можливі прояви морально-правової нестійкості, які спричиняють прояви асоціальних, а іноді кримінальних дій.

Цьому також повною мірою сприяє деструктивний інформаційно-психологічний вплив, який вчиняється шляхом упровадження деструктивної інформації у свідомість і підсвідомість військовослужбовця, що викликає неадекватне сприйняття ним дійсності і відповідно неадекватні дії, а також у групову свідомість і підсвідомість, що зумовлює можливість істотно змінювати групову свідомість і поведінку колективу, що призводить до зниження ефективності його дій під час спеціальних операцій [2, 10].

За цих умов у військовослужбовців виникає напруженість, а у військових колективах з'являються соціальна напруженість і потреба у

конструктивній інформації, яка б дозволила знайти свідомий вихід із ситуації, у якій вони опинилися.

Тому виникає потреба не тільки в забезпеченні психіки військовослужбовців від екстремальних умов СБД, але й у забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки особистості військовослужбовця та колективів військових формувань Національної гвардії України від впливу, який має деструктивний характер.

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців полягає в організації та здійсненні груп захисних заходів, які характеризуються організаційною самостійністю і заходами, що використовуються для: регулювання, зокрема, обмеження інформаційних потоків; організації інформаційних потоків (у тому числі ініціювання поширення певної інформації); розповсюдження методів та засобів оброблення інформації та її оцінювання; формування колективного або групового соціально-психологічного захисту; формування індивідуального психологічного захисту або психологічного самозахисту особистості [2, 3, 7, 8].

Перші дві із наведених вище груп пов'язані зі змінами “зовнішнього” для особистості інформаційного середовища. Наступні три визначаються змінами заходів і способів взаємодії людини із “зовнішнім” інформаційним середовищем.

Перша група захисних заходів зазвичай використовується за обмежений час, у специфічних умовах або у відношенні до конкретних джерел та інформаційних каналів. Зокрема, можливе застосування таких заходів, як: введення певних процедур перевірки достовірності інформації; обмеження поширення певної інформації (наприклад тієї, що сприяє виникненню агресивних слухів, паніки тощо) за надзвичайних ситуацій; упровадження військової цензури в умовах бойових дій та ін.

Друга група пов'язана з організацією інформаційних потоків, спрямованих на попередження і нейтралізацію впливу певних інформаційних факторів, які можуть психологічно негативно вплинути на військовослужбовців. На особистісному рівні це проявляється в ініціативному пошуку додаткової інформації за окремими темами з різних джерел та організації її надходження по інших каналах.

Третя група – це різні форми поширення інформації про методи та засоби оброблення й оцінювання інформаційно-психологічних впливів (через систему освіти, підготовки та перепідготовки кадрів, розповсюдження соціально-культурних цінностей, традицій, соціальних норм тощо).

Четверта група пов'язана з формуванням колективного психологічного захисту, який базується на заходах ідентифікації людини з певними соціальними спільнотами та об'єднаннями людей і залученні її до реальної соціальної групи. Це визначає використання особою у процесі аналізу та вибору інформації певних групових оцінок, правил, думок, а також її орієнтацію на внутрішньогрупові інформаційні потоки та джерела.

П'ята група пов'язана з формуванням у військовослужбовця у процесі набуття досвіду інформаційно-комунікаційної взаємодії особистісних утворень, алгоритмів психічної діяльності та захисної поведінки, які у сукупності створюють індивідуальну систему його психологічного захисту або психологічного самозахисту особистості.

Із розглянутих вище груп забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості перші чотири залежать від зовнішніх для людини умов, діяльності інших соціальних об'єктів, функціонування різних соціальних інститутів, інших людей. П'ята група у першу чергу залежить від особистості: чи докладе військовослужбовець зусиль, щоб забезпечити власну інформаційно-психологічну безпеку для формування ефективної системи психологічного самозахисту, чи він залишиться слухняною маріонеткою в руках маніпуляторів і рабом інформаційних пасток сучасного суспільства.

Результати аналізу наукової літератури [1, 2, 4, 5, 8, 9, 11], досвіду дій формувань Національної гвардії України дозволяють визначити дві групи проблем, які виникають у процесі забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, військових колективів під час проведення спеціальних операцій.

До першої групи належать проблеми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, що стосуються всього суспільства.

Основною проблемою вважається недосконалість державної політики у сфері інформаційно-психологічної безпеки. Причини цього полягають у загальних уявленнях, які трактують процес забезпечення інформаційно-

психологічної безпеки через укладені у суспільстві умови формування і розвитку духовної сфери людини та суспільства, через встановлені критерії моральності, суспільно припустимі стереотипи поведінки людей та механізми суспільного впливу на порушників установлених правил. Однак саме держава повинна бути залучена до цього процесу через встановлення основ публічного права, які б змогли попередити найбільш суспільно небезпечні дії у цій сфері.

Така розмитість меж регулювання зумовлює недостатню ефективність правового захисту особи, суспільства і держави, дискредитацію влади та недостатність уваги до створення необхідних для вирішення цих проблем громадських інститутів.

Другою проблемою є недосконалість системи масової інформації, через яку здійснюється найбільший вплив на індивідуальну, групову та масову свідомість. У цій сфері немає чітко розроблених механізмів впливу суспільства на ЗМІ з метою захисту громадської моральності, психічного здоров'я громадян, громадського спокою. Відсутність таких механізмів не дозволяє сформувати відкриті інформаційні ресурси, які б забезпечили людині вільний доступ до достовірної та повної інформації про події громадського життя, діяльність органів державної влади тощо.

Третю проблему складають труднощі, які виникають під час оцінювання шкоди, завданої психологічному здоров'ю людини через відсутність належного інструментарію визначення характеристик психіки людини, динаміки її змін, виявлення причин негативних тенденцій, що є важливим у процесі судового слідства за фактами неправомірних впливів на психічну сферу людини.

Нині особливою гостроти набуває проблема нормативно-правового забезпечення інформаційно-психологічної безпеки. Перш за все бракує законів про інформаційно-психологічний захист індивідуальної, групової та масової свідомості людини, групи людей і населення держави, використання яких дозволило б усунути або нейтралізувати загрози інформаційно-психологічній безпеці, здійснювати регулювання негативного впливу на психологічне здоров'я людини. По-друге, – відсутні служба або відомство інформаційно-психологічної безпеки, що могли б контролювати якість інформаційно-

психологічного впливу на свідомість людини, групи людей та населення держави.

Зокрема, серед визначених вище проблем забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, що стосуються всього суспільства, доцільно визначити другу групу проблем забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців та колективів військових формувань Національної гвардії України від деструктивного впливу під час проведення спеціальних операцій. Розглянемо ці проблеми.

Перша проблема стосується нормативно-правового забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу військових формувань під час підготовки і проведення спеціальних операцій, яка пов'язана зі змінами “зовнішнього” для особистості інформаційного середовища: регулювання, обмеження інформаційних потоків з деструктивною інформацією на військовослужбовців і населення; організації інформаційних потоків, спрямованих на попередження і нейтралізацію впливу певних інформаційних факторів, які можуть психологічно негативно вплинути на військовослужбовців.

Друга проблема пов'язана зі створенням системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців та військових колективів формувань Національної гвардії під час виконання службово-бойових завдань.

Висновки

Таким чином, визначення проблемних питань забезпечення інформаційно-психологічної безпеки формувань Національної гвардії України під час проведення спеціальних операцій дозволяє зробити такі висновки.

1. Підвищений екстремальний характер умов діяльності військовослужбовців Національної гвардії України під час проведення спеціальних операцій визначається психогенними факторами, які призводять до порушення їх психічних функцій і розладу психіки. Цьому повною мірою сприяє деструктивний інформаційно-психологічний вплив на свідомість і підсвідомість військовослужбовця, а також на групову свідомість, що призводить до неадекватного сприйняття дійсності і відповідно неадекватних дій.

2. Виникає потреба не тільки в убезпеченні психіки військовослужбовців від екстремальних умов службово-бойової діяльності, але й у забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки особистості військовослужбовців Національної гвардії України від впливу, який має деструктивний характер.

3. Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців полягає у вирішенні двох груп проблем, які виникають у процесі забезпечення інформаційно-психологічної безпеки всього суспільства та військовослужбовців, військових колективів під час проведення спеціальних операцій.

Список використаних джерел

1. Горбулін, В. П. Актуальні проблеми системного забезпечення інформаційної безпеки України [Текст] / В. П. Горбулін, М. М. Биченок, П. М. Копка // *Форми та методи забезпечення інформаційної безпеки держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 26 трав. 2008 р. – К. : Національна акад. СБУ, 2008. – С. 79–85.
2. Грачев, Г. В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты [Текст] / Г. В. Грачев. – М. : РАГС, 1998. – 125 с.
3. Гринько, К. Інформаційно-психологічна агресія як різновид інформаційно-психологічного впливу. Аналіз форм і засобів здійснення у інфопросторі України та стратегії протидії [Електронний ресурс] / К. Гринько // *Циркуляр Фонду В. Пінчука*. – 2008. – Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-11395-1.html>. – Назва з екрана.
4. Даніч, І. М. Щодо розробки законодавчої бази забезпечення інформаційної безпеки України [Текст] / І. М. Даніч // *Шляхи і механізми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки держави і суспільства* : тези доп. II міжвід. наук.-практ. семінару, м. Київ, 14 лют. 2008 р. – К., 2008. – С. 14.
5. Жарков, Я. Інформаційно-психологічне протиборство в сучасному світі: проблемно-історичний аналіз [Текст] / Я. Жарков, М. Онишук // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – 2007. – № 16-17. – С. 101–104.
6. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2014. – № 17. – Ст. 594.
7. Информационная и психологическая безопасность в СМИ [Текст] : в 2 т. : кол. моногр. / Т. Я. Анисеева, Е. Л. Варганова, О. М. Грызунов и др. ; под ред. А. И. Донцова. – Т. 1: Телевизионные и рекламные коммуникации. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 335 с.
8. Коваль, З. В. Проблематика управління інформаційно-психологічною безпекою України: державний та регіональний виміри [Текст] / З. В. Коваль // *Стратегія регіонального розвитку, формування та механізми реалізації* : у 2 т. : тези доп. підсумкової наук.-практ. конф. за міжнародною участю, м. Одеса, 30 жовт. 2009 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – Т. 1. – С. 322–324.
9. Коваль, З. В. Управління країною та управління державою: безпековий інформаційно-психологічний аспект [Електронний ресурс] / З. В. Коваль // *Теоретичні та прикладні питання державотворення* : електронне наукове фахове видання ОРІДУ НАДУ. – Вип. 7. – 2010. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/index.html>. – Назва з екрана.
10. Клименко, В. Морально-психологічні аспекти інформаційних війн сучасності [Текст] / В. Клименко // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – 2007. – № 14-15. – 2007. – С. 104–106.
11. Проблемы информационно-психологической безопасности [Текст] / под ред. А. В. Брушлинского, В. Е. Лепского. – М. : Ин-т психологии РАН, 1996. – 100 с.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

М. А. Подригало

**РЕЦЕНЗІЯ НА ДОВІДНИК
“Сучасні зразки озброєння та військової техніки військових формувань України”**

Довідникове видання присвячено сучасним зразкам озброєння та військової техніки, які знаходяться на озброєнні військових формувань України, або перспективним розробкам.

Видання підготовлене авторським колективом: кандидатом технічних наук Соколовським С. А., кандидатом технічних наук, старшим науковим співробітником Бауліним Д. С., кандидатом технічних наук, доцентом Горелишевим С. А., Побережним А. А., під загальною редакцією кандидата педагогічних наук, доцента Пенькова В.І.

Опис кожного зразку озброєння та військової техніки представлено у єдиному форматі та доповнено ілюстраціями загального вигляду. Також приведені технічні характеристики кожного зразку озброєння та військової техніки.

Автори виконали значний обсяг роботи по систематизації та узагальненню різноманітних довідкових матеріалів щодо технічних характеристик зразків озброєння та військової техніки. Матеріал викладений логічно, послідовно, на високому методичному рівні.

Довідник розрахований на науково-педагогічних працівників, слухачів магістратури, курсантів, студентів вищих навчальних закладів та військовослужбовців військових формувань України.

Вважаю доцільним видання довідникового видання “Сучасні зразки озброєння та військової техніки військових формувань України”.

**Завідувач кафедри технології
машинобудування і ремонту машин
Харківського національного автомобільно-
дорожнього університету,
доктор технічних наук, професор
М. А. Подригало**

О. А. Матеюк

РЕЦЕНЗІЯ НА НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

“Психологія натовпу та управління ним при виконанні службово-бойових завдань”, який підготував авторський колектив: доктор психологічних наук, старший науковий співробітник Приходько І. І., доктор психологічних наук, професор Тімченко О. В., кандидат педагогічних наук, професор Полторак С. Т., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Мацегора Я. В., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Воробйова І. В., Молдавчук В. С., кандидат психологічних наук, професор Ліпатов І. І., кандидат педагогічних наук Рютін В. В., кандидат психологічних наук, доцент Кравченко О. В.

У навчальному посібнику описано актуальну проблему впливу на натовп з боку правоохоронців при виконанні ними службово-бойових завдань з метою мінімізації розвитку негативних сценаріїв розвитку подій.

У першому розділі посібника розкрито сутність сучасного натовпу, приведено найбільш відомі концепції масової поведінки, зроблений особливий наголос на концепціях сучасних вчених. Характеристики різних видів натовпу, які наведені у посібнику, дозволяють правоохоронцям визначати найнебезпечніші фактори та заздалегідь проводити відповідні заходи щодо підготовки особового складу. Особливу увагу звернуто на характеристики натовпу, який може виникати під час проведення спортивно-масових заходів, це є актуальним та розповсюдженим, виходячи з популяризації сучасного футболу й активного розвитку фанатського руху в Україні. Актуалізовано політично заангажований натовп, приведена важлива роль лідера у натовпі, його вплив на масу та необхідність відповідної роботи правоохоронців з ватажками натовпу.

У другому розділі посібника наводяться соціально-психологічні механізми, що визначають поведінку індивіда і маси. Розкриті механізми зараження, наслідування та інші. Звернута увага на зміну стану свідомості учасників натовпу, необхідність врахування цих станів правоохоронцями під час впливу на учасників натовпу. Зосереджена увага на структуру натовпу: ядро, співчуттвівців, спостережників та їх взаємовплив. Визначені особливості впливу на окремі структури натовпу при виконанні службово-бойових завдань військовослужбовцями сил охорони правопорядку України.

У третьому розділі наведені психологічні особливості управління натовпом з урахуванням виду натовпу та його характеристик. Привертає увагу розкриття психологічного супроводження етапів групових ексцесів. Наведена динаміка натовпу дозволяє правоохоронцям більш чітко орієнтуватись в перебігу подій та визначатись з засобами впливу. Особливо актуальним є

© О. А. Матеюк

інформаційно-пропагандистський вплив правоохоронців на натовп різної типології. Наведено основи психологічного забезпечення ведення переговорів з лідерами натовпу, визначені найбільш впливові чинники ведення перемов.

У четвертому розділі зосереджена увага щодо психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців сил охорони правопорядку під час масових заходів. Особливо наголошено на психологічній готовності військовослужбовців та протидії маніпулюванню їх свідомістю під час масових заходів. З цією метою розкрито профілактику негативного впливу чуток на свідомість особового складу сил охорони правопорядку України.

Зміст викладеного матеріалу відповідає державним освітнім стандартам, сучасному науковому рівню розвитку екстремальної психології.

Навчальний посібник розрахований на практичних психологів, викладачів, науковців, слухачів магістратури, аспірантів, ад'юнктів, курсантів та студентів вищих навчальних закладів України – майбутніх психологів, офіцерів по роботі з особовим складом, а також слухачів курсів післядипломної освіти офіцерського складу психологічного профілю.

Запропонований у посібнику матеріал використовується для вивчення навчальних дисциплін “Психологічна робота у військах”, “Морально-психологічне забезпечення службово-бойової діяльності військ”. Даний посібник також може бути використаний при вивченні навчальних дисциплін “Юридична психологія”, “Психологічне забезпечення переговорів в екстремальних умовах”, “Психологія екстремальної діяльності” та інших професійно-орієнтованих навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах України.

Старший науковий співробітник науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України, доктор психологічних наук, професор О. А. Матеюк

А н н о т а ц и и

A n n o t a t i o n

УДК 35.071.1

А. Н. Шмаков

Факторы эффективности оперативных действий Национальной гвардии Украины

Определены меры по обеспечению возможностей оценки эффективности оперативных действий, обоснована необходимость разработки представлений об оперативном успехе в действиях Национальной гвардии Украины.

С. 4–7

УДК 355.02

Ю. П. Бабков, М. Н. Адамчук, А. Ю. Бабков

Система принципов создания группировок войск (сил) Национальной гвардии Украины

Предложена система принципов создания группировок войск (сил) Национальной гвардии Украины, выполнены их формулировка, классификация и систематизация.

С. 8–15

УДК 355.431: 351.75: 519.852

В. Н. Бацамут

Подход к определению рисков, возникающих при перегруппировке сил Национальной гвардии Украины, проводимой вследствие усложнения общественно-политической обстановки в государстве

Предложен подход к определению рисков уменьшения контролируемой территории при перегруппировке сил Национальной гвардии Украины, которые возникают вследствие привлечения для выполнения служебно-боевых задач войсковых оперативных резервов из регионов страны, в том числе с усложненной общественно-политической обстановкой.

С. 16–23

УДК 35.071.1

O. M. Shmakov

Operative action factors efficiency of National Guard of the Ukraine

Measures on ensuring the possibilities of the estimation to efficiency operative action are defined, need of the development of the beliefs about operative success in action of National guard of the Ukraine is motivated.

P. 4–7

UDC 355.02

Yu. P. Babkov, M. N. Adamchuk, A. Yu. Babkov

System principles to create groups of troops (forces) of the National Guard of Ukraine

The proposed system of principles for creating groups of troops (forces) of the National Guard of Ukraine, the implementation of their formulation, classification and systematization.

P. 8–15

UDC 355.431: 351.75: 519.852

V. M. Batsamut

Approach to determining of risks of regrouping strength of the National Guard of Ukraine, which is conducted during complicated social and political situation in state

Developed approach for determining the level of risk of regrouping strength of the National guard of Ukraine, which are emerge during use of military operational reserves from regions of the country with a complicated social and political situation to perform service and combat tasks.

P. 16–23

УДК 351.743:351.861:351.862

И. М. Неклонский

Результаты научных исследований взаимодействия Национальной гвардии Украины с Государственной службой Украины по чрезвычайным ситуациям при ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций

Представлены результаты научных исследований взаимодействия Национальной гвардии Украины с Государственной службой Украины по чрезвычайным ситуациям. Их реализация в практической деятельности командиров и штабов позволяет повысить качество и оперативность принятия решения по организации взаимодействия при ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций и сформировать обоснованные рекомендации для разработки директивных и планирующих документов в этой сфере.

С. 24–34

УДК 355.311.6 : 351.743 : 355.422 : 519.233.2

**В. П. Варакута, Г. А. Дробаха,
И. С. Луговской, С. Н. Гниденко**

Система показателей возможностей бригады оперативного назначения Национальной гвардии Украины в специальной операции по обезвреживанию незаконных вооруженных формирований

В связи с изменением функций, задач, возложенных на бригады оперативного назначения, введением новых организационно-штатных структур и предоставлением дополнительных образцов вооружения и военной техники уточняется система показателей возможностей этих соединений по выполнению задач в специальной операции по обезвреживанию незаконных вооруженных формирований.

С. 35–44

УДК 355.65

**С. А. Горельшев, А. Г. Бондаренко,
Д. С. Баулин, А. А. Побережный**

Техническое и тыловое обеспечение подразделений Национальной гвардии Украины во время выполнения служебно-боевых задач: проблемы и пути их решения

Проведен анализ проблемных вопросов, связанных с техническим и тыловым обеспечением частей и подразделений Национальной гвардии Украины. Намечены основные пути решения этих проблем. Для анализа использовался опыт военнослужащих, которые выполняли обязанности в составе боевых подразделений.

С. 45–52

UDC 351.743:351.861:351.862

I. M. Neklonskyi

Results of scientific researches of co-operation of the National Guard of Ukraine with Government service of Ukraine on emergencies at liquidation of consequences of emergencies

The results of scientific researches of co-operation of the National Guard of Ukraine are presented with Government service of Ukraine on emergencies. Their realization in practical activity of commanders and staff allows to improve quality and operationability of decision-making at liquidation of consequences of emergencies and form reasonable recommendations for development of directive and designing documents.

P. 24–34

UDC 355.311.6 : 351.743 : 355.422 : 519.233.2

**V. P. Varakuta, H. A. Drobakha,
I. S. Luhovskiy, S. M. Hnidenko**

System performance capabilities brigade of operational purpose of the National Guard of Ukraine in special operations for the disposal of illegal armed groups

Due to changes in the functions, tasks assigned to the brigade of operational purposes, the introduction of new organizational structures, additional armament and military equipment specified scorecard capabilities of these compounds with the tasks in the special operations for the disposal of illegal armed groups.

P. 35–44

UDC 355.65

**S. A. Horelyshev, O. H. Bondarenko,
D. S. Baulin, A. A. Poberezhnyi**

Technical and logistic support of units of National Guard of Ukraine during the execution of service and combat missions: problems and solutions

In the article analyzes the problem questions related to logistic support of units of the National Guard of Ukraine. The basic ways to solve them. Used for the analysis of military, which served as a part of combat forces.

P. 45–52

УДК 355.4

**С. В. Лысенко, Д. О. Ковтонюк,
В. В. Афанасьев, В. В. Кузнецов**

Проблемные вопросы выполнения задач разведки частями и подразделениями Национальной гвардии Украины в антитеррористической операции

Статья посвящена дальнейшему развитию теории и практики разведки. Изложены результаты исследования относительно выявления несоответствий между эффективностью и требованиями к разведке частей и подразделений Национальной гвардии Украины и обоснованы основные направления повышения ее эффективности в антитеррористической операции.

С. 53–57

УДК 355.4

**В. В. Обрядин, В. В. Овчаренко,
Г. А. Радионов, И. С. Луговской**

Использование ГИС-технологий для корректировки стрельбы артиллерийских подразделений Национальной гвардии Украины

Предложено использование ГИС-технологий для решения задач топографического обеспечения стрельбы артиллерийских подразделений Национальной гвардии Украины, в частности, осуществления артиллерийской пристрелки с помощью дальномера и способом сопряженного наблюдения.

С. 58–64

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

И. И. Липатов

Проблемные вопросы обеспечения информационно-психологической безопасности военнослужащих Национальной гвардии Украины во время проведения специальных операций

Определены две группы проблемных вопросов обеспечения информационно-психологической безопасности личного состава формирований Национальной гвардии Украины, решение которых позволит повысить эффективность их действий во время проведения специальных операций.

С. 65–69

UDC 355.4

**S. V. Lysenko, D. O. Kovtoniuk,
V. V. Afanasyev, V. V. Kuznetsov**

Problem-solving questions execution of the intelligence tasks by units and subdivisions National Guard of the Ukraine in antiterrorist operation

The article is devoted to the further development of the theory and practice of the intelligence. The article describes the results of the study about detection the differences between requirements for efficiency and requirements for intelligence units of the NGU and substantiation of the main directions for increasing the efficiency of the antiterrorist operation.

P. 53–57

UDC 355.4

**V. V. Obriadin, V. V. Ovcharenko,
H. O. Radionov, I. S. Luhovskyi**

Use of the GIS technology for adjustment of the shooting artillery subdivisions of National Guard of the Ukraine

The Considered possibility of the use GIS technology at decision of the problems of the topographical ensuring the shooting of the artillery subdivisions to National guard, in particular realization of the artillery zeroing in by means of range finder and associate observation.

P. 58–64

UDC 355.318:355.433.4:316.776.23

I. I. Lipatov

Problem questions of providing of informatively-psychological safety of servicemen of the National guard of Ukraine during realization of the special operations

Two groups of problem questions of providing of informatively-psychological safety of personnel of forming of the National guard of Ukraine are certain, the decision of that will allow to promote efficiency of their actions during realization of the special operations.

P. 65–69

- Адамчук Максим Миколайович** – ад’юнкт Національної академії Національної гвардії України (с. 8–15)
- Афанасьєв Володимир Володимирович** – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри озброєння та стрільби Національної академії Національної гвардії України (с. 53–57)
- Бабков Андрій Юрійович** – співробітник Управління державної охорони України (с. 8–15)
- Бабков Юрій Павлович** – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України (с. 8–15)
- Баулін Дмитро Станіславович** – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України (с. 45–52)
- Бацамут Володимир Миколайович** – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України (с. 16–23)
- Бондаренко Олександр Геннадійович** – кандидат наук з державного управління, доцент, начальник кафедри тилового забезпечення Національної академії Національної гвардії України (с. 45–52)
- Варакута Володимир Павлович** – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України (с. 35–44)
- Гніденко Сергій Миколайович** – слухач магістратури Національної академії Національної гвардії України (с. 35–44)
- Горелишев Станіслав Анатолійович** – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України (с. 45–52)
- Дробаха Григорій Андрійович** – доктор військових наук, професор, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України (с. 35–44)
- Ковтонюк Денис Олегович** – викладач кафедри вогневої та фізичної підготовки Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та Національної гвардії України Національної академії внутрішніх справ (с. 53–57)
- Кузнецов Валерій Володимирович** – ад’юнкт кафедри розвідки Національного університету оборони України (с. 53–57)
- Ліпатов Іван Іванович** – кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України (с. 65–69)
- Лисенко Сергій Васильович** – кандидат військових наук, професор кафедри тактики Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та Національної гвардії України Національної академії внутрішніх справ (с. 53–57)
- Луговський Ігор Станіславович** – ад’юнкт Національної академії Національної гвардії України (с. 35–44)
- Неклонський Ігор Михайлович** – старший викладач кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України (с. 24–34)
- Обрядін Володимир Васильович** – кандидат військових наук, доцент, професор кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України (с. 58–64)
- Овчаренко В’ячеслав Володимирович** – кандидат військових наук, доцент, начальник факультету Національної академії Національної гвардії України (с. 58–64)
- Побережний Андрій Анатолійович** – начальник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України (с. 45–52)
- Радіонов Геннадій Олександрович** – кандидат військових наук, заступник начальника кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України (с. 58–64)
- Шмаков Олександр Миколайович** – доктор військових наук, професор, начальник кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України (с. 4–7)

Наукове видання

ЧЕСТЬ І ЗАКОН
Щоквартальний науковий журнал

№ 1 (52) / 2015

Відповідальний за випуск *І. Є. Морозов*

Редактор *Т. І. Васильченко*

Комп'ютерний набір: *А. О. Теплова*

Комп'ютерне макетування: *С. А. Малишкін*

Підп. до друку 25.03.2015 р. Формат 60×90¹/₈. Папір ксерокс. Друк офсет.
Умов. друк. арк. 8,84. Тираж 100 прим. Зам. № 22.

Видавець і виготовлювач – Національна академія Національної гвардії України
Адреса: пл. Повстання, 3, м. Харків-1, 61001.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4794 від 24.11.2014 р.